

अनुरुद्धाचरित्यविरचितो

अभिधम्मसूत्रसङ्ग्रहो

तन्त्र च

कोसम्भिकुलज्जेन धम्मानन्देन कृता

नवनीतटीका

महाबोधि ममा, मारनाथ,
चाराणमी

बुद्धानन्द २५०७

इ० सन् १९६४

प्रकाशक —
विष्णु एन० चंवरकर
मन्वी,
बहुमूर्ति सभा, खारवाण,
वाराणसी

द्वितीय संस्करण

मूल्य ४)

छाप —
बालकृष्णकर,
मन्वी रोड, कबीरपीठ वाराणसी

CONTENTS

	Page
Foreword	5
Preface	8
Abbreviations and References	15
१ चित्तसङ्गहविभागो	१
२. चेतसिक्कसङ्गहविभागो .. .	२५
३. पक्खिणक्कसङ्गहविभागो .	४४
४ वीथिसङ्गहविभागो ..	६४
५. वीथिमुत्तसङ्गहविभागो	८६
६ रूपसङ्गहविभागो .. .	११०
७. समुच्चयसङ्गहविभागो	१२६
८ पच्चयसङ्गहविभागो . --	१४०
९ कम्मट्टानसङ्गहविभागो .	१५७
” तिकपट्टानस्स पच्चयनिद्देशो ---	१८१
” पञ्हावारविभङ्गो	१८६
पञ्हावारविभङ्गस्स सङ्खे पवण्णना ----	२२४
अभिघम्मत्थसङ्गहस्स सूचि .	२३३
” गाथानुक्रमो ---	२६३

FOREWORD

BY

Dr. N N. Sen Gupta, M. A., Ph. D. (Harvard)
Professor and Head of the Department of
Philosophy, University of Lucknow

It was on a rainy July evening in 1907 that I had the privilege of meeting Professor Kosambi for the first time. I had just joined the National College organised by the National Council of Education, Bengal. One of the subjects open to the students was Pāli. I had taken it up with some degree of intellectual curiosity, which, however, was not unmixed with the youthful desire to know something which others did not know. In fact, with the exception of a number of leading scholars, the general ignorance about the contents of Pāli literature at that time was colossal. When I told an elderly friend of mine that I had taken up Pāli, he said, 'Your institution is new. It has not certainly got all the machinery needed for the purpose. I would rather have you go to a regular cotton mill.' Pāli, for him, was associated with weaving. I still recall the attitude of solemn dignity with which I attempted to

dispel his ignorance on the foundations of the lectures of Professor Kosambi that I had attended up to that time. The educated opinion was but imperfectly aware of the portions of our intellectual and spiritual heritage preserved in the Pali language. Professor Kosambi had played a leading role in spreading a sound knowledge of the language and in awakening a deep intellectual interest in the subject that we find among the academic population of to-day.

Later in life I have often turned to the leading concepts of Buddhist thought in the context of my studies in Philosophy and Psychology. I have often returned with a sense of bafflement as I failed to match the ancient psychological ideas with the new psychology of the West. I did not possess a living touch with Buddhism and much of the commentary left but an ill-defined notion in my mind. I had always thought that the usual exposition given by the scholars of to-day of the Buddhist psychology was perhaps somehow out of focus.

I believe that our ancient thinkers who gave their life in the culture of the various attitudes and fundamental outlooks must have gone beyond the common and obvious analysis of the mental life. The descriptions which seem

futile and trite to me must possess a deeper meaning. I have discerned in some instances possible interpretations that appeared to be significant. But such reading of new meanings can be lifted out of the realm of speculation only on the basis of a commentary that could convey the spirit of the old world and at the same time make it significant to the new settings of life. It was, therefore, with a feeling of delight that I greeted the suggestions of my venerable teacher that he was willing to prepare a commentary of this very important book to which every one who approaches Buddhist psychology must sooner or later turn,

Few can help us better in this field than Professor Kosambi. His power of keen analysis and his entire freedom from the 'idols' both of 'the cave' and 'market place' lend added authority to his interpretations. I feel confident that our path in the reconstruction of the Buddhist psychology will be rendered smooth and easy by Professor Kosambi's commentary published in this volume.

The University,
Lucknow,
August, 1941

}

N. N. Sen Gupta.

Those who
know quite well

the study of the
told when struggling with
the Vidyodaya Vidyalaya,
up a copy of Devamitta Mahā
of the Abhidhammatthasaṅgaha
understand it, but the task was
beyond my powers.

During the same period I wanted to gain
some knowledge of the Buddhist samādhi. A
young Bhikkhu named Piyaratana gave me a
copy of the Visuddhimagga in Burmese char-
acters, saying that it contained everything
about Samādhi. I learned the new characters
and was able to read the book though without
any real understanding at first. But I did not
give up the labour reading the book again and
again on occasion slowly brought both under-
standing and appreciation.

I went to Burma for the second time in
December 1904, and lived for about four
months in the Sagain hills, where I continued

my study of the *Visuddhimagga*, together with the practice of *samādhibhāvanā*

In the summer of 1905 I found pure water and edible food very difficult to obtain in the hills, and was obliged to come down to Mandalay. But even there the climate and the food did not agree with me. As I was suffering from fever and very weak, I came down for a change to Moulmein and stayed in the *Vajrayanta Vihāra* throughout the rainy season.

Very close to this *vihāra* is another [I cannot recall the name] of which the Rev. *Paññāsāmī Thera* was then the abbot. He wanted to learn the *Mugdhabodha Vyākaraṇa* from me, and at the end of the rainy season invited me to stay in his *Vihāra*. While I was teaching him the *Vyākaraṇa*, he pressed me to study the *Abhidhammatthasangaha* which, he said, he could bring within my comprehension, I was not certain of my ability to make much progress, but just to please the *Thera* I began to learn it from him. He started with the *Pañca dvāravīthi* which is explained in this *Tikā* [p. 66] in precisely his manner, except that I have added the the equivalent terms found in the *Abhidhamma*.

the very first ~~chapter~~
 [157] But I had not
 fully On the other hand, ~~the first~~
 gh the Visuddhimagga,
 chapter I should not have ~~much bene-~~
 fit even from the lucid exposition of Paññā,
 and Thera. After the Vithi, he taught me the
 third chapter of the Abhidhammatthasangaha,
 and then I believe I left Moulemein. But since
 that time my interest in this little work has
 never diminished. I give this narrative only to
 show my own initial difficulties in reaching a
 proper appreciation of this excellent work of
 Anuruddhācariya

Had anyone pointed out to me at the very
 beginning the similarities between this book
 and various portions of the Visuddhimagga, my
 task would have been much easier. But I had
 to struggle on unaided and it took me compe-
 ratively long to grasp its meaning. Therefore
 in order to help the student, I have given all
 the appropriate references in this Tika. With
 their aid I believe, the student will be able to
 overcome his own difficulties. He will find it
 possible not only to understand the text of the

Abhidhammatthasaṅgaha, but he will also gain a much more general knowledge of the Abhidhamma

Properly read, this book must serve as a guide to the further study of the Abhidhamma Piṭaka, of which very little will be known to anyone who reads the Abhidhammatthasaṅgaha alone. This Tikā of mine will help him to move further and, I hope, to enjoy his studies much more.

The edition of the text is essentially the same as my former edition, published by the Gujarat Vidyapith, Ahmedabad, in Samvat 1979. There are a few small changes. The first sentence of paragraph 20 chapter 9 is transferred to the end of the preceding paragraph. Besides the authorities cited in the previous edition, I have consulted two more sources: an edition by Paṇḍit Paññāsāra Thera and Paṇḍit Vimaladhamma Thera in Sinhalese characters [Mahā Bodhi Press, Colombo, 1933], another in Burmese characters published by the Zabu Meit Swe Piṭaka Press of Rangoon in 1939. Both these editions contain the Vibhāvanī Tikā* also.

* The Sinhalese reading is Vibhāvinī.

As in the previous
only those readings
suitable. The Burmese
Alambana and the Sinhalese
all the editions of the
have only the reading
accepted that in almost all editions,
pāṇi the Burmese reading is
Sinhalese vottapana. But ~~in some~~
word is derived from the root ṭhā , it
be vottapana = vi + ava + ṭhā + paṇi. I
I have read it throughout. : 24 4 0

There are several commentaries on the
Abhidhammattasāṅgaha in Pāli. The ~~most~~
outstanding among them are the Vibhavaṅṅa
and the Paramatthadīpanī. The former is a
translation by Saṅgāla Thera of the Sinhalese
original written by his teacher Śāriputta Thera.
Both lived in Ceylon during the reign of king
Pākramabāhu [1164-1179 A. D.]. Though
the style of the Vibhavaṅṅa is rather cumbersome and
in some places rather obscure it helps a good
deal nevertheless towards the understanding of
the text especially the ~~Abhidhammattasāṅgaha~~. The
Paramatthadīpanī is the work of the famous
Burmese Ācārya, the late

spent most of his time in finding faults with the Vibhāvanī, and enumerates them prominently as if that were his main purpose. It can be said that this method has not improved his work very much, had he left the Vibhāvanī alone, he might have done better.

I have followed the explanations of these two commentaries as well as those found in the Visuddhimagga and other Pāli works of a similar nature I have composed this short commentary of my own keeping in mind the interest of those who study by themselves

As regards the typography, I have followed the same method as that used in my edition of the Visuddhimagga Only two kinds of type are used bold for the text or words quoted from the text, and the smaller ones for the Tikā Those headings which are in smaller type are mine, and belong to the Tikā.

The twenty-four Paaccayas of the Patthāna are briefly explained in the eighth chapter of this book Because these might not suffice to give a clear idea of the Patthāna, two small chapters from the Tika Patthāna have been added as an appendix This should not only explain the Paaccayas, but will further facilitate the study of the Patthāna.

Since the publication
 Abhidhammatthasangraha
 ted writing a short
 the present But it was
 shor Mr L. B. Kulkarni
 my edition of the A
 several times requested me to
 commentary on it He was persuaded to
 out and have it printed on a
 machine.. But being preoccupied with
 tasks I could not take up the work at
 time Moreover, the difficulty of correcting the
 proofs would have had to be overcome, as Mr.
 Kulkarni and I did not live in the same place.

In January of this year my friend Dr N. N.
 Sen Gupta came to Benares to attend the Scie-
 nce Congress and was kind enough to call on
 me here at Sarnath. He requested me to write
 this Tika, offering to bear the cost of publica-
 tion himself Thus the merit of the Tika seeing
 the light goes to him

Sarnath
 August 26, 1941

}

D Kulkarni

ABBREVIATIONS and REFERENCES

वे=विसुद्धिमग्गो (Bharatiya Vidya Bhavan, Andheri, Bombay), The references are to the chapters and paragraphs.

धम्म=धम्मसङ्गणि (Bhandarkar Oriental Series, Poona 4) The references are to the paragraphs.

धम्मपद. The references are to the stanzas
विभावनी सी (The Sinhalese edition, Maha Bodhi Press, Colombo, 1933)

विभावनी म (The Burmese edition, Zabu Meit Swe Press, Rangoon, 1939)

परमत्थदीपनी (Kavi Myahma Press, Rangoon, Burmese Era 1292).

The references to these three editions are to the pages.

अभिधम्मत्थसङ्गह (This edition) The references to the chapters and paragraphs have no letters.

The remaining references are to the new Siamese edition of the Tipitaka, to the volumes & pages. If the book is in a single volume, the page number alone is given.

All the references are put in square brackets.

अभिधम्मत्थसङ्ग्रहो

नवनीतटीका

पठमो परिच्छेदो

चित्तसङ्ग्रहविभागो

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

१. सम्मासम्बुद्धमतुलं ससद्धम्मगणुत्तमं ।

अभिवादियं भासिस्सं अभिधम्मत्थसङ्ग्रहं ॥

तत्थ वुत्ताभिधम्मत्था चतुष्वा परमत्थतो ।

चित्तं चेतसिकं रूपं निब्बानमिति सब्बथा ॥

सद्धम्मो ति भगवता स्वाक्खातो धम्मो । गणा ति सङ्घा, तेसु यो उत्तमो भगवतो सावकसङ्घो सो गणुत्तमो । सद्धम्मेन गणुत्तमेन च सह अतुलं सम्मासम्बुद्धं अभिवादिय वन्दित्वा अभिधम्मत्थ सङ्ग्रहं भासिस्सं, भासिस्सामी ति । तत्थ अभिधम्मे ताव ये अत्या (पदार्या) वुत्ता पकासिता, ते सब्बथा परमत्थतो, चित्तं, चेतसिकं, रूपं निब्बानं ति चतुष्वा येव होन्ति ।

इत्यसि विद्यमानं

अथा जगत्पति

उत्तं विद्यमानं जगत्पति

सि जगत्पतिविद्यमानं ।

सि

५, ११

जगत्पति जगत्पति जगत्पति

जगत्पति । जगत्पति जगत्पति

जगत्पति । जगत्पति जगत्पति

जगत्पति, जगत्पति,

जगत्पतिविद्यमानं सिद्धि [५, १-७]

मूमि जगत्पति, जगत्पति

जगत्पति सिद्धि ।

जगत्पतिविद्यमानं

५, जगत्पति जगत्पति

जगत्पति जगत्पतिविद्यमानं,

सिद्धिजगत्पतिविद्यमानं

सहगतं दिद्विगतसम्पुत्तं असद्धारिकमेकं, ससद्धारिकमेकं,
उपेक्खासहगतं दिद्विगतविप्पुत्तं असद्धारिकमेकं, ससद्धारिकमेक
ति इमानि अट्ट पि लोभसहगतचित्तानि नाम ।

तत्थ क्तमं कामावचरं ति, तस्मि चतुद्विधे चित्ते क्तम
कामावचरचित्तं । अट्टकथासु, अदिट्टजोतनापुच्छा, दिट्टससन्दनापुच्छा,
विमतिच्छेदनापुच्छा, अनुमतिपुच्छा, कथेतुकम्यतापुच्छा ति पञ्चविधा
पुच्छा आगतर* । तत्थ, पकतिया लक्षणं अदिट्टं होति अविभावितं,
तस्स आणाय विभावनाय पण्हं पुच्छति, अयं अदिट्टजोतनापुच्छा ।
पकतिया लक्षणं जातं होति विभावितं, सो अञ्जेहि पण्हितेहि सद्धिं
ससन्दनत्थाय पण्हं पुच्छति, अयं दिट्टससन्दनापुच्छा । पकतिया
संसयपक्खन्दो होति, एव नु खो, न नु खो ति, सो विमतिच्छेदनत्थाय
पण्हं पुच्छति, अयं विमतिच्छेदनापुच्छा । तं किं मञ्जय भिक्खवे,
रूपं निच्च वा अनिच्च वा ति आदिसु अनुमतिपुच्छा । चत्तारोमे
भिक्खवे सतिपट्टाना, क्तमे चत्तारो ति एवमादिसु कथेतुकम्यतापुच्छा ।
इधापि अयं कथेतुकम्यतापुच्छा । एवं सञ्चरथ कथं ति इमिना निपातेन
कता पुच्छा कथेतुकम्यतापुच्छा ति वेदितव्वा ।

अमिघस्मै धम्मसङ्गणिय, कुसला धम्मा ति पदस्स निद्वेसे पठमं
कामावचरं कुसलं चित्तं सम्पुत्तचेतसिकेहि सद्धिं निदिट्टं, ततो रूपा-
वचरकुसलं, धरूपावचरकुसलं, लोकुत्तरकुसलञ्च । ततो परं अकुसल-

* दीघनिकायट्टकथा, स्याम १।६१-६२, अट्टसालिनी, मरम्म ८७ ।

क्याही

क्याही

क्याही

मैं अपनी या कीर्ति का क्या

करी। हेन क्याही

करी, क्या ही फिर

क्याही

हि दुनिया। क्या ही, क्याही

क्याही, क्याही

क्या ही फिर

क्या ही

क्या ही

क्या ही

४. दोमनस्ससहगतं पटिघसम्पयुत्तं असङ्घारिकमेकं, ससङ्घारिकमेकं ति इमानि द्वे पि पटिघचित्तानि नाम ।

पटिघो ति दोसो (द्वेष) । सो उप्पज्जमानो दोमनस्सेन सद्धिमेव उप्पज्जति । यदा परेहि अनुस्साहिता पाणघाताय वा अत्तपरविहिंसाय वा पटिपज्जन्ति, तदा तेसं पठमं चित्तं उप्पज्जति, यदा परेहि उस्साहिता वा-इस्सरजनान वा आणाय तथा पटिपज्जन्ति तदा दुतियं ।

५ उपेक्खासहगतं विचिकिच्छासम्पयुत्तमेकं, उपेक्खासहगतं उद्धच्चसम्पयुत्तमेकं ति इमानि द्वे पि मोमूहचित्तानि नाम ।

विचिकिच्छा ति कङ्खा, संसयो, अनेकसगाहो । ताय सहगतं चित्तं मूळ्ह होति । तस्य ससङ्घारासङ्घारभावो कस्मा न वुत्तो ? इमस्मिं वने चोरा वा वाळमिगा वा वसन्ती ति मुसा भणित्वा अहितकामा पच्चत्थिका विमतिं उप्पादेतु सक्कोन्ति । तदा तं चित्तं ससङ्घारिकं कस्मा न होति ? एत्थ वदाम—इध पुब्बपयोगो अस्थि, तेन पन पुब्बयोगेन किञ्चि कातुं न सक्कोति, विचिकिच्छावसेन द्वेळ्हकजातो विसीदति ससीदति । तस्मा सो पुब्बपयोगो अफलो, सङ्घारो ति वत्तु न युतो । उद्धच्चं पुब्बपयोगेन न उप्पज्जति । यदा सत्ता अनेकफिच्चपसुता वा बहु वाचेन्ता वा विचारेन्ता वा सपरहित चिन्तेतु असमत्था होन्ति, तदा तेसं चित्तं भन्त होति । चित्तस्स भन्तता एव हि उद्धच्च । त परे कथं उप्पादेस्सन्ति ? तस्मा इमेसु द्वीसु पि चित्तेसु ससङ्घारासङ्घारभावो न परियेसित्तव्वो ।

इच्चेवं सन्नथा पि द्वादसाकुसलचित्तानि समत्तानि ।

बोधवृत्तानि

एतत्तु कथं

७ बोधवृत्तानि

बोधवृत्तानि,

बोधवृत्तानि

विद्यतेति ज्ञानमि एव

एतन्नि बोधवृत्तानि कथंति ।

एतत्तु बोधवृत्तानि वदन्ति, व बोधवृत्तानि ।

बोधवृत्तानि कथंति, एतं देव नि विदं विदन्

देवमि बोधं, बोधं बोधं, बोधं, बोधं,

बुद्धिमा एतं बुद्धिमा, बुद्धिमा व एतं बुद्धिमा ।

बोधवृत्तानि कथंति बुद्धिमा व बुद्धिमा । एतत्तु बुद्धिमा

बोधवृत्तानि वि बुद्धिमा ।

बोधवृत्तानि, "बुद्धिमा बुद्धिमा, बुद्धिमा बुद्धिमा,

बुद्धिमा" वि बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा

बुद्धिमा, बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा

बुद्धिमा । बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा, बुद्धिमा बुद्धिमा

बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा

बुद्धिमा बुद्धिमा । बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा बुद्धिमा

विभावंनीटीकायं, “अकुसलनन्तरं अकुसलविपाके येव सत्तथा विभाजितु” ति आदि वुत्त । त परमत्यदीपनिय “असुन्दरं” ति पटिकिखपित्वा वुत्तं—“एवं सन्ननिहीनं अकुसलं सङ्गहेत्वा इदानि अहेतुकं सङ्गणहन्तो तस्य च सन्ननिहीनं अकुसलविपाकं ताव दस्सेतु” ति । इदमपि विवादापन्नमेव । अहेतुका अकुसलविपाका सत्त, कुसल-विपाका पन अट्ट । तस्मा अप्पका पठमं निदिट्ठा ति पि सक्का वत्तुं ति । सहेतुककुसला बहवो । ते सन्वे सोभना ति वत्वा आनुपुब्बेन दस्स-नत्थं पठम इमे अहेतुका इमस्मिं ठाने सङ्गहिता ति मञ्जाम । वक्खति हि ‘पापाहेतुकमुत्तानि सोभनानी ति बुच्चरे’ ति [१११] ।

तस्य उपेक्खासहगतं चक्खुविञ्जाणं ति इदं अकुसलविपाकं वा होतु कुसलविपाकं वा उपेक्खासहगतमेव होति । कस्मा ? अति-दुब्बलत्ता । तस्य दोमनस्सं वा सोमनस्सं वा न उप्पजति । दिट्ठे दिट्ठ-मत्तमेव त होति, उपेक्खासहगतमेव । एव सति कथं कुसलाकुसल-भेदो ति चे—इट्ठानिट्ठारम्मणवसेन । यदा इट्ठारम्मणं चक्खुविञ्जाण उप्पजति, तदा त कुसलविपाक ति. यदा अनिट्ठारम्मणं, तदा अकुसल-विपाक ति वुच्चति । रूपायतन चत्तारि महाभूतानि उपादाय होति, नत्थि तस्य इट्ठानिट्ठादिविसेसो । सो च खो कुसलाकुसलकम्मविपाकनेव विञ्जायति । तस्मा यदा यस्स कस्सचि यं किञ्चि अनिट्ठं आरम्मणं खायति, तदा तस्स तमारब्भ अकुसलविपाकं चक्खुविञ्जाण, यदा च त इट्ठं खायति, तदा कुसलविपाकं चक्खुविञ्जाणं उप्पजतीति वेदितव्वं । एस नयो सोतविञ्जाणादिषु । या काञ्चि कायिका दुक्खा वेदना, सा

तस्मिन्

विषयः ।

[३३२] † का

का कर्मवर्ति

कर्मवर्तमानवर्तः सि सुभा ।

कर्मवर्तमानवर्तः सि ।

वार्तः कर्मवर्तः कर्मवर्तः,

कर्मवर्तः कर्मवर्तः

कर्मवर्तः कर्मवर्तः कर्मवर्तः कर्मवर्तः ४ ।

कर्मवर्तः कर्मवर्तः कर्मवर्तः

कर्मवर्तः । कर्मवर्तः का कर्मवर्तः कर्मवर्तः

कर्मवर्तः कर्मवर्तः कर्मवर्तः [कर्मवर्तः] ५ ।

कर्मवर्तः कर्मवर्तः कर्मवर्तः

सि सुभा ।

कर्मवर्तः कर्मवर्तः कर्मवर्तः

कर्मवर्तः कर्मवर्तः कर्मवर्तः

कर्मवर्तः कर्मवर्तः कर्मवर्तः

० म. कर्मवर्तः कर्मवर्तः)

८

रणचित्तं, उपेक्खासहगतं सन्तीरणचित्तञ्चेति इमानि अट्ट पि कुसलविपाकाहेतुकचित्तानि नाम ।

इध चक्खुविज्जाणादिसु य वत्तन्व त हेट्टा बुत्तमेव । केवल हि एत्थ कुसलविपाकं फायविज्जाणं सुखसहगतं होति, सन्तीरणचित्तञ्च सोमनस्स उपेक्खावसेन द्विधा विभत्तं । यदा सत्ता अतिविय इट्टारम्मणं लभन्ति, यदा तेस तमुपादाय सन्तीरणे पि सोमनस्सं उप्पज्जति । इट्टमज्झत्तारम्मणे पन त न उप्पज्जति । तत्र उपेक्खा वेदना व सगठाति । तस्मा एक सन्तीरण सोमनस्ससहगत, अपरञ्च उपेक्खासहगत बुत्तं ।

अकुसलविपाके, इमानि सत्त पि अकुसलविपाकचित्तानि नामा ति बुत्तं । इध पन, अट्ट पि कुसलविपाकाहेतुकचित्तानि नामा ति कस्मा बुत्तं ? यस्मा अकुसलविपाकानि एकविधानेव, कुसलविपाकानि पन सहेतुकाहेतुकवसेन द्विविधानि होन्ति, तस्मा इध 'कुसलविपाका-हेतुकचित्तानी' ति बुत्तं । अकुसलविपाकानि सहेतुकानि कस्मा न होन्ती ति ? इद पञ्चमपरिच्छेदे आविभविस्सति [५।१०] ।

९. उपेक्खासहगतं पञ्चद्वारावज्जनचित्तं, तथा मनोद्वारा-वज्जनचित्तं, सोमनस्ससहगतं हसितुप्पादचित्तञ्चेति इमानि तीणि पि अहेतुकक्रियाचित्तानि नाम ।

पञ्चद्वारावज्जनं ति क्रियामनोघातु [धम्मसङ्गणि ९५६६] । तस्सा किञ्चवसेन इदं नामं । मनोद्वारावज्जन ति अहेतुक किरियमनो-विज्जाणघातु [धम्मसङ्गणि ९५७४] । सा पञ्चद्वारे वोट्टपनकिञ्च, मनोद्वारे च आवज्जनकिञ्च साधेति । इध पन मनोद्वारावज्जन त्वेव बुत्ता ।

कर्मिणः

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

कर्मणः कर्मिणः ।

० कर्मिणः कर्मिणः ।

० कर्मिणः कर्मिणः ।

(३ ४४०) कर्मिणः ।

तयागतो सितं पात्वाकासि"† । अभिधम्मे एतस्य चित्तरस सोमनस-
सहगता अहेतुकक्रियमनोविज्जाण गत्ति नामं [भम्मसद्धानि १५६८] ।
इध सुसावबोधस्य एसितुप्पाद ति युत्तं ।

इमेसञ्च उपरिमानञ्च चित्तान सुसावबोधस्य पढम पञ्चद्वारवीधि-
जानितन्ना होति । सा च उपरि चतुस्ये परिच्छेदे पकासिता [१५८] ।
ततो सन्नेसं चित्तान किञ्चानि च टानानि च जानितन्नानि । तानि
ततियपरिच्छेदे आगतानि [३१६-११] । इमानि वीधि किञ्चट्टानानि
सुविज्जेय्यानि कत्वा पुनरपि अय परिच्छेदो तेहि सद्धिं सधन्दित्वा
ओलोकितो सम्मा पाकटो भविमसती ति ।

इच्चेवं सञ्चथा पि अट्टारसाहेतुकचित्तानि समत्तानि ।

१०. सत्ताकुसलपाकानि पुञ्जपाकानि अट्टधा ।

क्रियाचित्तानि तीणी ति अट्टारस अहेतुका ॥

सत्त अकुसलविपाकचित्तानि । पुञ्जपाकानी ति कुसलविपा-
कानि । तीणि क्रियाचित्तानि । एव अहेतुकचित्तानि अट्टारस होन्ति ।

सोमनचित्तानि

११. पापाहेतुकमुत्तानि सोमनानी ति वुच्चरे ।

एकूनसद्धि चित्तानि अथेकनवुती पि वा ॥

पापानी ति अकुसलानि । तानि च अहेतुकानि च वज्जेत्वा इतरानि
सोमनचित्तानी ति वुच्चन्ति । सोमनानी ति सहेतुककुसलान्याकत-
चित्तानि । तानि एकूनसद्धि वा एकनवुत्ति वा होन्ति । इमानि

अमृतमण्डपेऽपि
 रिणोर्न, अमृतमण्डपेऽपि
 इतिरिणोर्न, अमृतमण्डपेऽपि
 अमृतमण्डपेऽपि

अमृतमण्डपेऽपि अमृतमण्डपेऽपि ।

एतन्न वार्यं हि स्वामीने ।

वि पुण्येऽपि इतिरिणोर्न ।

वा येन धाम वार्यं हि स्वामीने ।

वि वैवा कश्चिच्छुभे ।

“यथा हि वैश्वदेव-भक्तिवत्पुण्यविशेषे,

जगत्सु सुखानाम् ‘अन्तःकरणे’ हि कश्चिन्नित्यर्थं अनादि-
 कृतत्वात् अन्तःकरणेऽपि अमृतमण्डपेऽपि, अमृतमण्डपेऽपि, अमृतमण्डपेऽपि
 एतन्न वार्यं हि स्वामीने । वि पुण्येऽपि इतिरिणोर्न । वा येन धाम वार्यं हि स्वामीने । वि वैवा कश्चिच्छुभे ।
 “यथा हि वैश्वदेव-भक्तिवत्पुण्यविशेषे, जगत्सु सुखानाम् ‘अन्तःकरणे’ हि कश्चिन्नित्यर्थं अनादि-
 कृतत्वात् अन्तःकरणेऽपि अमृतमण्डपेऽपि, अमृतमण्डपेऽपि, अमृतमण्डपेऽपि
 एतन्न वार्यं हि स्वामीने । वि पुण्येऽपि इतिरिणोर्न । वा येन धाम वार्यं हि स्वामीने । वि वैवा कश्चिच्छुभे ।

“यदा पन आतिजनस्स पटिपत्तिदस्सनेन ज्ञातपरिचया बालदारका भिक्खू दिस्वा सोमनस्सजाता सहसा किञ्चिदेव हरथगतं ददन्ति वा वदन्ति वा, तदा ततियं चित्तं उप्पज्जति । यदा पन, देय, वन्दया ति आतीहि उस्साहिता एव पटिपज्जन्ति, तदा चतुत्थ चित्तं उप्पज्जति । यदा पन देय्यघम्म-पटिग्गाहकादीनं असम्पत्तिं अञ्जेसं वा सोमनस्स-हेतून अभाव आगम्म चत्तुसु पि विकम्पेसु सोमनस्सरहिता होन्ति, तदा सेसानि चत्तारि उपेक्खासहगतानि उप्पज्जन्ती ति” [वि १४।८४-८५] ।

एय आचरियेन बालदारकानं पवत्तिमुखेन ततियं चित्तं पका-सितं । तं केवलं उपमावसेना ति वेदितव्वं । क्रियारूपेण इदं चित्तं अरहतम्पि अस्थि एव । न ते बालदारका । यदा यो कोचि अवि-, चारेस्वा व परेहि अनुस्साहितो सहसा पुञ्जानि करोति, परं वा रक्खति तदा तस्स तं चित्तं सोमनस्ससहगत आणविप्पयुत्तं असङ्गारिकं होति । इमिना नयेन इतरानि पि आणविप्पयुत्तचित्तानि वेदितव्वानि ।

१३. सोमनस्ससहगतं आणसम्पयुत्तं असङ्गारिकमेकं, ससङ्गारिकमेकं, सोमनस्ससहगतं आणविप्पयुत्तं असङ्गारिकमेकं, ससङ्गारिकमेकं, उपेक्खासहगतं आणसम्पयुत्तं असङ्गारिकमेकं, ससङ्गारिकमेकं, उपेक्खासहगतं आणविप्पयुत्तं असङ्गारिकमेकं, ससङ्गारिकमेकं, उपेक्खासहगतं आणविप्पयुत्तं असङ्गारिकमेकं, ससङ्गारिकमेकं ति इमानि अट्ट पि सहेतुक-कामावचरविपाकचित्तानि नाम ।

अभिघम्मे इमानि चित्तानि ‘अव्याकता घम्मा’ ति पदस्स निद्देसे विपाकाव्याकृतेसु बुत्तानि [घम्म ५४६८] एतेसं चेतसिकानं

अभि, १५

- सुविचारक

- अथवा

- अथवा

- अथवा

- अथवा

- अथवा

- अथवा

- अथवा

- अथवा

तदा हं विचारकं अथवा

- अथवा

- अथवा

- अथवा

अथवा

- अथवा

- अथवा

२५

१५

- अथवा

- अथवा

२५

द्वारिकमेकं, -ससङ्घारिकमेकं, उपेक्खासहगतं आणविप्पयुत्तं
असङ्घारिकमेकं, ससङ्घारिकमेकं ति इमानि अट्ट पि सहेतुक-
कामावचरक्रियाचित्तानि नाम ।

इमानि अरहतं चित्तानि । यया पुथुज्जना, एव अरहन्तो पि
दानादीनि पुञ्जानि करोन्तेव । तानि पन तेस चित्तानि कुसलानि
न होन्ति । कस्मा ! विपाकाभावा । तेस हि सन्वेसु भवेसु आलयो
पहीनो । ते य कुसल करोन्ति, तं क्रियामत्तमेव होति, नत्थि तस्स
विपाको । यदा च ते अविचारेत्वा व कुसलेसु कम्मेषु पवचन्ति,
तदा तेसं यथासम्भव चत्तारि आणविप्पयुत्तचित्तानि उप्पजन्ति । अकुसलं
पन अरहतं सन्नसो पहीन । तस्मा नत्थि तेस अकुसलक्रिया ।
'सन्नपापस्स अकरण' ति [धम्मपद १८३] हि वुत्तं ।

इच्चेवें सन्नथा पि चतुवीसति सहेतुककामावचरकुसल-
विपाकक्रियाचित्तानि समत्तानि ।

१५. वेदनाआणसङ्घारभेदेन चतुवीसति ।

सहेतुककामावचरपुब्बपाकक्रिया मता ॥

एत्थ वेदना ति, सोमनस्सवेदना उपेक्खावेदना ति दुविधा वेदना,
तस्सा भेदेन । आणभेदेना ति आणसम्पयुत्त आणविप्पयुत्तमेदेन ।
सङ्घारभेदेना ति असङ्घारिक-ससङ्घारिकभेदेन । पुब्बं ति कुसलं ।
पाको ति विपाको । वेदना-आण-ससङ्घारासङ्घारभेदेन पच्चेक अट्ट
कत्वा कामावचरसहेतुकचित्तानि चतुवीसति भवन्ति ।

पुस्तकालय

य पुस्तक
काले पुस्तक
होति । काले
कि पुस्तक-विषयकानि । काले
पुस्तकालय काले ।

१० विद्याविषयकविद्युत्कालावधि

पुस्तकविषय, विद्याविषयकविद्युत्कालावधि
पुस्तकविषय, विद्युत्कालावधि
पुस्तकविषय, विद्युत्कालावधि
पुस्तकविषय, विद्युत्कालावधि
पुस्तकविषय, विद्युत्कालावधि
पुस्तकविषय, विद्युत्कालावधि
पुस्तकविषय, विद्युत्कालावधि

विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्
विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्
विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्
विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्
विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्, विद्युत्

वेदनाय ठाने उपेक्खा वेदना आगच्छति । तस्मा तस्मि दुवङ्गसमन्नागत-
मेव होति ।

सुत्तन्तिकनये चत्तारि भानानि वुत्तानि । तेसु दुतियज्झाने वितक्क-
विचारा परिहायन्ति । एतेस ज्ञानान विस्थारकथा विसुद्धिमग्गे
पयवीकसिणनिद्देसे [४।७६-२०२] आगतनयेन वेदितव्वा ।

१८. वितक्कविचारपीतिसुखेकग्गतासहितं पठमज्झान-
विपाकचित्तं, विचारपीतिसुखेकग्गतासहितं दुतियज्झान-
विपाकचित्तं, पीतिसुखेकग्गतासहितं ततियज्झानविपाकचित्तं,
सुखेकग्गतासहितं चतुत्थज्झानविपाकचित्तं, उपेक्खेकग्गता-
सहितं पञ्चमज्झानविपाकचित्तञ्चेति इमानि पञ्च पि रूपाव-
चरविपाकचित्तानि नाम ।

ज्ञानचित्तानं विपाका पि तादिसा एव । पठमादीनि ज्ञानानि
भावेत्वा तेसु तेसु ज्ञानभूमिसु उप्पत्ति पञ्चमपरिच्छेदे [५।३१] पका-
सिता । सा ततो जानितव्वा ।

१९. वितक्कविचारपीतिसुखेकग्गतासहितं पठमज्झान-
क्रियाचित्तं, विचारपीतिसुखेकग्गतासहितं दुतियज्झानक्रिया-
चित्तं, पीतिसुखेकग्गतासहितं ततियज्झानक्रियाचित्तं, सुखे-
कग्गतासहितं चतुत्थज्झानक्रियाचित्तं, उपेक्खेकग्गतासहितं
पञ्चमज्झानक्रियाचित्तञ्चेति इमानि पञ्च पि रूपावचर-
क्रियाचित्तानि नाम ।

व्यवस्थितानि उपलब्धानि ।

विशेषी विषयः १० ।

इत्येवमपि १० ।

विद्यमानि उपलब्धानि ।

१० पत्राणां उपलब्धानि ।

।

वाक्य उपलब्धानि १० ।

१० पत्राणां उपलब्धानि ।

११ वाक्योपलब्धानि उपलब्धानि ।

उपलब्धानि, वाक्योपलब्धानि उपलब्धानि ।

उपलब्धानि उपलब्धानि उपलब्धानि ।

उपलब्धानि उपलब्धानि ।

एतेषु व्यवस्थितानां विद्यमानेषु वाक्योपलब्धेषु उपलब्धेषु ।

वाक्येषु हमामि विद्यमानेषु उपलब्धेषु उपलब्धेषु ।

पत्रं वाक्येषु ।

१२ वाक्योपलब्धानि उपलब्धानि ।

विद्यमानेषु, वाक्योपलब्धानि उपलब्धानि ।

उपलब्धानि उपलब्धानि उपलब्धानि ।

विद्यमानेषु उपलब्धानि ।

१५

हेट्टां बुत्तानं अरूपावचरकुसलचित्तानं, इमे विपाका । ते पटिसन्धि-
भवङ्ग-चुतिवसेन पवत्तन्ति ।

२३. आकासानञ्जायतनक्रियाचित्तं, विञ्जाणञ्जायतन-
क्रियाचित्तं, आकिञ्चञ्जायतनक्रियाचित्तं, नैवसञ्जानास-
ञ्जायतनक्रियाचित्तञ्चेति इमानि चत्तारि पि अरूपावचर-
क्रियाचित्तानि नाम ।

यदा अरहन्तो अरूपावचरज्ज्ञानानि समापज्जन्ति, तदा तेसं इमानि
चत्तारि क्रियाचित्तानि यथासम्भव उपपज्जन्ति ।

इत्थेवं सब्बथा पि द्वादस अरूपावचरकुसल-विपाक-
क्रियाचित्तानि समत्तानि ।

२४. आलम्बनप्पभेदेन चतुधारुप्पमानसं

पुञ्जपाकक्रियाभेदा पुन द्वादसधा ठितं ॥

अरूपावचरचित्त आलम्बनप्पभेदेन चतुधा होति, न तु अङ्ग-
भेदेन । बुत्त हेतु विसुद्धिमग्गे—“एतासु हि (समापत्तिसु) रूप-
निमित्तातिक्कमतो पठमा, आकासातिक्कमतो दुतिया, आकासे पवत्तितवि-
ञ्जाणातिक्कमतो ततिया, आकासे पवत्तितविञ्जाणस्स अपगमातिक्कमतो
चतुत्थी ति सब्बथा आरम्भणातिक्कमतो चतस्सो पि भवन्ति इमा आरुप्प-
समापत्तियो नि वेदितव्वा । अङ्गातिक्कमं पन एतास न इच्छन्ति
परिड्ढता । न हि रूपावचरसमापत्तिसु विय एतासु अङ्गातिक्कमो अत्थि ।
सब्बासु पि हि एतासु, उपेक्खा चित्तेक्कगता ति द्वे एव ज्ञानज्ज्ञानि
होन्ती”ति [वि १०।५८] ।

अथ ।

~~सर्वं जगत्स्यैव~~

~~सर्वं जगत्स्यैव~~

मासि क्वापि

२५. सोऽप्यसिद्धमपि च

वदन्ति मन्त्रवित्तं,

सोऽप्यसिद्धमपि च

इति मन्त्रानं कथन्ता मन्त्रवित्तं

वा एतौ वेदित्वा ।

२६. सोऽप्यसिद्धमपि च

वदन्ति मन्त्रवित्तं

सोऽप्यसिद्धमपि च

वदन्ति मन्त्रवित्तं

सोऽप्यसिद्धमपि च

वदन्ति मन्त्रवित्तं

सोऽप्यसिद्धमपि च

वदन्ति मन्त्रवित्तं

सोऽप्यसिद्धमपि च

२७. चतुमगपभेदेन चतुधा कुसलं तथा ।

पाकं तस्स फलत्ता ति अट्टधानुत्तरं मतं ॥

अनुत्तरं लोकुत्तरचित्त, चतुन्न मगान पभेदेन चतुन्विधं कुसलं, तथा तस्स फलत्ता चतुन्विधं विपाकं ति अट्टविधं वेदितव्व ।

सङ्गहाथा

२८. द्वादसाकुसलानेवं कुसलानेकवीसति ।

छत्तिसेव विपाकानि क्रियाचित्तानि वीसति ॥

एवं, अकुसलानि द्वादस । कुसलानि, कामावचरानि अट्ट, रूपावचरानि पञ्च, अरूपावचरानि चत्तारि, लोकुत्तरानि चत्तारी ति एकवीसति । अकुसलविपाकानि सत्त, कामावचरकुसलविपाकाहेतुकानि अट्ट, सहेतुकानि अट्ट, रूपावचरविपाकानि पञ्च, अरूपावचरविपाकानि चत्तारि, लोकुत्तरविपाकानि चत्तारी ति छत्तिंसे एव विपाकचित्तानि । अहेतुकक्रियाचित्तानि तीणि, कामावचरक्रियाचित्तानि अट्ट, रूपावचरानि नवा ति वीसति क्रियाचित्तानी ति ।

२९. चतुपञ्चासधा कामे रूपे पन्नरसीरये ।

चित्तानि द्वादसारूपे अट्टधानुत्तरे तथा ॥

इत्थमेकूननवुतिप्पभेदं पन्न मानसं ।

एकवीससतं वाथ विभजन्ति विचक्खणा ॥

कामावचरे पुब्बे बुत्तनयेन [११६] चतुपञ्चास चित्तानि, रूपावचरानि कुसल-विपाक-क्रियाभेदतो पन्नरस बुत्तानि, तथा अरूपाव-

११३३-११३४]

वराणि द्वावह,

ह्यर्वा क्वाणि विद्युत्तमि,

विद्युत्तमि क्वाणि पञ्जीकृतं (११३३)

पञ्जीकृतं

१० कल्पयेद्द्वयानुविधिं विद्युत्

विद्युत्तमि क्वाणि पञ्जीकृतं क्वाणि क्वाणि

मया विद्युत्तमि, विद्युत्तमि क्वाणि क्वाणि क्वाणि

वतिमया विद्युत्तमि, विद्युत्तमि क्वाणि क्वाणि क्वाणि

वतिमया विद्युत्तमि, क्वाणि क्वाणि क्वाणि

मया विद्युत्तमि, क्वाणि क्वाणि क्वाणि

विद्युत्तमि इत्यादि पञ्च नि सीतापतिमन्त्रविद्युत्तमि

पञ्च कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

कल्पयेद्द्वयानुविधिं क्वाणि क्वाणि क्वाणि

लोकुत्तरचित्तानि अट्ट गहितानि । तानि इमिना ज्ञानसम्पयोगनयेन चत्तालीस होन्ति । एव एकूननवुतिविधं मानसं एकवीससतं (१२१) होती ति वेदितव्यं ।

३१. ज्ञानज्ञयोगभेदेन कत्वेकेकं तु पञ्चधा ।

बुच्चतानुत्तरं चित्तं चत्ताली सविधं ति च ॥

यथा च रूपावचरं गण्हतानुत्तरं तथा ।

पठमादिज्ञानभेदे आरुप्पञ्चापि पञ्चमे ॥

एकादसविधं तस्मा पठमादिकमीरितं ।

ज्ञानमेकेकमन्ते तु तेवीसतिविध भवे ॥

सत्तर्तिसविधं पुञ्चं द्विपञ्चासविधं तथा ।

पाकमिच्चाहु चित्तानि एकवीससतं बुधा ॥

ज्ञानज्ञान योगो सम्पयुत्तता, तस्स भेदेन ज्ञानज्ञयोगभेदेन । अनुत्तरं लोकुत्तरं चित्तं एकेत्तं पञ्चेकं पञ्चधा क्त्वा चत्तालीसविधं ति बुच्चति । यथा च रूपावचरं चित्तं पठमादिज्ञानभेदे पठम-
ज्ञानकुसल, पठमज्ञानविपाक, पठमज्ञानक्रिया ति एवमादिना भेदेन गण्हते, तथा अनुत्तरमपि एकेकस्मिं ज्ञाने गहेतव्वं । आरुप्पं अरूपावचरं द्वादसविधमपि चित्तं पञ्चमज्ज्ञाने गहेतव्वं । कस्मा ? पञ्चमज्ज्ञाने यानि, उपेक्खा एकगता ति द्वे ज्ञानज्ञानि, तानेव तेसु सम्पयोगं गच्छन्ति [११२४] । तस्मा, एक कुसल, एकं विपाकं, एकं क्रिय, चत्तारि मयासम्पयुत्तानि चत्तारि फलसम्पयुत्तानी ति एवं पठमज्ज्ञान एकादसविधं होति । एवमेव दुतिय ततिय-चतुत्थज्ज्ञानानि ।

दुतियो परिच्छेदो चेतसि रुसङ्गहविभागो

१. एकुप्पादनिरोधो च एकालम्बनवत्थुका ।
चेतोयुत्ता द्विपञ्चास धम्मा चेतसिका मता ॥

एकतो व उप्पादो निरोधो च येस ते एकुप्पादनिरोधो । एक
आलम्बनं एकञ्च वत्थु येसं ते एकालम्बनवत्थुका । चेतोयुत्ता
ति चित्तसम्पयुत्ता । छ आरम्भणानि, छ वत्थूनि च ततियपरिच्छेदे
निद्धिट्ठानि [३११६-२६] । तानि ततो वेदितब्बानि । एत्थ द्वि-
पञ्चासाय धम्मेषु सञ्जा सञ्जाक्खन्धो, वेदना वेदनाक्खन्धो, इतरे
पञ्चासा धम्मा सङ्गारक्खन्धो ति वेदितब्बा । सब्बे पि पनेते चेत-
सिका एव । चित्तं ति विञ्जाणक्खन्धो । तेन सम्पयुत्ता च एते
पवर्त्तन्ति, तस्मा चेतसिका ति बुच्चन्ती ति ।

अञ्जसम्मानचेतसिका

२. कथं ? फस्सो, वेदना, सब्बा, चेतना, एकगता,
जीवितिन्द्रियं, मनसिकारो चेति सत्तिमे चेतसिका सब्बचित्त-
साधारणा नाम ।

आत्मनं पुत्रो वि
 वेदो वि वेदो । अ,
 होति [११९] ।
 वेदो, अन्तुवन्तो वेदो
 वि अन्ति । अ

विद्विषं वि अन्तुवन्तो वेदो ।
 करोति वि अन्तुवन्तो वेदो । इति अन्तु
 मन्तुवन्तो वेदो अन्तुवन्तो वेदो ।

३. विद्वो, विद्वो,
 वा वि अ इने वेदो वि अन्तुवन्तो वेदो ।
 वेदो वि अन्तुवन्तो वेदो वि वेदो अन्तु ।

विद्वो वि अन्तुवन्तो वेदो [१२०], अन्तुवन्तो वेदो
 अन्तुवन्तो वेदो अन्तुवन्तो वेदो अन्तुवन्तो वेदो ।
 वि अन्तुवन्तो वेदो, अन्तुवन्तो वेदो अन्तुवन्तो वेदो ।
 विद्वो अन्तुवन्तो वेदो अन्तुवन्तो वेदो । अन्तुवन्तो वेदो
 अन्तुवन्तो वेदो । इति अ वेदो वि अन्तुवन्तो वेदो वि
 अन्तुवन्तो वेदो वि अन्तुवन्तो वेदो, अन्तुवन्तो वेदो वि
 अन्तुवन्तो वेदो, अन्तुवन्तो वेदो वि अन्तुवन्तो वेदो ।
 अन्तुवन्तो वेदो, अन्तुवन्तो वेदो वि अन्तुवन्तो वेदो वि
 वेदो अन्तुवन्तो वेदो । - इति वेदो

अन्तुवन्तो वेदो अन्तुवन्तो वेदो । अन्तुवन्तो वेदो

अकुसलचेतसिका

४. मोहो, अहिरिकं, अनोत्तर्प्यं, उद्धञ्चं, लोभो, दिष्टी,
मानो, दोसो, इस्सा, मच्छरियं, कुक्कुञ्चं, थीनं, मिद्धं,
विचिकिच्छा चेति चुद्दसिमे चेतसिका अकुसला नाम ।

मोहो ति चित्तस्स अन्धभावो । न हिरियती ति अहिरिको, तस्स
भावो अहिरिकं । हिरि अत्तान गरुं क्त्वा उप्पज्जति । यो हि, अहं-
मनुस्सभूतो सपञ्जो समानो एतादिसं पाप कथं करिस्सामी ति अत्तगारवेन
पाप जहाति, सो हिरिको ति धुच्चति । परगारवेन ओत्तर्पं उप्पज्जति ।
यो हि परगारहाभयेन पापं जहाति, सो ओत्तर्पी ति । यो न ओत्तर्पति
सो अनोत्तर्पी, तस्स भावो अनोत्तर्प्यं । उद्धतो ति भन्तो, चञ्चलो,
तस्स भावो उद्धञ्चं । लोभो ति तण्हा । दिष्टी ति मिच्छादिट्ठि ।
मानो ति अस्मिमानो, अहंकारममकारो । दोसो ति पट्ठिो ।
इस्सा ति उस्सा, परसम्पत्तीन असहनं । लद्धानं वा लभितब्बान वा
अत्तनो सम्पत्तीन निगूहनसभाव मच्छरियं । क्ताकतानुसोचनसभाव
कुक्कुञ्च । विचिकिच्छा अनेकंसगाहसभावा । इमे चुद्दस चेत-
सिका अकुसलचित्ते येव लग्भन्ति । एतेस लक्खणादीनि विसुद्धि
मग्गे आगतानि [१४।१६०-१७७] ।

सोभनचेतसिका

५. सद्धा, सति, हिरि, ओत्तर्प्यं, अलोभो, अदोसो, तत्रं-
मज्झत्तता, कायपस्सद्धि, चित्तपस्सद्धि, कायलहुता, चित्त-
लहुता, कायमुदुता, चित्तमुदुता, कायकम्मन्ता, चित्त-

संस्कृत]

संस्कृत-शब्द-कोश
संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत

संस्कृत

संस्कृत

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

संस्कृत-शब्द-कोश

७ कुरुणा-मुदिता पन अप्पमञ्जायो नामा ति नञ्चया
पि पञ्चिन्द्रियेन नद्वि पद्मयोमतिमे चेतनिका सोभना
ति वेदितञ्चा ।

एथ अनियतसोभनचेतसिफेनु, कुरुणा मुदिता ति इमा द्वे ए।
अप्पमञ्जाया गहिता, मेत्ता न उपेक्का च न गहिता । “अथथा हि
अदोसो वेत्ता, तथमप्यनुपेक्का येत्ता उपेक्का ति” यं विन्दुदिमगे
[१४।१५४] पुत्त त उपपरिभगत्ता गहेत्तव । पञ्चिन्द्रिय ति
अमाहो एव । पुत्ते पुत्ता सञ्चसोभनसाधारणा एहूननीसति, इमे
अनियतसोभना छ ना ति पञ्चवीसति भम्मा सोभना येथा ति ।

सद्गथाया

८. एत्तावता च,

तेरमञ्चसमाना च चुहमाकुन्मला तथा ।

सोभना पञ्चवीसा ति द्विपञ्चास पवुञ्जरे ॥

अयं गाथा उत्तानत्था एव ।

चेतिसफसम्पयोगनयो

९. तेस चित्तावियुत्तानं यथायोगमितो परं ।

चित्तुप्पादेसु पञ्चेकं सम्पयोगो पवुञ्जति ॥

सत्त सञ्चत्थ युज्जन्ति यथायोगं पकिण्णका ।

चुहसाकुत्सलेस्वेव सोभनेस्वेव सोभना ॥

एकवीससतचित्तनये वित्तको दुतियततयचतुर्थज्ज्ञानिकेसु तेत्तिस-
चित्तेसु, तथा पञ्चमज्ज्ञानिकेसु तेवीसतिचित्तेसु [११३१], पञ्च-
अकुसलविपाकानि पञ्च कुसलविपाकानी ति दससु द्विपञ्चविज्ज्ञाण-
चित्तेसु ति छसट्टिचित्तेसु न लब्धति ।

विचारो द्विपञ्चविज्ज्ञाणेषु च ततियादिज्ज्ञानचित्तेसु चा ति पञ्च-
पञ्जासचित्तेसु न होति ।

अधिमोक्खो दससु द्विपञ्चविज्ज्ञाणचित्तेसु विचिकिञ्छासम्पयुत्त-
मोमूहचित्ते चा ति एकादससु चित्तेसु न होति ।

विरियं पञ्चद्वारावज्जनचित्ते, दससु द्विपञ्चविज्ज्ञाणचित्तेसु, द्वीसु
सम्पटिञ्छनचित्तेसु, तीसु च सन्तीरणचित्तेसु ति सोल्लसचित्तेसु
न होति ।

पीति द्वीसु दोमनस्ससहगतचित्तेसु न लब्धति । उपेक्खासह-
गतानी ति उपेक्खासहगतचित्तानि । तानि लोभसहगतानि चत्तारि,
द्वे मोमूहचित्तानि, दुक्खसहगतकायविज्ज्ञाणं सुखसहगतकायविज्ज्ञाणं
सोमनस्ससहगतसन्तीरणं हसितुप्पादचित्तञ्चेति हमानि चत्तारि विवज्जेत्वा
चुद्दस अहेतुकचित्तानि, चत्तारि कुसलानि चत्तारि विपाकानि चत्तारि
क्रियाचित्तानी ति द्वादस कामावचरसहेतुकचित्तानि, तेवीसति पञ्चम-
ज्ज्ञानिकचित्तानी ति पञ्चपञ्जास होन्ति । अकुसलविपाकं कुसल-
विपाक ति कायविज्ज्ञाणचित्तानि द्वे । चतुर्थज्ज्ञानचित्तानि एकादस ।
इति इमेसु सत्तति चित्तेसु पीति न लब्धति ।

सुख-१७]

विशेष न कर्तव्यः ।

एकमेव कर्तव्यम्

विचारकमुच्यते ।

कमुच्यते ।

मुच्यते इत्यत्र इति ।

कमुच्यते । इति इति

विचारक, विचारक, विचारक

कमुच्यते इति कमुच्यते विचारक

३० ३१ कमुच्यते इति कमुच्यते

कमुच्यते इति कमुच्यते

१२. कमुच्यते पत्र, मोक्ष, बहिरिक,

कमुच्यते कमुच्यते कमुच्यते

कमुच्यते इति कमुच्यते कमुच्यते । कमुच्यते

कमुच्यते कमुच्यते कमुच्यते । कमुच्यते

कमुच्यते । कमुच्यते कमुच्यते कमुच्यते ।

कमुच्यते, कमुच्यते, कमुच्यते इति

कमुच्यते कमुच्यते कमुच्यते ।

कमुच्यते कमुच्यते कमुच्यते ।

१३. कमुच्यते कमुच्यते कमुच्यते कमुच्यते

कमुच्यते कमुच्यते कमुच्यते कमुच्यते

विचिकिच्छा विचिकिच्छाचित्ते चा ति चतुदस ।

द्वादसाकुसलेस्वेव सम्पयुज्जन्ति पञ्चधा ॥

लोभमूले, लोभो, दिट्ठि, मानो चा ति तयो गता सम्पयुत्ता भवन्ति ।
सोमनचेतसिकसम्पयोगो

१५. सोभनेसु पन सोभनसाधारणा ताव एकूनवीसति
चेतसिका सब्बेसु पि एकूनसट्ठिसोभनचित्तेसु संविज्जन्ति ।
विरतियो पन तिस्सो पि लोकुत्तरचित्तेसु सब्बथा पि नियता
एकतो व लब्भन्ति, लोकियेसु पन कामावचरकुसलेस्वेव
कदाचि सन्दिस्सन्ति विसुं विसुं । अप्पमब्बायो पन
द्वादससु पञ्चमज्झानवज्जितमहग्गतचित्तेसु चैव कामावचर-
कुसलेसु च सद्देतुंककामावचरक्रियाचित्तेसु चेति अट्ठवीसति-
चित्तेस्वेव कदाचि नाना हुत्वा जायन्ति । उपेक्खासहगतेसु
पनेत्थ करुणामुदिता न सन्ती ति केचि वदन्ति । पब्बा पन
द्वादससु ब्बाणसम्पयुत्तकामावचरचित्तेसु चैव सब्बेसु पञ्च-
त्तिसमहग्गतलोकुत्तरचित्तेसु चेति सत्तचत्तालीसचित्तेसु सम्प-
योगं गच्छती ति ।

सङ्गहगाथा

१६. एकूनवीसति धम्मा जायन्तेकूनसट्ठिसु ।
तयो सोळसचित्तेसु अट्ठवीसतियं द्वयं ॥
पब्बा पकासिता सत्तचत्तालीसविधेसु पि ।
सम्पयुत्ता चतुद्वेवं सोभनेस्वेव सोभना ॥

उद्यो वि

विशेषः

वा धीमन्तु

प्रवर्तितु

व्यवर्तित ।

तेषु वया न विवर्तित । कर्म

कर्म कर्म विवर्तित

कर्मव्यवर्तित कर्म कर्म

वि विवर्तितो तेषु विशेष व्यवर्तित न

कर्मव्यवर्तित व्यवर्तित विवर्तित ।

विवर्तितो व्यवर्तित न व्यवर्तित । कर्म ! को व्यवर्तित,

कर्मव्यवर्तितो होमी वि विवर्तित, को व्यवर्तित न व्यवर्तित,

विवर्तितो होमी वि विवर्तित न व्यवर्तित ।

कर्म व्यवर्तितव्यवर्तितो व्यवर्तितव्यवर्तित व्यवर्तित,

विवर्तितव्यवर्तितो व्यवर्तितव्यवर्तित कर्म न व्यवर्तित वि ।

कर्म व्यवर्तितव्यवर्तित विवर्तित न व्यवर्तित होमि ।

वि व्यवर्तितव्यवर्तित व्यवर्तित [१५५], कर्म व्यवर्तित

व्यवर्तितव्यवर्तित व्यवर्तित व्यवर्तितव्यवर्तित व्यवर्तितव्यवर्तित ।

कर्म, व्यवर्तित व्यवर्तितव्यवर्तितव्यवर्तित व्यवर्तित

चित्तेषु, द्वादशसु अरूपावचरचित्तेषु, अट्टसु लोकुत्तरचित्तेषु चा ति सत्तच्चत्तालीसचित्तेषु सम्पयुज्जन्ति ।

सङ्गहगाथा

१७. इस्सा-मच्छेर-कुक्कुच्च-विरति-करुणादयो ।

नाना कदाचि मानो च थीनमिद्धं तथा सह ॥

ग्रथानुत्तानुसारेण सेसा नियतयोगिनो ।

सङ्गहञ्च पवक्खामि तेसं दानि यथारह ॥

इस्सा, मच्छेरिय, कुक्कुच्च, तिस्सो विरतियो, करुणा, मुदिता ति इमे चेतसिका नाना जायन्ति, अज्जमज्ज सम्पयोगं न गच्छन्ति । यदा इस्सा होति, न तदा मच्छेरियकुक्कुच्चानि, यदा कायदुच्चरितविरति, न तदा वच्चीदुच्चरित-मिच्छाजीवविरतियो, यदा करुणा, न तदा मुदिता ति इमिना नयेन इमे चेतसिका नाना जायन्ति । जायन्ता च कदाचि जायन्ति न सब्बदा । एव मानो पि दिट्ठिगतविप्पयुत्तलोभसहगत-चित्तेषु कदाचि जायति । थीनं मिद्धं ति इद द्वय पञ्चसु अकुसल-ससङ्गारिकचित्तेषु कदाचि जायति, जायमानञ्च सह सद्धिमेव जायति । इतो सेसा अकुसलादिचेतसिका नियतयोगिनो नियमतो सम्प-युज्जन्ति । तेस इदानि यथारह सङ्गहं पवक्खामी ति योचना ।

१८. छत्तिसानुत्तरे धम्मा पञ्चत्तिस महग्गते ।

अट्ठत्तिसापि लब्भन्ति कामावचरसोभने ॥

सत्तवीसत्यपुब्बग्ग्हि द्वादसाहेतुके वि च ।

यथासम्भवयोगेण पञ्चधा तत्थ सङ्गहो ॥

५५ ॥५॥

१९ वर्ष ।

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

१० अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

११ अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

सोभनचेतसिका चेति पञ्चतिस धम्मा सङ्गहं गच्छन्ति ।
 करुणामुदिता पनेत्थ पञ्चेकमेव योजेतन्वा । तथा दुतिय-
 ज्ञानिकचित्तेसु वितक्कवज्जा । ततियज्ज्ञानिकचित्तेसु
 वितक्कविचारवज्जा । चतुत्थज्ज्ञानिकचित्तेसु वितक्कविचार-
 पीतिवज्जा । पञ्चमज्ज्ञानिकचित्तेसु पन पन्नरससु अप्प-
 मञ्जायो न लब्धन्ती ति सन्वथा पि सत्तवीसति महग्गतचित्तेसु
 पञ्चकज्ञानवसेन पञ्चधा व सङ्गहो होती ति ।

तीसू ति कुसल विपाक क्रियत्तेचिसु । ज्ञानचित्तस्स आग्मणं
 ऋसिणादिकं । त आरम्भण फत्ता यदा ज्ञान समापज्जति, तदास्स
 अह, कायदुच्चरितादीहि विरमामी ति न होति । तस्मा ज्ञानचित्तेसु
 विरतियो न विज्जन्ति । करुणाय सति मुदिता न होति, मुदिताय सति
 करुणा न होति । तस्मा ता पञ्चेकं योजेतन्वा । पन्नरससू ति,
 कुसलविपाकक्रियावसेन तीणि, द्वादस च अरूपावचरानी ति पन्नरस, तेसु ।

२२. पञ्चतिस चतुत्तिस तेत्तिस च यथाक्कमं ।

वत्तिस चेव तिसेति पञ्चधा व महग्गते ॥

चतुत्थज्ज्ञाने वितक्कविचारपीतिवज्जा वत्तिस चेतसिका । पञ्चम-
 ज्ञानिकेसु पन्नरससु ततो द्वे अप्पमञ्जायो हापेत्वा तिसा ति ।

कामावचरसोभनचेतसिकसङ्गहो

२३ कामावचरसोभनेसु पन कुसलेसु ताव पठमद्वये
 अब्बसमाना तेरस, चेतसिका, पञ्चवीसति सोभनचेतसिका
 चेति अट्ठतिस धम्मा सङ्गह गच्छन्ति । अप्पमञ्जा-विरतियो

५५३-२०]

कौशल का वि
 मानवमित्र, कौशलके
 हृदये मानवमित्रमित्र
 वि मित्रमित्रमित्र कौशल
 कौशलमि । कौशल मित्रमि
 कौशलमित्रमि वि कौशलमि
 मित्रमित्रमि कौशलमि व

कौशलमित्रमि कौशलमि कौशलमि
 कौशलमित्रमि कौशलमि कौशलमि । कौशलमि
 कौशलमि कौशलमि कौशलमि, कौशलमि कौशलमि कौशलमि ।
 कौशलमि कौशलमि कौशलमि । कौशलमि कौशलमि कौशलमि
 कौशलमि । कौशलमि कौशलमि कौशलमि कौशलमि
 कौशलमि कौशलमि कौशलमि कौशलमि कौशलमि ।
 कौशलमि कौशलमि कौशलमि, कौशलमि कौशलमि कौशलमि कौशलमि कौशलमि ।

कौशलमि

- १. कौशलमि कौशलमि कौशलमि कौशलमि ।
- २. कौशलमि कौशलमि कौशलमि कौशलमि ॥
- ३. कौशलमि कौशलमि कौशलमि कौशलमि ।
- ४. कौशलमि कौशलमि कौशलमि कौशलमि ॥

न विज्जन्तेत्य विरती क्रियासु च महग्गते ।
 अनुत्तरे अप्पमञ्जा कामपाके द्वय तथा ॥
 अनुत्तरे ज्ञानधम्मा अप्पमञ्जा च मज्झिमे ।
 विरतो वाणपीती च परित्तेसु विसेसका ॥

कामावचरकुसलचित्तेसु पठमद्वये अट्ठत्तिस धम्मा होन्ति
 दुतियद्वये आणवज्जिता सत्तत्तिस । ततियद्वये पीतिवज्जिता आणसम्प-
 युत्ता तथेव सत्तत्तिस । चतुत्थद्वये आणपीतिवज्जिता छत्तिस ।
 क्रियाचित्तेसु पठमद्वये विरतिवज्जिता पञ्चत्तिस, दुतियद्वये चतुत्तिस
 तथा ततियद्वये, चतुत्थद्वये तेत्तिस । विपाकचित्तेसु पठमद्वये
 तेत्तिस । दुतियततियद्वयेसु वत्तिस, चतुत्थद्वये एकत्तिसा ति ।

एत्थ क्रियाचित्तेसु महग्गतचित्तेसु च तिस्सो विरतियो न विज्जन्ति
 लोकुत्तरचित्ते विरतियो नियता, अप्पमञ्जायो पन न विज्जन्ति ।
 सहेत्तुककामावचरविपाकचित्तेसु विरतियो च अप्पमञ्जायो च
 न विज्जन्ति ।

अनुत्तरे लोकुत्तरचित्तेसु ज्ञानधम्मा ज्ञानज्ञानि विसेसतो होन्ति ।
 पठमज्ज्ञानिकलोकुत्तरचित्तेसु वितक्कादीनि पञ्च भानज्ञानि, दुतियादिसु
 वितक्कादिवज्जितानि, तस्मा तेसु भानधम्मा विसेसका होन्ति । ते च
 ज्ञानधम्मा अप्पमञ्जायो च मज्झिमे महग्गतेसु विसेसका होन्ति ।
 परित्तेसु सहेत्तुककामावचरचित्तेसु, विरतियो वाणं पीती ति इमे
 चेतसिका विसेसका यथासम्भवं उपलम्भन्ति, न ते सम्बचित्त-
 साधारणा ति अत्थो ।

वि चकारत् ।
पञ्चमः, अथ

अथैवाह

व [३।३१] इति चकारत्
इति चकारत्

एव चकारत् चकारत् चकारत्

२६ चकारत् एव चकारत् चकारत्
चकारत् चकारत् चकारत् चकारत्

चकारत् चकारत् चकारत् चकारत्
चकारत् चकारत् चकारत् चकारत्

चकारत् चकारत् चकारत् चकारत्
चकारत् चकारत् चकारत् चकारत्
चकारत् चकारत् चकारत् चकारत्
चकारत् चकारत् चकारत् चकारत्

२७. छन्दपीतिवज्जिता पन अब्बसमाना एकादस, अकु-
सलसाधारणा चत्तारो चा ति - पन्नरसधम्मा उद्वच्चसहगते
सम्पयुज्जन्ति । विचिकिच्छासहगतचित्ते च अधिमोक्ख-
विरहिता विचिकिच्छासहगता तथेव पन्नरस धम्मा
समुपलब्भन्ती ति सब्बथा पि द्वादसाकुसलचित्तुप्पादेसु.
पच्चेक योजियमाना पि गणनवसेन सत्तधा व सङ्गहिता
भवन्ती ति ।

सङ्गहगाथा

२८. एकूनवीसट्ठारस वीसेकवीस वीसति ।

द्वावीस पन्नरसेति सत्तधाकुसले ठिता ॥

साधारणा च चत्तारो समाना च दसापरे ।

चुदसेते पवुच्चन्ति सब्बाकुसलयोगिनो ॥

लोभसहगतचित्तेसु पठमे तथा ततिये एकूनवीसति धम्मा
लब्भन्ति, पञ्चमे तथा सत्तमे च अट्ठारस, पट्ठिघसम्पयुत्तेसु पठमे
वीसति, लोभसहगतेसु दुतिये च चतुत्थे च थीनमिद्धेन त्रिसेसेत्वा
एकवीसति, छट्ठे च अट्ठमे च तेहि सद्धिमेव वीसति, पट्ठिघसम्पयुत्त-
ससङ्कारिके थीनमिद्धेन सह द्वावीसति, द्वीसु पि मोमूहचित्तेसु पन्नरसा
ति एव सत्तधा सङ्गहो । साधारणा ति सब्बाकुसलसाधारणा ।
दस समाना ति, लोभो दिट्ठि मानो दोसो इस्सा मच्छरिय कुक्कुच्चं
थीन मिद्ध विचिकिच्छा ति अकुसलसमाना दस ।

११. अहेतुकेषु

सकलानां प्रवृत्तयः क्वचन

वैदिकविकाराः, पुनस्तस्मात्परि

विच्छेदोत्पन्नानि सन्निवृत्तानि

विच्छेदान्ते परिच्छेदविकाराः ये येन सन्निवृत्तानि

निच्छेदविकारेषु अहेतुकेषु क्वचनपक्षेण प्रवृत्त

होतीति ।

३०. इत्यसेकवत्त एत एत वा ति सन्निवृत्तौ ।

अहोत्पन्नानि विच्छेदविकारेषु क्वचन

अहेतुकेषु सन्निवृत्त एत केन

इति विच्छेदविकारो पुनो वैदिकविकाराः

इत्येव विच्छेदविकारं सन्निवृत्तवत्

वात्वा भेदं क्वाचोर्ग विच्छेद अहोत्पन्नानि इत्येव ।

इत्येव विच्छेद इत्येव उपेक्षा इत्येव अहोत्पन्नानि [११-३] इत्येव

क्वचन उपेक्षा क्वचन । अहोत्पन्नानि इति

वात्त्वं । पुनस्तस्मात्परि इति अहोत्पन्नानि अहोत्पन्नानि

क्वचन अहोत्पन्नानि अहोत्पन्नानि इति,

क्वचन अहोत्पन्नानि अहोत्पन्नानि इति

इति पुनः ।

क्रिया, तिणं सन्तीरणं वसेन तिविधा विपाका ति चतुन्विधा
होति । तासु कुसलाकुसलविपाका उपेक्खासहगता पटिसन्धिकच्चम्पि
साधेति [५।१०-११] । सा इध अहेतुकपटिसन्धियुगल नि वुत्ता ।

हसनचित्ते द्वादस, वोट्टपने च सोमनस्ससहगतसन्तीरणे च
एकादस, मनोधातुत्तिके द्वीसु च उपेक्खासहगतसन्तीरणेषु दस,
द्विपञ्चज्जाणेषु सत्ता ति एव चतुन्विधो सङ्गहो ।

अहेतुकेसु सत्त चेतसिका सन्वत्थ होन्ति । सेसा यथारह-
योजेतन्ना । लोकुत्तरचित्तेसु पञ्चविधो [२।१६-२०], महगत-
चित्तेसु पञ्चविधो [२।२१-२२], सहेतुककामावचरचित्तेसु द्वादस-
विधो [२।२३], अकुसलेसु सत्तविधो [२।२५-२८], अहेतुक-
चित्तेसु च चतुन्विधो ति एव वित्थारतो तेत्तिसविधो सङ्गहो
वेदितन्वो । इत्थं यथावुत्तनयेन चित्ताविप्पयुत्तानं चेतसिकानं
सम्पयोगञ्च सङ्गहञ्च वत्त्वा चित्तेन समं सह यथायोगं
भेदं उद्दिसे कथेय्या ति ।

इति अभिधम्मत्थसङ्गहे चेतसिकसङ्गहविभागो नाम
दुतियो परिच्छेदो ।

वेदशास्त्रेण

एवं विदं विद्वानां

वेदनाथो देवो विश्वो, इति

श्रुतिः, तेषां नान्यं नान्यो विद्वानां

वेदशास्त्रेण

२. तस्य वेदशास्त्रेण च विद्वानां

श्रुत्या अनुपपन्नमुक्ता वा वि। सुक्तं, सुक्तां,

सोमनात्तं ज्ञेयत्वात् वि च मेवेच न्य फलक्य इति । २

अथो उक्तानो वेद ।

३. तस्य सुक्तशास्त्रं सुक्तविशेषं

तथा सुक्तशास्त्रं अनुपपन्नविशेषं ।

विद्वानि एव ज्ञेयमूकानि चत्वारि, द्वादश

अथि, सुक्तशास्त्रीरज-इत्यनेन च द्वे वि अङ्गत्वात्

चित्तानि चैव पठम-दुतिय-ततिय-चतुत्थज्ज्ञानसङ्घातानि चतु-
चत्तालीस महग्गतलोकुत्तरचित्तानि चेति द्वासट्टिविधानि
भवन्ति । दोमनस्ससहगतचित्तानि पन द्वे पटिघचित्तानेव ।
सेसानि सव्वानि पि पञ्चपञ्चास उपेक्खासहगतचित्तानेवा ति ।

कामावचरसोभनानि सहतुकचित्तानि कुसल विपाक-क्रियावसेन
द्वादस । सुखसन्तीरणं ति सोमनस्ससहगतं - सन्तीरणं । हसन्नं ति
हसितुप्पादचित्त । एकमेकं ज्ञान एकादसविध ति [११३१] क्त्वा
चतुचत्तालीस । सेसानी ति, चत्तारि लोभमूलानि, द्वे मोमूहानि,
अहेतुकेसु कायविञ्जाण वज्जेत्वा अकुसलविपाकानि छ, तथा काय
विञ्जाणञ्च सोमनस्ससहगतसन्तीरणञ्च वज्जेत्वा कुसलविपाकानि छ,
हसितुप्पादं वज्जेत्वा द्वे क्रियाचित्तानि ति चुद्दस, कामावचरसहेतुकेसु
कुसल-विपाक क्रियावसेन द्वादस, पञ्चमज्ज्ञानिकानि तेवीसती ति [११३१]
एव पञ्चपञ्चास चित्तानि उपेक्खासहगतानि भवन्ति ।

४. सुखं दुक्खं उपेक्खा ति तिविधा तत्थ वेदना ।

सोमनस्सं दोमनस्समिति भेदेन पञ्चधा ॥

सुखमेकत्थ दुक्खञ्च दोमनस्सं द्वये ठितं ।

द्वासट्टिसु सोमनस्सं पञ्चपञ्चासकेतरा ॥

सुखमेकत्था ति सुख एकस्मि एव कुसलविपाकहेतुककायविञ्जाणे,
एव दुक्खञ्च तस्मि एव अकुसलविपाके । पञ्चपञ्चासके इतरा ति
पदच्छेदो । इतरा उपेक्खा वेदना पञ्चपञ्चासचित्तेसु सम्पयोगं गच्छती ति
अत्थो । सोमनस्सस्स ज्ञानङ्गभावतो इध एकंवीससतचित्तनयो गहितो ।

१. वेदुवारे वेदु

जयोन्ते, जयोन्ते

जेम-रोच-योहा

१. जय

जयन्तीरव-मोक्षम-द-कामकोर

तेज्यानि जयन्ति नि द-कामकोर

जयन्तीरव-मोक्षम-द-कामकोर

जयन्ति जया गामि जयन्तीरव-मोक्षम-द-कामकोर

जया गामि जयन्तीरव-मोक्षम-द-कामकोर

२. जयानि हे मोक्षम-द-कामकोर

द-कामकोर-मोक्षम-द-कामकोर जयन्ति जयन्ति जयन्ति

जयन्तीरव-मोक्षम-द-कामकोर जयन्ति जयन्ति जयन्ति

जयन्तीरव-मोक्षम-द-कामकोर जयन्ति जयन्ति जयन्ति

जयन्तीरव-मोक्षम-द-कामकोर जयन्ति जयन्ति जयन्ति

जयानि नि जयन्ति जयन्ति । इति मोक्षम-द-कामकोर

द-कामकोर-मोक्षम-द-कामकोर जयन्ति, जयन्ति जयन्ति जयन्ति

जयानि जया नि जयन्तीरव-मोक्षम-द-कामकोर ॥ १ ॥

जयन्तीरव-मोक्षम-द-कामकोर जयन्ति जयन्ति, जयन्तीरव-मोक्षम-द-कामकोर,

० श्री. वेदुवारे । + श्री. जय ।

मोहो ति द्वे हेतू ति । कामावचरसोभनजाणविपयुत्तचित्तेसु अमोहो नत्थि, अलोभो अदोसो ति इमे द्वे एव हेतू सम्पयुज्जन्ति, तस्मात्तानि पि दुहेतुकानी ति वुत्तानि । इतरानि सत्तचत्तालीस अलोभ-अदोस-अमोहवसेन तिहेतुकचित्तानी ति ।

८. लोभो दोसो च मोहो च हेतू अकुसला तयो ।

अलोभादोसामोहा च कुसलाव्याकता तथा ॥

अहेतुकद्वारसेकहेतुका द्वे दुवीसति ।

द्विहेतुका मता सत्तचत्तालीस तिहेतुका ॥

कुसलाव्याकता ति कुसलचित्तेसु सम्पयुत्ता कुसला, विपाक-चित्तेसु क्रियाचित्तेसु च सम्पयुत्ता ते एव अन्याकता ति वुच्चन्ति । अहेतुकानि चित्तानि अद्वारस, एकहेतुकानि द्वे, दुवीसति द्वावीसति द्विहेतुकानि, सत्तचत्तालीस तिहेतुकानी ति ।

किञ्चसङ्गहो

९. किञ्चसङ्गहे किञ्चानि नाम पटिसन्धि-भवङ्गावज्जन-दस्सन-सवन-घायन-सायन-फुसन - सम्पटिच्छन - सन्तीरण-वोद्वपन-जवन-तदारम्मण-चुतिवसेन चुइसविधानि भवन्ति । पटिसन्धि-भवङ्गावज्जन-पञ्चविब्बाणहानादिवसेन पन तेसं द्दसधा ठानभेदो वेदितव्वो ।

किञ्चानी ति चित्तुप्पादानं किञ्चानि । भवेन भव पटिसन्दहति सयोजेतो ति पटिसन्धि । एकस्मिं भवे सन्वपठमस्स चित्तस्स इदं किञ्चं । भवस्स अङ्ग भवङ्ग, अङ्गभावेन भवस्स यावतायुक्क पवत्तापनं ।

किञ्चाप्यर्थं

सुखं होति । तथा

सन्तीरथं ।

सि केन कर्म

कर्मविस्तार आरम्भे (कर्मविस्तार)

विस्तार आरम्भे

वर्तते, विस्तारपूर्वकं सुखं ।

अथ सि विस्तारं

सुखिना अन्तरं परिचयित्वाऽनुभवम् ।

किञ्चदनुभवम् । आरम्भे अन्तर्दृष्टिनामनोबोधो

विज्ञातत्वात्तथा च किञ्च । तत्र मन्त्रान्तरं एकमेव उच्यते ।

तत्र-वाक्य-वाक्य-सुखविज्ञानि द्विपञ्चविज्ञानादिति ।

कर्मनान्तरं एकमेव उच्यते । ततो न कर्मतो

बोधुपनविज्ञानि वेदितव्यानि । कर्म वन कर्मद्वारे

द्वारे च मनोद्वाराकर्मनान्तरं पश्यति । बोधुपनम्

इहामि अन्तर्दृष्टिनामनोविज्ञातत्वात्तथा विज्ञानि । तथा

“मनोद्वाराकर्मनान्तरं कर्मद्वारे बोधुपनविज्ञानं तावती” इति [११२]

तस्मात्तत्र अन्तर्दृष्टिनामनोविज्ञातत्वात्तथा अन्तर्दृष्टेव इति

किञ्चदनुभवम् । कर्मनान्तरं तदारम्भविज्ञानम् । मन्त्र कर्म सुख-

किञ्चट्टानं ति । इति इमानि दस किञ्चट्टानानि वेदितव्यानि । इमेसंठानानं
सुखावबोधस्थं पञ्चद्वारवीथि मनोद्वारवीथि च ओलोकेतव्या [४।८-१२] ।

विभावनिर्यं पन, “तस्य पटिसन्धिया ठान पटिसन्धिट्टान । कामं
पटिसन्धिविनिम्मुत्तं ठानं नाम नस्थि, सुखगहणत्थं पन सिलापुत्तकस्स
सरीर त्यादिसु विय अभेदे पि भेदपरिकप्पना ति दट्टव्वं । एव सेसेसु
पि । दस्सनादीनं पञ्चन्नं विञ्जाणानं ठान पञ्चविञ्जाणट्टान । आदिसद्देन
सम्पटिच्छनट्टानादीन सङ्गहो । तस्य चुतिभवङ्गान अन्तरा पटिसन्धि-
ट्टान । पटिसन्धिभावजनानं, जवनावजनान, तदारम्मणावजनान,
वोट्टपनावजनान, कदाचि जवनचुतीनं तदारम्मणचुतीनञ्च अन्तरा
भवङ्गट्टान । भवङ्गपञ्चविञ्जाणान, भवङ्गजवनानञ्च अन्तरा भावजनट्टानं ।
पञ्चद्वारावजनसम्पटिच्छनानमन्तरा पञ्चविञ्जाणट्टान । पञ्चविञ्जाण-
सन्तीरणानमन्तरा सम्पटिच्छनट्टानं । सम्पटिच्छनवोट्टपनानमन्तरा
सन्तीरणट्टान । सन्तीरणजवनानं, सन्तीरणभवङ्गानञ्च अन्तरा वोट्ट-
पनट्टानं । वोट्टपनतदारम्मणानं, वोट्टपनभवङ्गानं, वोट्टपनचुतीनं, मनो-
द्वारावजनतदारम्मणान, मनोद्वारावजनभवङ्गान, मनोद्वारावजनचुती-
नञ्च अन्तरा जवनट्टान । जवनभवङ्गानं, जवनचुतीनञ्च अन्तरा
तदारम्मणट्टानं । जवनपटिसन्धीन, तदारम्मणपटिसन्धीन, भवङ्ग-
पटिसन्धीनं वा अन्तरा चुतिट्टानं नामा” ति शुत्त* । इमिना नयेन
पनं पञ्चवीसति ठानानि होन्ति । तस्मा इदं न युज्जति ।

* मरम्म १०३।सीहल्ल-६६-७० ।

जवनकिञ्चानि । महाविपाकानि चैव सन्तीरणत्तयञ्चेति
एकादस तदारम्मणकिञ्चानि ।

सन्तीरणं ति विपाकाहेतुकमनोविञ्जाणघातु । सा, कुसलविपाका
सोमनस्सुपेक्खासहगतवसेन दुविधा, अकुसलविपाका एकविधा ति
तिविधा । इमस्मि पकरणे सन्तीरणनामेनेव सा वुत्ता [१।७-८] ।
तत्थ उपेक्खासहगता दुविधा पटिसन्धि-भवङ्ग-वुत्ति-सन्तीरण-तदारम्मण-
किञ्चवसेन पञ्च किञ्चानि साधेति । सा हि अकुसलविपाका यदा
चतूसु अपायेसु पटिसन्धिवसेन पवत्तति, तदा तत्थ पटिसन्धिकिञ्च,
ततो पर यावतायुकं ययासम्भवं भवङ्गकिञ्च, आयुपरियोसाने च चुत्ति-
किञ्चं साधेति । यदा च सा दुब्बलकामावचरकुसलकम्मना, मनुस्सेसु
जञ्चन्ध-जातिवधिरादीनं कुसलविपाकभावेन पटिसन्धि हुत्वा पवत्तति,
तदा पि एवमेव पटिसन्धि-भवङ्ग चुत्तिकिञ्चानि साधेति । सोमनस्स-
सहगता पनेसा पटिसन्धि न होति । तिस्सो पि च सन्तीरणतदारम्मण-
किञ्चानि साधेन्ति । महाविपाकानी ति सहेतुककामावचर-विपा-
कानि । रूपावचरविपाकानि पञ्च, अरूपावचरविपाकानि चचारी ति
नव महगगतविपाकानि । पञ्चद्वारावज्जनं मनोद्वारावज्जनं ति
इमानि द्वे चित्तानि आरम्मणकिञ्चं साधेन्ति । तथा कुसलाकुसल-
विपाकानि द्वे चक्खुविञ्जाणानि दस्सनकिञ्चं, द्वे सोतविञ्जाणानि सवन
किञ्च, द्वे धानविञ्जाणानि घायनकिञ्च, द्वे जिह्वाविञ्जाणानि सायन-
किञ्चं, द्वे कायविञ्जाणानि फुसनकिञ्च, द्वे च सम्पटिच्छुनानि सम्प-
टिच्छुनकिञ्च साधेति । तीणी ति तिस्सो विपाकाहेतुकमनोविञ्जाण-

३१०-१२]

वाचुषोऽप्युपनिषत्सु

कथञ्च मनोवाचकमथ ।

इतिउपास्यपिच,

वचन, अथवावचनविशेषः

कथञ्चिदिति ।

११. वेदु नव हे

अथ । अथाविनाशानि

कथेन वाचुषिवापि ।

नवद्वयुपनिषत्सु विदितमिति ।

सन्तीरप-उपास्यमन्त्रेण वाचुषि, अथ वेदु

वचनमन्त्रेण । सेसन्ति नव उपास्य वि

विषयविषयानि अथासन्त्रमन्त्रेणविदितमिति ।

सेसन्तीति उपास्यमन्त्रेण पुन्ये उपास्य अथवावचनविशेषः,

अथ हे अथवावचनविशेषानि अथ मनोवाचकमथ, अथ

विशेषानि अथ अथवावचनविशेषानि । इति उपास्यमन्त्रेण

आगतमन्त्रेणानि वेदितम् [१४११०-१२१]

११. अथवावचनो नव विषयमेव वाचुषः ।

इत्येव अथवावचनविशेषानि अथवावचनविशेषः ॥

अथवावचनो अथ हे अथवावचनो अथवावचनो

अथवावचनो अथवावचनो अथवावचनो अथवावचनो ॥

हेट्टा बुत्तनयेन अट्टसट्टि चित्तानि एकक्किञ्चानि च एकट्टानानि च । सोमनस्ससहगतसन्तीरण (सोमनस्ससहगताहेतुकविपाकमनोविञ्जाण-धातु), तथा वोट्टपन (उपेक्खासहगताहेतुकक्रियामनोविञ्जाणधातु), इति इमानि द्वे चित्तानि द्विक्किञ्चानि द्विट्टानानि च । नव रूपावचरा रूपावचरविपाकानि तिक्किञ्चानि तिट्टानानि च । अट्ट कामावचरसहेतुक-विपाकानि चतुक्किञ्चानि चतुट्टानानि च । द्वे उपेक्खासहगतसन्तीर-णानि (उपेक्खासहगताहेतुकविपाकमनोविञ्जाणधातु) पञ्चक्किञ्चानि पञ्चट्टानानि चा ति ।

द्वारसङ्गहो

१३. द्वारसङ्गहे द्वारानि नाम, चक्खुद्वारं, सोतद्वारं, घान-द्वारं, जिह्वाद्वारं, कायद्वारं मनोद्वारञ्चेति छव्विधानि भवन्ति ।

१४. तत्थ चक्खुमेव चक्खुद्वारं, तथा सोतादयो सोत-द्वारादीनि । मनोद्वारं पन भवङ्गं ति पवुच्चति ।

१५. तत्थ पञ्चद्वारावज्जन-चक्खुविञ्जाण-सम्पटिच्छन-सन्तीरण-वोट्टपन-कामावचरजवन-तदारम्मणवसेन छवत्ता-लीस चित्तानि चक्खुद्वारे यथारहं उप्पज्जन्ति, तथा पञ्च-द्वारावज्जन-सोतविञ्जाणादिवसेन सोतद्वारादिसु पि छवत्ता-लीसेव भवन्ती ति सन्नथा पि पञ्चद्वारे चतुपञ्चास चित्तानि-कामावचरानेवा ति वेदितञ्चानि ।

टीमि अतीरवामि,

वापयिष्ये,

बोद्धवा हि एव

य तिमि अतीरवामि इति

य तिमि अतीरवामि इति ।

अन्वयव्यतिरेक इति

इ इ बोधविज्यावापीमि ठपेत्वा एवम

१६ मनोहारे पत्न

अन्वयव्यतिरेक इति

पत्निसन्धि-मन्त्र-बुद्धिबोधेन इति

अन्वयव्यतिरेक पुन्य बुद्धिबोधेन [११९] पत्निसन्धि,

रम्भव्यतिरेक इति एक मनोहाराव्यतिरेक

एवमन्वयव्यतिरेक पत्निसन्धिबुद्धिबोधेन [११९] ।

मन्त्रबोधेन पत्निसन्धि । मन्त्र इति मनोहारं तं इति

हारं हारेण पत्निसन्धि । इति पत्न इति अतीरव्यतिरेक

रम्भव्यतिरेक इति एवमन्वयव्यतिरेकपत्निसन्धि

पत्निसन्धि । एवमन्वयव्यतिरेकपत्निसन्धि

इति [११९] ।

१७ तेषु पत्न द्विव्यतिरेकपत्निसन्धि

अन्वयव्यतिरेक इति अन्वयव्यतिरेकपत्निसन्धि

मनोधातुत्तिकं पञ्च पञ्चद्वारिकं । सुखसन्तीरण वोढूपन-
कामावचरजवनानि छद्धारिकचित्तानि । उपेक्खासहगत-
सन्तीरण-महाविपाकानि छद्धारिकानि चैव द्वारविमुत्तानि च ।
महग्गतविपाकानि द्वारविमुत्तानेवा ति ।

द्विपञ्चविञ्जाणानि यथारह चक्खु-सोत-घाण-जिह्वा-कायद्वारवसेन
एकद्वारिकानेव । एव महग्गत-लोकुत्तरजवनानि पि मनोद्वारे येव पवत्त-
नतो एकद्वारिकानि । मनोधातुत्तिकं ति पञ्चद्वारावजन द्वे च
सम्पटिच्छन्नचित्तानि । द्वे उपेक्खासहगतसन्तीरणानि । महा-
विपाकानी ति अट्ट सहेतुककामावचरविपाकानि ।

१८ एकद्वारिकचित्तानि पञ्चछद्धारिकानि च ।

छद्धारिकविमुत्तानि विमुत्तानि च सब्बथा ॥

छत्तिसति तथा तीणि एकत्तिस यथाक्कमं ।

दसधा नवधा चेति पञ्चधा परिदीपये ॥

पञ्चछद्धारिकानी ति पञ्चद्वारिकानि च छद्धारिकानि च ।
छद्धारिकविमुत्तानी ति छद्धारिकानि पि द्वारविमुत्तानि पि । विमु-
त्तानी च सब्बथा ति सब्बथा द्वारविमुत्तानि । तानि क्रमतो शुच्चन्ति
कथं ? द्विपञ्चविञ्जाणानि दस, महग्गतकुसलक्रियावसेन अट्टारस
लोकुत्तरमग्गफलवसेन अट्टा ति इमानि छत्तिस चित्तानि एकद्वारिकानि ।
एक पञ्चद्वारावजनं, द्वे सम्पटिच्छन्नचित्तानी ति इमानि तीणि
पञ्चद्वारिकानि । सोमनस्ससहगतसन्तीरण, वोढूपनं, एकून्तिस कामा-
वचरजवनानी ति एकत्तिस छद्धारिकचित्तानि । एत्थ वोढूपनं मनोद्वारे

३२८-२७]

मनीषासामान्यतया वेदवर्तिः

एवञ्च वि हे

मिनामो वि एव । सर्वेति

एव

इमामि एव वि एवा सर्वेति ^{सर्वेति} ^{सर्वेति} ^{सर्वेति}
उत्ता एवामि उवाचितमि वि उवाचितमि ^{सर्वेति}
मन्वन्वस्तिरुचिचामि । इमि उवाच

उवाचो वेदिवन्वो ।

आरम्यन्वन्वो

१९ आरम्यन्वन्वो आरम्यन्वमि मन्व,
उवाचमन्व, मन्वन्वन्व, एवाचमन्व,
मन्वन्वन्वन्वन्वेति उवाचमन्वमि मन्वन्व ।

२० एव उवाच उवाचमन्व उवाच उवाचमन्व
वेति । मन्वन्वन्वन्व मन्व

मिनामो-मन्वन्वन्वन्वेति उवाच उवाचमन्व ।

उवाचो वि मन्वन्वन्वन्वन्व मन्व मन्वन्व । हे
मन्वन्वन्वन्वन्व [११४] एवं उवाच उवाचमन्व
उवाचमन्वो य मन्वन्वन्वन्वन्वो उवाच [२२१-२२] । उवाचो
वेदिवन्वो । इमामि मन्वन्वन्वन्वन्व ।

२१. तत्थ चक्खुद्वारिकचित्तानं सव्वेसम्पि रूपमेव आरम्मणं, तव्व पच्चुप्पन्नमेव । तथा सोतद्वारिकचित्तादीनम्पि सहादीनि, तानि च पच्चुप्पन्नानि येव । मनोद्वारिकचित्तानं पन छब्बिधम्पि पच्चुप्पन्नमतीतं अनागतं कालविमुत्तव्व यथारहमारम्मणं होति । द्वारविमुत्तानव्व पटिसन्धि-भवङ्ग-चुतिसङ्घातानं छब्बिधम्पि यथासम्भवं येभुय्येन भवन्तरे छद्वारगहितं पच्चुप्पन्नमतीतं पव्वत्तिभूत वा कम्म-कम्मनिमित्त-गतिनिमित्तसम्मतं आरम्मणं होति ।

छब्बिधम्पी ति रूपादि छप्पकार । मनोद्वारिकचित्तान कथ पच्चुप्पन्ने रूपादि आरम्मण होति ? परचित्तविजाननकाले हि परस्स हृदयरूप पस्सति [वि १३।६-१०], दिव्वाय सोतधातुया सद् सुणाति [वि १३।१-७] । एवं पच्चुपन्नानि अनागतानि च रूपादीनि आरम्मणानि योगिनो मनोद्वारे आपाथ आगच्छन्ति । अतीतानि पन सव्वसाधारणानि । कालविमुत्तं ति निव्वानञ्च पव्वत्ति च । तेसु निव्वान अरियानमेव आरम्मण, पव्वत्ति सव्वेस । पटिसन्धिया य आरम्मणं तदेव भवङ्गस्स, तदेव चुतिया । तस्मा वुत्त—पटिसन्धि-भवङ्गचुतिसङ्घातानं ति । इमानि एकूनवीसति पटिसन्धिचित्तानि पञ्चमपरिच्छेदे [५।१०-१७] पाकटानि भविस्सन्ति, तथा कम्म-कम्मनिमित्त-गतिनिमित्तानि [५।३५, ३८] । येभुय्येना ति कस्मा वुत्तं ? यस्मा असञ्जीमवतो चवित्वा अज्जस्मि भवे उप्पन्नानं चुतिकाले कम्म-कम्मनिमित्त-गतिनिमित्तानं असम्भवो, यस्मा च अरूपा-

संस्कृत]

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

> अथवा वा ।

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

अथवा वा अथवा वा

कामावचरधम्मेस्वेव आरम्भणभूतेसु तदारम्भण इच्छन्ती ति” [४।१७] ।
 तस्मा, एतानि कामवचरानेव । कथं अकुसलानि लोकुत्तरवज्जिता-
 रम्भणानि ? कामावचरकुसलानि क्त्वा महग्गतज्जानानि वा समाप-
 जित्वा तानि अयोनिंसो मनसिकरोन्तस्स पुथुज्जनस्स अकुसलचित्तान
 आरम्भणानि होन्ति येव । वुत्तं हेत पट्टाने—“कुसलो धम्मो अकुस-
 लस्स धम्मस्स आरम्भणपञ्चयेन पञ्चयो । दान दत्त्वा सील समादियित्त्वा
 उपोसथकम्मं क्त्वा तं अस्सादेति अभिनन्दति । त आरम्भ रागो उप्प-
 ज्जति, दिट्ठि उप्पज्जति, विचिकिच्छा उप्पज्जति, उद्धच्च उप्पज्जति,
 दोमनस्स उप्पज्जति ज्ञाना वुट्ठहित्त्वा ज्ञान अस्सादेति अभिनन्दति ।
 त आरम्भ रागो उप्पज्जति, दिट्ठि उप्पज्जति, विचिकिच्छा उप्पज्जति,
 उद्धच्च उप्पज्जति,, ज्ञाने पग्ग्हीने विप्पटिसारिस्स दोमनस्स उप्पज्जती”
 ति [तिकपट्टाने पड्हावारविभङ्गे] । एव लोकुत्तग्वज्जिता सब्बे पि
 धम्मा अकुसलचित्तानं आरम्भणपञ्चयेन पञ्चया होन्ति ।

आणसम्पयुत्तकामावचरकुसलानि पुथुज्जनानञ्च सेखानञ्च
 एव अभिञ्जाचित्तम्पि । सेखा इमेहि कामावचरचित्तेहेव अत्तनो मग्ग-
 फलानि पञ्चवेक्खन्ति, अभिञ्जाचित्तेन च इतरेस सेखान चित्त जानन्ति ।
 तस्मा इमानि चित्तानि अरहत्तमग्गफलवज्जितसब्बारम्भणानी
 ति वुत्त । क्रियाभिञ्जा ति अरहत अभिञ्जा । वोट्टपनं ति अहेतुक-
 क्रियामनोविञ्जाणघातु । सा हि पञ्चद्वारे वोट्टपनवसेन मनोद्वारे
 मनोद्वारावज्जनवसेन सब्बे धम्मे आरम्भण कातु सक्कोति, तस्मा सब्बा-
 रम्भणा ति वेदितब्बा ।

अगमगगफल्लुज्झिते ति अरहत्तमग्ग फलञ्च वज्जेत्वा इतरेसु आर
म्मणेषु, चत्तारि जाणसम्पयुत्तकुसलचित्तानि, एक कुसलामिञ्जाचित्त-
ञ्चेति पञ्च चित्तानि पवत्तन्ति । चत्तारि जाणसम्पयुत्तक्रियाचित्तानि,
एक क्रियामिञ्जाचित्त, एकञ्च अहेतुकक्रियामनोविञ्जाणधातुचित्त
(मनोद्वारावज्जन) ति इमानि छ चित्तानि सब्बत्थ सब्बेषु आरम्मणेषु
पवत्तन्ति ।

वत्थुसङ्गहो

२४. वत्थुसङ्गहे वत्थूनि नाम, चक्खु-सोत-घान-जिब्हा-
काय-हृदयवत्थु चेति छब्बिधानि भवन्ति । तानि कामलोके
सब्बानि पि लब्भन्ति । रूपलोके पन घानादित्तरं नत्थि ।
अरूपलोके पन सब्बानि पि न संविज्जन्ति ।

वसन्ति चित्तचेतसिका धम्मा एतेस्स ति वत्थूनि (वास्तूनि) ।
तेसु चक्खादीनि पञ्च पञ्चन्न विञ्जाणधातून वत्थूनि, हृदयं मनोधातु-
मनोविञ्जाणधातून ति ।

२५ तत्थ पञ्च विञ्जाणधातुयो यथाक्कमं एकन्तेन पञ्च
पसादवत्थूनि निस्सायेव पवत्तन्ति । पञ्चद्वारावज्जन- सम्पटि-
च्छनसङ्घाता पन मनोधातुञ्च हृदयं निस्सिता येव पवत्तन्ति † ।
अवसेसा पन मनोविञ्जाणधातुसङ्घाता च सन्तीरण-महा-
विपाक-पटिघद्वय-पठममग्ग-हसन-रूपावचरवसेन हृदयं निस्सा-
येव पवत्तन्ति ‡ । अवसेसा कुसलाकुसलक्रियानुत्तरवसेन पन

* म मनोधातु । † म पवत्तन्ति । ‡ सी म. पवत्तन्ति ।

नामि । वामि

विष्णुसुख्यात् ३. ३५. विष्णुः

दुष्टिना विष्णुत्वं च अविष्णुत्वं च,

सेत्तुं त्रि वा

विष्णु दुष्टिना च अविष्णुत्वं च

विष्णुत्वं च अविष्णुत्वं च । त्रि वा

वचारी च अविष्णुत्वं च । त्रि वा

परिवृत्तव्यवस्थामि च अविष्णुत्वं च,

अत्रि वा अविष्णुत्वं च अविष्णुत्वं च । त्रि वा

विष्णुत्वं च अविष्णुत्वं च । त्रि वा

२६. अविष्णुत्वं च अविष्णुत्वं च । त्रि वा

विष्णुत्वं च अविष्णुत्वं च । त्रि वा

विष्णुत्वं च अविष्णुत्वं च । त्रि वा

विष्णुत्वं च अविष्णुत्वं च । त्रि वा

अविष्णुत्वं च अविष्णुत्वं च । त्रि वा

अविष्णुत्वं च अविष्णुत्वं च । त्रि वा

अविष्णुत्वं च अविष्णुत्वं च । त्रि वा

अविष्णुत्वं च अविष्णुत्वं च । त्रि वा

धातुषो जायन्ति । अरूपे अरूपभवं एका धातु अनिस्मिता
आरूपविपाकश्रुता एका मनोविज्ञानधातु वक्षु अनिस्मायेव पवत्ति,
तस्य वक्षुस अभावा ।

द्विपञ्चविज्ञानानि, मनोधातुक्तिक, सन्तीरणत्तिक, अट्ट महाविपा-
कानि, द्वे पटिग्रचित्तानि, षट्ममग्नचित्त, हसितुप्पादचित्त, पत्रस
रूपावचरचित्तानि चेति तेचत्तालीस चित्तानि निस्साय जायरे,
हृदयवक्षु निस्सायेव जायन्ति । युत्तनयेन द्वेचत्तालीस चित्तानि
हृदयवक्षु निस्साय कामरूपमवे, अरूपमवे पनेतानि हृदयवक्षु अनि-
स्साय जायन्ति । पाकारूपा ति चत्तारि आरूपविपाकचित्तानि,
तानि अनिस्सितानेव जायन्ति, हृदयवक्षु विना पवत्तन्ती ति अत्यो ।

इति अभिधम्मत्थसङ्गहे पकिण्णकसङ्गहविभागो नाम
ततियो परिच्छेदो ।

विपुत्राणां च वेत्तिव्यं वेत्तादीनाम् ~~वेत्तादीनाम्~~
 वा एतदीनाम् च विपुत्रं कर्त्तुं कर्त्तुः कर्त्तुः ~~वेत्तादीनाम्~~ कर्त्तुं ।
 विभावितं परमत्पदीनाम् कर्त्तुं कर्त्तुं चि दुर्गं । तं
 मूमिपुत्राणांवेत्ता चि कर्त्तुं पुत्राणांवेत्ता इत्येव च ~~वेत्तादीनाम्~~
 क्विप्ता [४/२१-२२] । क्विप्ताणां च इमे वेत्ता ~~वेत्तादीनाम्~~
 पुत्रा [४/२-३] । पट्टिपुत्राणां चि क्विप्ताणां क्विप्ताणां ।
 पुत्राणांवेत्ताणां चि पुत्राणांवेत्ता च अन्तराणां चि चि ~~वेत्तादीनाम्~~ ;
 पट्टिपुत्राणां चि पट्टिपुत्राणां क्विप्ता (क्विप्ता) च क्विप्ताणां
 क्विप्ताणांवेत्ताणां समासेन पञ्चक्याणि । तं क्विप्ता । इत्येव
 क्विप्ता (क्विप्ता) पट्टिपुत्राणां पञ्चक्याणांवेत्ता च पट्टिपुत्राणां
 क्विप्ताणां क्विप्ता ।

२ छ वत्थूनि, छ द्वारानि, छ आरम्मणानि, छ विब्बाणानि, छ वीथियो, छधा विसयप्पवत्ति चेति वीथिसङ्गहे छ छक्कानि वेदित्तवानि ।

इमानि परतो आविभविस्सन्ति ।

३ वीथिमुत्तान पन कम्म-कम्मनिमित्त-गतिनिमित्तवसेन तिविधा हाति विसयप्पवत्ति ।

इमानि तीणि निमित्तानि पञ्चमपरिच्छेदे आविभविस्सन्ति [५।३५, ३८] । विसया नाम आरम्मणानि, तेस चित्तस्स आपाथागमन विसय-प्पवत्ती ति वेदित्तवा ।

४. तत्थ वत्थुद्वारारम्मणानि पुब्बे वुत्तनयानेव ।

ततियपरिच्छेदे वुत्तानि । वत्थूनि ३।२४-२६ । द्वारानि ३।१३-१८ । आरम्मणानि ३।१६-२३ ।

५ चक्खुविब्बाणं, सोतविब्बाणं, घानविब्बाण, जिब्हा-विब्बाण, कायविब्बाणं, मनोविब्बाणञ्चेति छ विब्बाणानि ।

६ छ वीथियो पन, चक्खुद्वारवीथि, सोतद्वारवीथि, घानद्वारवीथि, जिब्हाद्वारवीथि, कायद्वारवीथि, मनोद्वार-वीथि चेति द्वारवसेन वा, चक्खुविब्बाणवीथि, सोत-विब्बाणवीथि, घानविब्बाणवीथि, जिब्हाविब्बाणवीथि, कायविब्बाणवीथि, मनोविब्बाणवीथि चेति विब्बाणवसेन वा द्वारप्पवत्ता चित्तप्पवत्तियो योजेतत्त्वा ।

- करीकनक
- मनकनक
- मनकनक
- १ मन्कनक
- २ मन्कनक
- ३ मन्कनक
- ४ मन्कनक
- ५ मन्कनक

- कामकनक
- पकनक
- २३ कामकनक
- विपामि
- ११ ककनक
- [११३]

१
२
३
४
५
६
७
८
९
१०
११
१२
१३
१४
१५
१६
१७
१८
१९
२०
२१
२२
२३
२४
२५
२६
२७
२८
२९
३०

१
२
३
४
५
६
७
८
९
१०
११
१२
१३
१४
१५
१६
१७
१८
१९
२०
२१
२२
२३
२४
२५
२६
२७
२८
२९
३०

एतन्व हीनि कुम्भानि कमेन उपासन्व इतिदिग्ध भुङ्क्व
 तामि च एवो विचकन्वो । वाकिया च उपास
 ६६

अवबोधकपरण [४।११, १३, १६]

	वीथि=	वीथि=	वीथि=
अतीतभवङ्ग	०००	अतीतभवङ्ग	०००
भवङ्गचलन	०००	भवङ्गचलनं	०००
भवङ्ग पच्छेदो	०००	भवङ्ग पच्छेदो	०००
मनोद्वारावजन	०००	मनोद्वारावजन	०००
परिकम्म	०००	परिकम्मं	०००
उपचार	०००	उपचारं	०००
अनुलोमं	०००	अनुलोम	०००
गोत्रभू	०००	गोत्रभू	०००
मगच्चित्त	०००	अप्पना*	०००
फलचित्त	०००	भवङ्गपातो	०००
फलचित्त	०००		
फलचित्त वा	०००		
भवङ्गपातो	०००		

मगवीथि

महाराता वीथि (पठमका अप्पना)

कामावचरा मनोद्वारवीथि

सत्तजवनवसेन एकूनत्ति
कामावचरजवनचित्तानि
तदारम्मणानि

धम्मान (रूप सद्-गन्ध-रस-फोट्टुञ्चारम्मणान) आयु । सत्तरस चित्त-
क्खणा एको रूपक्खणो ति वुत्तं होति ।

* पठमकप्पनाय एकमेव अप्पनाजवनं, परिचित्तप्पनाय पन जवनानि
अपरिमितानि, एव फलसमापत्तिवीथियम्पि ।

† अय मगवीथि नवमपरिच्छेदे पि [६।३६] पकासिता ।

कीर्तीति -

कौन 'वा, तर्पित्वात्पर्यन्तं

उच्यते । ^{ITM} - १२

७ अतिशयं,

बनोद्गारे ।

पञ्चोद्गारे विजयन्तः सुखे

वास्तु वं विजित्वा सुखिनि व्यस्यन्तः

कन्यारविकीर्त्तयेत्

८ कर्त्तुं ? अनादृष्टिबन्धनस्य

सम्भ । तस्मिन् एव सत्परस विजयन्तः

एकचित्तमलाप्यतीतं वा बहुचित्तमलाप्यतीतं वा

पञ्चानेव पञ्चारम्भान्ति पञ्चोद्गारे

तस्मात् यदि एकचित्तमलाप्यतीतं सत्परस्य

जायात्समाप्तमिति ततो द्विजन्तु अनादृष्टे

बोधित्वा तमेव सत्परस्य आकम्पेत्

चित्तं उप्यजित्वा निवृत्तति । तथा तत्समाप्तं

सत्परस्यं बहुचित्तमलाप्यं, सम्पट्टितं

चित्तं सत्परस्यमानं सत्परस्यचित्तं बहुचित्तमेतं

उच्यते अनादृष्टं उप्यजित्वा निवृत्तति । ततो कर्त्तुं

चित्तमलाप्यरजनेषु वं विजित्वा सत्परस्यं

सत्तक्खत्तुं जवति, जवनानुवन्धानि च द्वे तदारम्मणपाकानि
पथारह पवत्तन्ति । ततो पर भवङ्गपातो ।

एत्थ पटम अन्नाधकरण ओलोकेनव्व । एफच्चित्तक्खणस्स,
उप्पादो टिति भद्दो ति तयो कोट्टासा । ते पि एत्थ रणो ति वुत्ता ।
रूपधम्मान ति रूपरसन्धपरियापन्न-रूपायतन-सहायतनादि-धम्मान ।
आयू ति तेस महन्तो रणो, यस्मिं सत्तरस चित्तक्खणा उप्पजित्वा
निरुज्जन्ति । द्विक्खत्तुं भवङ्गे चलिते ति एत्थ, पटम भवङ्गचलन,
दुतिय भवगुपच्छेदो ति वाहरन्ति । चक्खुविञ्जाण इत आदि-
पदान उपज्जित्वा निरुज्जन्ती ति एतेन सम्बन्धो वेदितव्वो ।
लद्धप्पच्चय इत लद्धो पच्चयो एतेना ति लद्धप्पच्चय । मुच्छाकालादिसु
पञ्च, छ वा जवनानि जवन्ति, तस्मा येभुय्येना ति आह । सत्तक्खत्तु
ति सत्तवार, सत्त जवनानि जवन्ती ति अस्यो । जवनानुवन्धानी
ति, पटिसोतगामिनि नावमिन्न उदक, इमानि तदारम्मणानि किञ्चि
काल जवनमनुवन्धन्ति । यस्मा इमानि भवङ्गस्स आरम्मण मुञ्चित्वा
जवनारम्मणे पवत्तन्ति, तस्मा तदारम्मणानी ति वुच्चन्ति ।

‘एत्थ च वीयिच्चित्तपवत्तिया सुखगहणत्थ अम्ब्रोपमादिक आ-
हरन्ति । तस्मिं अम्ब्रोपमामत्त । एको किर पुरिसो फलितम्बरक्खमूले
ससीस पारुपित्वा निदायन्तो आसन्ने पतितस्स एकस्स अम्बफलस्स
सद्देन पबुज्जित्वा सीसतो वत्थं अपनेत्वा चक्खु उम्मीलेत्वा दिस्वा
च त गहेत्वा मद्धित्वा उपसिद्धित्वा पक्कमाव अत्वा परिभुञ्जित्वा
मुत्तगतं सह सेम्हेन अज्झोहरित्वा पुन तत्थेव निदायति । तत्थ पुरिसस्स

काशे ७

वदित्वा चैव

उपविष्टुमवासी

कुशलं च ईदृशं

विद्वान्मन्त्रो विव पुत्र

वी. ८]।

१. वदित्वा च, उपविष्टुमवासी

पुत्रो वासीवदित्वा उपविष्टुमवासी चैव

कुशलं च ईदृशं विद्वान्मन्त्रो विव पुत्र

वदित्वा चैव उपविष्टुमवासी

कुशलं च ईदृशं विद्वान्मन्त्रो विव पुत्र

वदित्वा चैव उपविष्टुमवासी

कुशलं च ईदृशं विद्वान्मन्त्रो विव पुत्र

वदित्वा चैव उपविष्टुमवासी

कुशलं च ईदृशं विद्वान्मन्त्रो विव पुत्र

वदित्वा चैव उपविष्टुमवासी

कुशलं च ईदृशं विद्वान्मन्त्रो विव पुत्र

वदित्वा चैव उपविष्टुमवासी

कुशलं च ईदृशं विद्वान्मन्त्रो विव पुत्र

वोट्टपन-मोघवारसङ्घातानं चतुन्नं वारानं यथाक्कमं आरम्मणं-
भूता विसयप्पवत्ति चतुधा वेदितव्वं ।

चुद्दस वीथिचित्तुप्पादा ति पञ्चद्वारावज्जनादयो वोट्टपनपरि-
यन्ता पञ्च चित्तुप्पादा, सत्त जवनानि, द्वे च तदारम्मणानी ति
चुद्दस । पुब्बे वातीतकं ति भवङ्गचलनतो पुब्बे येव रूपादिआरम्मणस्स
ठित्तिप्पत्तकालपरियन्त एक चित्तक्खण यं अतीतभवङ्ग ति बुच्चति ।
रूपादिआरम्मणं ठित्तिप्पत्तमेव आपाथमागच्छति । तस्स आपाथागमने
एकचित्तक्खणो वीतिवत्तति । त सन्धाय इदं बुत्तं । एत्थ आरम्मणं
अतिमहन्तं ति आदि आपाथागमनवसेनेव वेदितव्वं । यदा हि एकचित्त
क्खणातीतकं ठित्तिप्पत्त आरम्मणमापाथमागच्छति, तदा पञ्चद्वार-
बीथि परिपूरा होति । तस्मा इदं आरम्मणं अतिमहन्तं ति बुच्चति ।
यदा पनापाथागमने तयो चित्तक्खणा वीतिवत्तन्ति, तदा तस्सारम्मणस्स
आयु जवनावसाने येव परिक्खयं गच्छति । तस्मा तत्र तदारम्मणानि
नप्पवत्तन्ति, जवनावसाने येव भवङ्गपातो होति । यदा आरम्मणस्स
आपाथागमने अट्ट वा नव वा चित्तक्खणा वित्तिवत्तन्ति, तदा त
आरम्मणं परित्तं नाम होति । तदारम्मण-जवन-वोट्टपन-मोघ-
वारसङ्घातानं ति, यस्मिं तदारम्मणं पवत्तति सो तदारम्मणवारो ।
एव जवन वोट्टपनवारा । यस्मिं एकस्मिं वीथिचित्तं नुप्पज्जति सो
मोघवारो ।

१०. वीथिचित्तानि सत्तेव चित्तुप्पादा चतुद्दस ।

चतुपञ्चास वित्थारा पञ्चद्वारे यथारह ॥

११

पुनः विदुषाणां

पुनः विदुषाणां

पुनः विदुषाणां

पुनः विदुषाणां

११. अनेहारे

एतो परं

पुनः विदुषाणां, एतो परं अनेहारे।

अनेहारेण भवति पापं च होति, अनेहारे

विदुषं च सम्मलहितं पापं । न विदुषं

अनेहारेण वा मनोहारे पापकारेण उच्यते, तं विदुषं

अनेहारेण नाम ।

१२. अनेहारेण अनेहारेण विदुषाणां अनेहारेण ।

अनेहारेण अनेहारेण अनेहारेण विदुषाणां ।

अनेहारेण अनेहारेण अनेहारेण अनेहारेण ।

अनेहारेण अनेहारेण अनेहारेण अनेहारेण ।

अनेहारेण अनेहारेण अनेहारेण अनेहारेण ।

कामावचरविपाकानी ति एकादस तदारम्मणभावेन, एक मनोद्वारावज्जन
ति एकचत्तालीस चित्तानि मनोद्वारकामावचरवीथिय पवत्तन्ति ।

अयमेत्थ परित्तजवनवारो ।

परित्तजवनवारो ति कामावचरजवननयो ।

अप्पनावीथि

१३. अप्पनाजवनवारो पन विभूताविभूतभेदो नत्थि,
तथा तदारम्मणुपादो च । तत्थ हि वाणसम्पयुत्तकामा-
वचरजवनानमद्वन्न अञ्चतरस्मि पारेकम्मोपचारानुलोमगोत्र-
भूनामेन^३ चतुक्खत्तु तिक्खत्तुमेव वा यथाक्कम उप्पज्जित्वा
निरुद्धानन्तरमेव, यथारह, चतुत्थ पञ्चम वा छव्वोसत्ति-
महग्गतलोकुत्तरजवनेसु यथाभिनोहारवसेन य किञ्चि जवन
अप्पनावीथिमोतरति । ततो पर अप्पनावसाने भवङ्गपातो
व होति ।

अप्पना ति (अर्पणा) ज्ञान, बलवसमाधी ति वुत्त होति ।
एत्थ अतिविभूतमेव आरम्मण इच्छित्तव्व, तस्मा विभूताविभूतभेदो
नत्थि । अप्पनाजवनस्स अतिसन्तत्ता तदारम्मणुप्पादो पि नत्थि ।
अप्पना पि हि भवङ्गसोतो विय पवत्तति । वाणसम्पयुत्तानि कुस-
लान चत्तारि, क्रियानि चत्तारी ति अट्ट कामावचरजवनचित्तानि ।
परिकम्म इत अप्पनाय परिकम्म । तस्सा येव आसन्नभावेन उपचार,
पुञ्जे परिकम्मचित्तान, उपरि-अप्पनाय च अनुलोमनतो अनुलोम ।

* म गोत्रमु । † सीरु निरुद्धे तदन्तरमेव ।

वै क्त

उत्पत्ति, ७
समीक्षादिहेतु [१११५-११]

सोमस्तस्यैव च पाटिकश्चित्तम्,
विद्यमानोऽप्यत्र
हर्ष ।

उच्यते ।

१५. इत्य सोमस्तस्यैव च पाटिकश्चित्तम् -

सोमस्तस्यैव च पाटिकश्चित्तम्,
अत्र चोक्तस्यैव च । अत्रापि
सोमस्तस्यैव च हेतुमत्त्वं चोक्तस्यैव,
विद्यमानं अत्रैव चोक्तम् ।

अत्रापि चोक्तस्यैव च हेतुमत्त्वं चोक्तस्यैव,
सोमस्तस्यैव च पाटिकश्चित्तम्, इत्यत्र ।
सोमस्तस्यैव च हेतुमत्त्वं चोक्तस्यैव,
विद्यमानं अत्रैव चोक्तम् ।
विद्यमानं अत्रैव चोक्तम् ।

१५. इति चोक्तस्यैव च हेतुमत्त्वं चोक्तस्यैव च ।
इति चोक्तस्यैव च हेतुमत्त्वं चोक्तस्यैव च ।

पुथुञ्जनानं सेखानं कामपुञ्जतिहेतुतो ।

तिहेतुकामक्रियतो वीतरागानमप्पना ॥

सुखपुञ्जम्हा ति द्वीहि सोमनस्ससहगततिहेतुककामावचरकुसल-
चित्तेहि, चत्तारि कुसलज्ज्ञानचित्तानि अट्टवीसति च लोकुत्तरसेख-
ज्ज्ञानसम्पयुत्तचित्तानी ति द्वात्तिस अप्पनाचित्तानि सम्भवन्ति । द्वीहि
उपेक्खासहगततिहेतुककामावचरकुसलचित्तेहि, पञ्चमज्झानिक एक,
चत्तारि अरूपावचरकुसलानि, पञ्चमज्झानसम्पयुत्तानि च सत्त लोकुत्तर-
सेखचित्तानी ति द्वादस अप्पनाचित्तानि सम्भवन्ति । सुखित-
क्रियतो ति द्वीहि सोमनस्ससहगततिहेतुककामावचरक्रियाचित्तेहि,
चत्तारि क्रियाज्ज्ञानानि चत्तारि च अरहत्तफलसम्पयुत्तज्ज्ञानानी ति
अट्ट अप्पनाचित्तानि सम्भवन्ति । तथा द्वीहि उपेक्खासहगततिहेतुक-
कामावचरक्रियाचित्तेहि, एकं क्रियापञ्चमज्झान, चत्तारि अरूपावचर
क्रियाज्ज्ञानानि, एकञ्च अरहत्तफलसम्पयुत्त पञ्चमज्झान ति इमानि छ
अप्पनाचित्तानि सम्भवन्ति ।

पुथुञ्जनानं ति कल्याणपुथुञ्जनान, न वालपुथुञ्जनान । एत्थ
पादपूर्णत्थ अनुस्सारलोपो वेदितञ्चो, यथा, 'एतं बुद्धान सासन' [धम्म-
पद १८३] । कामपुञ्जतिहेतुतो ति कामावचरतिहेतुककुसल-
चित्ततो अप्पना होति, वीतरागान अरहत्तफले ठितान पन कामा-
वचरतिहेतुकक्रियाचित्ततो ति ।

अयमेत्थ मनोद्वारे वीथिचित्तप्पवत्तिनयो ।

करुणाय वा फरति, एतेन च सोमनस्स उप्पादेति, यदा च य किञ्चि
 अमनाप रूप पस्सति, तदा धातुसो मनसिकारादिवसेन तस्मिं आरम्मणे
 सोमनस्स उप्पादेति । एत्थ पञ्चविञ्जाणानि, सम्पटिच्छन्न सन्तीरणानि
 च अकुसलविपाकानेव । तानि च उपेक्खासहगतानि । जवन पन
 सोमनस्ससहगत । तदारम्मणमिं सोमनस्ससहगतमेव होति । कथ
 अप्पटिक्कूले पटिक्कूलसञ्जी विहरति ? इत्थिरूपादिके इट्ठे आरम्मणे
 असुय भावेति, एव तत्थ उपेक्ख उप्पादेति । महातिस्सत्थेरवत्थु चेत्य
 निदस्सन् [वि १।५५] । एत्थ पञ्चविञ्जाणानि सम्पटिच्छन्न सन्तीरणानि
 च कुसलविपाकानि । सन्तीरणञ्च सोमनस्ससहगतमेव । जवन पन
 उपेक्खासहगत, एव तदारम्मणमिं । अय विसेसो अरहन्तानमेव लब्धमिति,
 तस्मा सोमनस्ससहगतक्रियाजवनावसाने ति आदिमाह ।

कल्याणपुथुज्जना पि य कञ्चि दुग्गत कपणमनुस्स दिस्वा करुणायन्ति
 वा मेत्तायन्ति वा । तेस सोमनस्ससहगतानेव जवनानि । तदारम्मण
 पन उपेक्खासहगतमेव । ते च इत्थिरूपादि दिस्वा असुभभावनाय
 उपेक्ख उप्पादेत्तु सक्कोन्ति येव । तेस जवनानि उपेक्खासहगतानि
 होन्ति । तदारम्मण पन सोमनस्ससहगतमेव ।

१७ दोमनस्ससहगतजवनावसाने पन ॐ तदारम्मणानि
 चेव भवद्धानि च उपेक्खासहगतानेव भवन्ति । तस्मा यदि
 सोमनस्सपटिसन्धिकस्स दोमनस्ससहगतजवनावसाने तदा-

रामायणम्

रित्वा

वदन्तस्त्वाम्भवात्

य विभूते भारमने

तन्निवृत्तं हेतुं वाप्यनेह

होति । होमन्तस्त्वाम्भवात्तन्निवृत्तं क्व

कामा । होमन्तस्त्वाम्भवात्तन्निवृत्तं क्व

पठित्वात्तन्निवृत्तं होमन्तस्त्वाम्भवात्तन्निवृत्तं क्व

वदन्तस्त्वाम्भवात्तन्निवृत्तं क्व

तन्निवृत्तं क्व

कामात्तन्निवृत्तं क्व

कामात्तन्निवृत्तं क्व

कामात्तन्निवृत्तं क्व

कामात्तन्निवृत्तं क्व

१८ अमे वदन्तस्त्वाम्भवात्तन्निवृत्तं क्व

विभूतेविभूते च वदन्तस्त्वाम्भवात्तन्निवृत्तं ॥

अमे वि कामात्तन्निवृत्तं क्व
सति । अमे वि विभूते । वदन्तस्त्वाम्भवात्तन्निवृत्तं क्व

कामावचरानेव होन्ति, तदा मनोद्वारे विभूते पञ्चद्वारे च अतिमहन्ते
आरम्भणे तदारम्भणं ईरितं कथितं ।

अयमेत्थ तदारम्भणनियमो ।

जवननियमो

१९. जवनेसु च परित्तजवनवीथियं कामावचरजवनानि
सत्तक्खत्तुं छक्खत्तुमेव वा जवन्ति । मन्दप्पवत्तिर्यं पन
मरणकालादिसु पञ्चवारमेव । भगवतो पन यमकपाटि-
हारियकालादिसु लहुकप्पत्तिर्यं चत्तारि पञ्च वा पञ्चवेक्खण-
चित्तानि भवन्ती ति पि वदन्ति । आदिकम्मिक्खस्स पन
पठमकप्पनायं महग्गतजवनानि अभिब्बाजवनानि च सव्वदा
पि एकवारमेव जवन्ति, ततो परं भवङ्गपातो । चत्तारो पन
मग्गुप्पादा एकचित्तक्खणिका, ततो परं द्वे तीणि फलचित्तानि
यथारह उप्पज्जन्ति, ततो परं भवङ्गपातो । निरोधसमापत्ति-
काले द्विक्खत्तुं चतुत्थारुप्पजवनं जवति, ततो परं निरोध
फुसति । बुड्डानकाले च अनागामिफलं वा अरहत्तफलं वा
यथारहमेकवारं उप्पज्जित्वा निरुद्धे भवङ्गपातो व होति ।
सव्वत्थापि समापत्तिवीथियं भवङ्गसोते वियं वीथिनियमो
नत्थी ति कत्वा वहूनि पि लब्भन्ति ।

आरम्भणस्स दुत्थलमावे छक्खत्तुमेव जवन्ति । मरणकाला-
दिसू ति मरणकाले, मुच्छाकाले, अतितरणकाले च । यमकपाटि-
हारियं ति, “कथं तथागतस्स यमकपाटिहीरे जाणं ? इधं तथागतो

सुखेति,

पुनराविष्टा इति

काम्यं इति

अथवा

सो कथा

कथं करोति । यथा

अथवा पुनरेव कथा

मिरेते [१७७१-७७] इत्यर्थेति इति

मि, अथवाकथानो एतन्नि कथे कथयति, इति

कथयति एव [६१३३] । इति

[२२१२-२६] आथवाकथानेव इति

कथं कथो अथवा आथवाकथानेव [६१३३] इति

मथो वदति [२२१२-२२] । तं कथो वि कथयति ।

कथं कथयति इति एव आथवाकथानेव इति

० कथयति परिच्छेदनि अथवाकथानेव इति कथं ।

अथवाकथानेव इति अथवाकथानेव इति

परिच्छेदनि आथवाकथानेव इति कथं कथं

कथं । मथो कथा अथवाकथानेव इति एव

अथवाकथानेव इति अथवाकथानेव इति

अथवाकथानेव इति ।

पुग्गलमेदो

२१. दुहेतुकानमहेतुकानञ्च पनेत्थ क्रियाजवनानि चेष
अप्पनाजवनानि च न लब्भन्ति, तथा वाणसम्पयुत्तविपाकानि
च सुगतियं । दुग्गतियं पन वाणविप्पयुत्तानि च महा-
विपाकानि न लब्भन्ति ।

दुहेतुकानं ति आणविप्पयुत्तपटिसन्धिकानं । पटिसन्धिविचारो
पञ्चमपरिच्छेदे आविभविस्सति [५।६-११] । येष आणविप्पयुत्तपटि-
सन्धि ते य किञ्चि द्धान अधिगन्तु असमत्था, तस्मा तेसं क्रियाजवनानि
वा अप्पनाजवनानि वा न लब्भन्ति । अहेतुकानं ति, कुसलविपाका
अकुसलविपाका ति दुविधाय उपेक्खासहगताय अहेतुकमनोविञ्जाण-
धातुया येषं पटिसन्धि, तेसम्पि इमानि जवनानि न लब्भन्ति । सुगतियं
ति मनुस्सलोके । मनुस्सलोके उपपन्नानं तेसं द्विहेतुकानं अहेतुकानं
[५।११, २६] वाणसम्पयुत्तकामावचरविपाकानि पवत्तियं जवनावसाने
तदारम्मणवसेन न पवत्तन्ति । दुग्गतिय पन दुहेतुककामावचरविपाकानि
पि तदारम्मणवसेन न पवत्तन्ति ।

२२. तिहेतुकेसु च खीणासवानं कुसलाकुसलजवनानि
न लब्भन्ति, तथा सेक्खपुथुज्जनानं क्रियाजवनानि । दिट्ठि
गतसम्पयुत्तविचिकिच्छाजवनानि च सेक्खानं । अनागामि-
पुग्गलानं पन पटिघजवनानि च न लब्भन्ति । लोक्कत्तर-३
जवनानि च यथारहं अरियानमेव समुप्पज्जन्ती ति ।

য কলসি ।

কলসি ।

কল কলসি

১১

সকলকে ঠি কলসি

হাস্য, কলসি কলসি কলসি

কল কলসি কলসি ঠি হসি (১১)

কলসি কলসি, কলসি কলসি কলসি

কল কলসি কলসি, কলসি

কলসি কলসি কলসি কলসি । কলসি কলসি

কলসি কলসি কলসি কলসি কলসি কলসি

কলসি কলসি কলসি কলসি কলসি

কলসি কলসি কলসি, কলসি কলসি কলসি

কলসি কলসি । কলসি কলসি

কলসি কলসি কলসি কলসি কলসি

কলসি কলসি । কলসি, কলসি

কল

सौलस, रूपावचरारूपावचरकुसलानि नव, हसितुप्पादवज्जितानि च सत्तरस अहेतुकानी ति चतुपञ्चास चित्तानि पवत्तियं लब्धन्ति ।

अयमेत्थ पुगलभेदो ।

भूमिविभागो

२४. कामावचरभूमिय पनेतानि सब्बानि पि वोथिचित्तानि यथारहं उपलब्धन्ति, रूपावचरभूमियं पटिघजवन-तदारम्मण-वज्जितानि । अरूपावचरभूमियं पठममग्ग रूपावचर-हसन-हेट्ठिमारूपवज्जितानि च लब्धन्ति । सब्बत्थापि च तंतंपसाद-रहितानं ततंद्वारिकवीथिचित्तानि न लब्धन्तेव । असब्ब-सत्तानं पन सब्बथा पि चित्तपवत्ति नत्थेवा ति ।

पटिघजवनं ति द्वे पटिघसम्पयुत्तचित्तानि, तदारम्मणवसेन च अट्ठ कामावचर सहेतुकविपाकानि न लब्धन्ति । रूपावचरब्रह्मानं तदारम्मणं नत्थेव । अरूपावचरा देवा वत्थुस्स अभावा दुक्खसञ्च परिञ्जातुं असमत्था, तस्मा पठममग्गं उप्पादेतु न सक्कोन्ति । इतरसिंभ भवे पठममग्गादिकमुप्पादेत्वा तत्थ उपपन्ना सन्ति एव । तेसं रूपमति-क्कन्तत्ता रूपावचरचित्तानि न उपपज्जन्ति, वत्थुस्स अभावा हसित्तुप्पाद-चित्तमि नत्थि । मनुस्सेसु जञ्चन्धादीन चक्खुप्पसादादयो न सन्ति । तेस द्वे द्वे विञ्जाणानि ऊनानि होन्ति । रूपावचरलोके पन घान-णिन्हा कायप्पसादा न सन्ति, तस्मा तेसं ब्रह्मान ध्रानविञ्जाणादीनि छ विञ्जाणानि न लब्धन्ति । अरूपावचरदेवानं सुब्बानि पि पञ्च-

विश्वकर्मणोऽपि कर्मणः । १

२९. कर्मणि

कर्मणि

कर्मणि

कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि

कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि

कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि

कर्मणि कर्मणि कर्मणि कर्मणि

कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि

कर्मणि कर्मणि कर्मणि कर्मणि

कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि

कर्मणि कर्मणि कर्मणि कर्मणि

कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि

कर्मणि कर्मणि कर्मणि कर्मणि

कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि

कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि

कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि

कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि कर्मणोऽपि

भवङ्गन्तरिता ति भवङ्गेन अन्तरिता, अन्तरा अन्तरा भवङ्गेन
विभिन्ना हुत्वा इत अर्थो । अब्भोच्छिन्ना ति उच्छेदं विना, असति
निरोधसमाप्तियं पवत्तति ।

इति अभिधम्मत्थसङ्गहे वीथिसङ्गहविभागो नाम
चतुत्थो परिच्छेदो ।

विज्ञानस्यैव शरीरम् । ।

२५. अतीति

सुखम्

सर्वे जगत्सर्वलोके

हाकेन अतीति शीतविशेषे

सर्वजगत्सर्वलोके

एतेषु । सर्वे जगत्सर्वलोके

सर्वे जगत्सर्वलोके

सर्वजगत्सर्वलोके सर्वजगत्सर्वलोके

सर्वे जगत्सर्वलोके, सर्वे जगत्सर्वलोके

सर्वे जगत्सर्वलोके, सर्वे जगत्सर्वलोके

सर्वे जगत्सर्वलोके, सर्वे जगत्सर्वलोके

सर्वे जगत्सर्वलोके, सर्वे जगत्सर्वलोके

सर्वे जगत्सर्वलोके, सर्वे जगत्सर्वलोके

सर्वे जगत्सर्वलोके, सर्वे जगत्सर्वलोके

सर्वे जगत्सर्वलोके ।

२६. सर्वे जगत्सर्वलोके

सर्वे जगत्सर्वलोके, सर्वे जगत्सर्वलोके

वसेन, अन्ते च चुतिवसेन पवत्तिरवा मिज्जति । भवङ्ग ति मनोद्वारं ।
त वीथिय ऋथ पवत्तिस्सति ? न हि द्वारेन द्वार पवत्तति । चत्तारि
चतुक्कानि इतो परमेव वण्णयति । मरुणुप्पत्ति [५।३४] ।

चतस्सो भूमियो

३ तत्थ, अपायभूमि, कामसुगतिभूमि, रूपावचरभूमि,
अरूपावचरभूमि चेति चतस्सो भूमियो नाम ।

तत्था ति तेसु चतुक्केसु ।

४. तासु, निरयो, तिरच्छानयोनि, पेत्तिविसयो, असुर-
कायो चेति अपायभूमि चतुब्बिधा होति ।

५. मनुस्ता, चातुम्महाराजिका, तावर्तिसा, यामा,
तुसिता, निम्मानरति, परनिम्मितवसवत्ती चेति कामसुगति-
भूमि सत्तविधा होति । सा पनायमेकादसविधा पि कामा-
वचरभूमिच्चेव सङ्ख गच्छति ।

धतरट्ठो, विरुळ्हो, विरुपक्खो, कुवेरो चा ति इमे चत्तारो महाराजा
चतस्सन्न दिसान अनुपालका (एत्थ दीघनिकाये आटानाटियसुत्त
धोलोकेतब्बं) । तेसं वसवत्तिनो भुम्मा देवा चातुम्महाराजिका
ति बुच्चन्ति । तावर्तिसा ति (प्रयच्छिशत्) इन्दादयो देवा ।
पुण्वे बुत्ता चतुब्बिधा अपायभूमि, अयञ्च सत्तविधा कामसुगतिभूमि ति
एकादशविधा कामावचरभूमि । बुत्त हेतं विभङ्गे — “कतमे घम्मा
कामावचरा ? हेट्ठतो अवीचिनिरय परियन्त करित्वा उपरितो पर-

१

कवचिच्छब्दो

कवचिच्छब्दं वाम

४।१] हेतु कवा स्वर्ग कर्त्तव्य

[शानि इशानि कश्चिच्च पश्चिच्छब्द

कवचो नम कुर्वति ।

२ कवचो भूमिषो, कवचिच्छब्द

कवचानि, कवच भद्रकुर्वति वेति

कवचानि वेतिपञ्चमि ।

इति च उक्तं तावत्कवचोऽत्र कवचिच्छब्दोऽस्ति च ।

उक्तं तावत्कवचोऽत्र कवचिच्छब्दोऽस्ति च ।

उक्तं तावत्कवचोऽत्र कवचिच्छब्दोऽस्ति च ।

उक्तं तावत्कवचोऽत्र कवचिच्छब्दोऽस्ति च ।

उक्तं तावत्कवचोऽत्र कवचिच्छब्दोऽस्ति च ।

उक्तं तावत्कवचोऽत्र कवचिच्छब्दोऽस्ति च ।

उक्तं तावत्कवचोऽत्र कवचिच्छब्दोऽस्ति च ।

७५

वृसेन, अन्ते च चुतिवसेन पवत्तिवा मिज्जति । भवङ्ग ति मनोद्वारं ।
त वीथिय ऋथ पवत्तिस्सति ? न हि द्वारेन द्वार पवत्तति । चत्तारि
चतुक्कानि इतो परमेव वण्णयति । मरगुप्पत्ति [५।३४] ।

चतस्सो भूमियो

३ तत्थ, अपायभूमि, कामसुगतिभूमि, रूपावचरभूमि,
अरूपावचरभूमि चेति चतस्सो भूमियो नाम ।

तत्था ति तेषु चतुक्केसु ।

४ तासु, निरयो, तिरच्छानयोनि, पेत्तिविसयो, असुर-
कायो चेति अपायभूमि चतुब्बिधा होति ।

५ मनुस्सा, चातुम्महाराजिका, तावत्तिसा, यामा,
तुसिता, निम्मानरति, परनिम्मितवसवत्ती चेति कामसुगति-
भूमि सत्तविधा होति । सा पनायमेकादसविधा पि कामा-
वचरभूमिञ्चेव सङ्गं गच्छति ।

धतरट्ठो, विरुळ्हो, विरुपक्खो, कुवेरो चा ति इमे चत्तारो महाराजा
चतस्सन्न दिसान अनुपाल्का (एत्थ दीघनिकाये आटानाटियसुत्त
ओलोकेतब्बं) । तेषं वसवत्तिनो भुम्मा देवा चातुम्महाराजिका
ति बुच्चन्ति । तावत्तिसा ति (त्रयस्त्रिंशत्) इन्दादयो देवा ।
पुण्वे बुत्ता चतुब्बिधा अपायभूमि, अयञ्च सत्तविधा कामसुगतिभूमि ति
एकादशविधा कामावचरभूमि । बुत्त हेत विभङ्गे—“कतमे घम्मा
कामावचरा ? हेट्ठतो अवीचिनिरय परियन्त करित्वा उपरित्तो पर-

अभिप्रायः
अभिप्रायः
विशालं, इति

१. अत्रापि

अत्रापि । अत्रापि,
अत्रापि । अत्रापि,
अत्रापि । अत्रापि,
अत्रापि । अत्रापि,
अत्रापि, अत्रापि, अत्रापि, अत्रापि,
अत्रापि अत्रापि इति ।

अत्रापि अत्रापि इति अत्रापि अत्रापि

[१० - १०९] अत्रापि अत्रापि

अत्रापि अत्रापि । अत्रापि अत्रापि
अत्रापि अत्रापि अत्रापि अत्रापि

७ अत्रापि अत्रापि

अत्रापि अत्रापि

अत्रापि अत्रापि इति ।

८ अत्रापि अत्रापि अत्रापि

अत्रापि अत्रापि अत्रापि

अत्रापि अत्रापि

अत्रापि अत्रापि अत्रापि

सुद्धावासेसु सुद्धावासभूमियं, पुथुज्जना, सोतापन्ना, सकदा-
गामिनो च पुग्गला न उपलब्धन्ति । तत्थ हि अनागमिफले
ठिता येव उपपज्जन्ति, ते च तत्थेव अरहन्तो हुत्वा परिनिर्वायन्ति ।
अरिया ति सोतापन्नादयो सन्वे पि अरिया । सेसट्टानेसू ति इतरासु
भूमिसु अरिया पि अनरिया पुथुज्जना पि उपलब्धन्ति ।

इदमेत्थ भूमिचतुष्कं ।

चतुर्विधा पटिसन्धि

९ अपायपटिसन्धि, कामसुगतिपटिसन्धि, रूपावचर-
पटिसन्धि, अरूपावचरपटिसन्धि चेति चतुर्विधा पटिसन्धि
नाम ।

१०. तत्थ अकुसलविपाकोपेक्खासहगतसन्तीरणं अपाय-
भूमियं ओक्कन्तिक्खणे पटिसन्धि हुत्वा, ततो परं भवद्दं,
परियोसाने चवनं हुत्वा वोच्छिज्जति । अयमेकापायपटि-
सन्धि नाम ।

अकुसलविपाकोपेक्खासहगतसन्तीरणं ति अकुसलविपाका-
हेतुकमनोविञ्जाणघातु [१।७] । अवक्कमन ओत्तरण ओक्कन्ति ।
एक्कमा भवा अञ्ज भव अनुपविसनं ति बुत्त होति । कस्सा अकुसल-
विपाका एका व पटिसन्धि ? अविचारितमेतं पालिय, अट्टकथासु
च, टीकासु वा । अय पन अम्हाक मति—कुसलहेतून् समागमेन कुसल
बलवत्तरं होति, भावनाय च वड्ढियमानं बुद्धि वेपुल्ल गच्छति, ते च
हेतू अञ्जमञ्जं उपकारका हुत्वा तं थिरतर करोन्ति । न तथा अकुसल ।

हे-क कालकालार्थे-व

इति-क कालकाले,

कालकाले

कालकाले वि

कोवि [३५२] । कालकाले ३५

१२

कालकाले कालकाले केव ११

विशेषादि-कालकाले १२

महाविद्यालये वन जगु कालकाले

कालकाले-कालकाले

परिसंविद्ये-काल । काल काल-

परिसंविद्ये-काले-काले गच्छति ।

कालकाले-काले-काले वि

काल । कालकाले-कालकाले कालकाले

कालकाले-कालकाले-काले-काले-काले-काले,

कालकाले-कालकाले-काले-काले-काले-काले

कालकाले-कालकाले-काले-काले-काले-काले

कालकाले-कालकाले-काले-काले-काले-काले

कालकाले-कालकाले-काले-काले-काले-काले

कालकाले-कालकाले-काले-काले-काले-काले

मेव पटिसन्धि । महाविपाकानी ति अट्ट कामावचरसहेतुविपाकानि ।
सुगतियं ति मनुस्सेसु च छमु च कामावचरदेवेषु । पुन्वे वुत्ता एक
अकुसलविपाकपटिसन्धि, इमा नवा ति दसविधा ।

१२ तेसु चतुन्नं अपायान, मनुस्सानं, विनिपातिका-
सुरानञ्च आयुप्पम्मणगणनाय नियमो नत्थि । चातुम्महा-
राजिकानं पन देवानं दिव्वानि पञ्च वस्ससतानि आयुप्पमाण,
मनुस्सगणनाय नवुतिवस्ससतसहस्सप्पमाणं होत्ति । ततो
चतुग्गुणं तावत्तिसानं । ततो चतुग्गुणं यामानं । ततो
चतुग्गुणं तुसितानं । ततो चतुग्गुणं निम्मानरतीन । ततो
चतुग्गुणं परनिम्मितवसवत्तीनं ।

अपायान ति अपायेसु निन्वत्तसत्तान । तेस तेसं कम्मवसेन
ते दीशायुका वा अप्पायुका वा होन्ति, तस्मा एतेस, मनुस्सान, विनि
पातिकासुरानञ्च आयुप्पमाणगणनाय नियमो नत्थि । चातुम्महा
राजिकादीन देवान आयुगणना विभङ्गे [५६८-५७०] आगतनयेनेव
इध सङ्गहिता ।

१३ नवसतञ्चेकवीस वस्सानं कोटियो तथा ।

वस्ससतसहस्सानि सट्ठि च वसवत्तिसु ॥

वस्सान नव सतानि एकवीसति च कोटियो, सट्ठि च वस्ससत-
सहस्सानि परनिम्मितवसवत्तिदेवेषु (६२१६००००००) आयुप्पमाण ।

१४ पठमज्झानविपाकं पठमज्झानभूमियं पटिसन्धि-
भवङ्ग-चुतिवसेन पवत्ति, तथा दुतियज्झानविपाकं, तत्तिय-

अथ-११]

अथ-११]

अथ-११]

अथ-११]

अथ-११]

अथ-११]

अथ-११]

अथ-११]

अथ-११]

अथ-११]

[विमल १४८, वि ४।१४९]। इव

विचारो मयि तथा क्वचि विनाशे

तयो । अथ-११]

अथ-११]

उतो एव अथ-११]

एतयो बुधा अथ-११]

अथ-११] [१

इव कस्मा वाचिना न अथ-११]

१५ सेतु अथ-११]

अथ-११]

अथ-११]

अथ-११]

१२

कप्पानि, अप्पमाणसुभानं द्वत्तिस कप्पानि, सुभकिण्हानं
चतुसट्ठि कप्पानि, वेहप्फलानं असब्बसत्तानञ्च पञ्च कप्प-
सतानि, अविहानं कप्पसहस्संक्कं, अतप्पानं द्वे कप्पसहस्सानि,
सुदस्सान चत्तारि कप्पसहस्सानि, सुदस्सीनं अट्ठ कप्प-
सहस्सानि, अकनिट्ठानं सोळस कप्पसहस्सानि ।

१६ पठमारुप्पादिविपाकानि पठमारुप्पादिभूमिसु यथा-
क्कम पटिसन्धि-भवङ्ग-चुतिवसेन पवत्तन्ति । इमा चतस्सो-
आरुप्पपटिसन्धियो नाम ।

१७. तेसु पत्त आकासानञ्चायतनूपगानं देवानं वीसत्ति
कप्पसहस्सानि आयुप्पमाणं, विब्बाणञ्चायतनूपगानं देवानं
चत्तालीस कप्पसहस्सानि, आकिञ्चब्बायतनूपगानं देवानं
सट्ठि कप्पसहस्सानि, नेवसब्बानासब्बायतनूपगानं देवानं
चतुरासीत्ति कप्पसहस्सानि ।

ब्रह्मपारिसज्जादीन रूपावचरब्रह्मान, तथा इमेसब्ब अरूपावचरदेवानं
आयुप्पमाण विमङ्गे [५७०-५७२] आगतनयेनेव इध बुत्त ।

१८. पटिसन्धि भवङ्गञ्च तथा चवनमानसं ।

एकमेव तथेवेकविसयञ्चेकजातिय ॥

एकविसयं ति एकारम्मणं । य पटिसन्धिया आरम्मण, तमेव-
भवङ्गस, चुतिया च ।

इदमेत्थ पटिसन्धिचतुक्कं ।

* म कप्पसहस्सानि ।

कर्म

कर्म

कर्म के विषय

के अर्थ

कर्म के अर्थ में कर्म के अर्थ

कर्म के अर्थ में कर्म के अर्थ

कर्म के अर्थ में कर्म के अर्थ

कर्म के अर्थ में कर्म के अर्थ

कर्म के अर्थ में कर्म के अर्थ

कर्म के अर्थ में कर्म के अर्थ

कर्म के अर्थ में कर्म के अर्थ

कर्म के अर्थ में कर्म के अर्थ

कर्म के अर्थ में कर्म के अर्थ

कर्म के अर्थ में कर्म के अर्थ

कर्म के अर्थ में कर्म के अर्थ

कर्म के अर्थ में कर्म के अर्थ

कर्म के अर्थ में कर्म के अर्थ

कर्म

मान अपरापरियवेदनीयं । यस्स विपाको न होति, तं अहोसि-
कम्मं नाम । पाककालवसेना ति पठम पच्चुपन्ने एव अत्तभावे
विपाक देति, दुतियं अनन्तरत्तभावे, तनिय ततो परं, चतुत्थ न कदाची
ति एवं विपाककालवसेन ।

इमानि द्वादसविधानि कम्मानि विसुद्धिमग्गे [१९।१४-१६]
आगतनयेनापि वेदितव्वानि ।

पाकट्टानवसेना ति तेस विपाकट्टानान वसेन । अकुसलस्स
विप्पच्चनट्टान अपायो, कामावचरकुसलस्स विपच्चनट्टान कामसुगति,
रूपावचरकुसलस्स रुपिब्रह्मलोको, अरूपावचरकुसलस्स अरूपलोको ति
इमानि तेस विपाकट्टानानि ।

अकुसलकम्म

२०. तत्थ अकुसलं, कायकम्मं वचीकम्मं मनोकम्मञ्चेति
कम्मद्वारवसेन तिविधं होति ।

२१. कथं ? पाणातिपातो अदिन्नादानं कामेसु मिच्छा-
चारो चेति कायविञ्जत्तिसङ्घाते कायद्वारे बाहुल्लवुत्तितो
कायकम्म नाम ।

पाणातिपातो ति पाणघातो । अदिन्नस्स आदानं अदिन्नादानं,
येस्यं ति अत्थो । कामेसु मिच्छाचारो ति पुरिसान परदारगमन,
इत्थीनञ्च परपुरिसगमन । सुरापानमि एत्थेव सङ्गहितव्वं । त हि-
कायकम्म समान सब्बानत्थानं कारणं होति । कायेन विञ्जायती ति
कायविञ्जत्ति, कायविष्कन्दनेन अधिप्पायं विञ्जापेति, सयञ्च तेन

ॐ । नमः ।

ॐ

ॐ । नमः का कश्चित्
कर्मोदरे अस्तु कश्चि ।

१२. शुक्राचार्यो
नमस्तस्मै येन
नवीकर्म कृत ।

शुक्राचार्यो हि अस्तु नमः ।
विदुषोर्षी हि विदुषाचार्यः
कर्मज्ञा वेदं कर्मोदनाय ।
कर्मं कर्मजाचार्यो । नवीकर्म
यत् नवीकर्मजाचार्य कर्म
अतः अस्तु नमो कर्म
विदुषोर्षी, यदा नवीकर्म
शुक्राचार्यो हि कर्म । १२
अस्तु, अतः नवीकर्म हि अस्तु कर्म

ॐ श्री-विदुषाचार्यः ।

ॐ

२३. अभिज्ञा - व्यापादो मिच्छादिद्वि चेति अञ्जत्रापि विञ्जत्तिया मनस्मि येव वाहुल्लवुत्तितो मनोकम्मं नाम ।

परमण्ड अभिञ्जायति, अहो वत इद मम सिया ति चिन्तेती ति अभिञ्जा, तथापवत्तो लोभो । व्यापज्जन्ति सत्तेसु अहितकामताय पवत्तन्ति एतेना ति व्यापादो, परविनासचिन्ता । मिच्छा विपरीततो दस्सन मिच्छादिद्वि । अञ्जत्रापि विञ्जत्तिया ति अञ्जत्र काय-विञ्जत्तिया वा वचीविञ्जत्तिया वा । यदा अभिञ्जासहगतेन चेतसा परमण्डहृत्तय गच्छति, व्यापज्जित्तेन दण्ढादीनि परामसति, मिच्छा-दिद्विया च सुरापानादीनि सज्जेति, तदा इमानि मनोकम्मानि कायद्वारे समुट्ठहन्ति । यदा वचसा, अहो वत अयं परेस सम्पत्ति मम अस्सा ति धादीनि वदति, तदा इमानि वचीद्वारे समुट्ठहन्ति । तस्मा वाहुल्ल-वुत्तितो ति बुत्त । मनोद्वारस्मि हि इमानि बहुलताय समुट्ठहन्ति । इमेस कम्मानं कम्मद्वारानञ्च वण्णना अट्टसालिनिय* द्वारकथार्य विरथारेन आगता । सा ततो जानितुं सक्का ति इध वित्थारो न कतो ।

२४. तेसु पाणातिपातो, फरुसवाचा, व्यापादो च दोस-मूलेन जायन्ति । कामेसु मिच्छाचारो, अभिज्ञा, मिच्छा-दिद्वि च लोभमूलेन । सेसानि चत्तारि पि द्वीहि मूलेहि सम्भवन्ति । चित्तुप्पादवसेन पनेतं अकुसल सव्वथा पि द्वादसविध होति ।

*मरम्म ११०-१३३ ।

देवता वि विरिषयन्त,
रमानि वरुदि । कपवि नीकपुत्रिण-
वृद्धि उग्रानि । योरो

कामावचरकामावचर

२५ कामावचरकामावचर, कामावचरे
वपीहारे वचं वपीहारे, योरोहारे वचं
कामावचरकेव विविधं हेदि, वच
विपुनावचरेव वचं वचविधं हेदि ।
वचवाचर-

देवता-विद्विष्युक्तवचरेव वचविधं हेदि । वं वचं,
विपुनि कामावचरकामावचरेव वचं वचविधं

वामं वि पुत्रवचरेव वचो वचुवरिष्यन्तो । वीरं वि
वचरिष्यन्तो वो विपु व विपुनी वा उग्राने व
वचो विपुवावचरि वचरेदि, वचवा वचरी, वो वच, वच
पुत्रवचरं करोती वि वचवि । वचवा वि वचुवचरणा । वो
वच वचवचरिष्यन्तो केना उग्रवचरिष्यन्तो वचरेदि, वो
पुत्रवचरं । व । वचवा, माताविपु, पुत्रे वचरेदि ।
वचरेदि व वचुवचरुवचरे वचरेदि वचरे वचरे वचुवचरं
वचरेदि वचरेदि वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे
वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे
वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे
वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे वचरे

दान पत्तिदानं । परेहि दिनाय पत्तिया अनुमोदन पत्तानुमोदनं ।
मिच्छादिद्विं सन्वसो पहाय सम्मादिद्विया दलहीकरण दिद्विज्जुकम्मं
ति वेदितव्व । इमानि दस, पुब्बे वुत्तानि च पाणातिपातादीनि दसा ति
वीसतिविधं । अथ वा, द्वादस अकुसलचित्तुप्पादा, अट्ठ कुसल-
चित्तुप्पादा ति पि वीसतिविधं कामावचरकम्ममेव । दानादीनं
दसन्न पुञ्जकिरियावत्थून अथो दीघनिकायट्ठकथाय सङ्गीतिसुत्तवण-
नायं आगतनयेनापि वेदितव्वो [स्याम ३।२४६-२४७] ।

महगतकुसलकम्म

२६. रूपावचरकुसलं पन मनोकम्ममेव । तच्च भावना-
मयं, अप्पनापत्तं, ज्ञानङ्गभेदेन पञ्चविधं होति । तथा अरूपा-
वचरकुसलञ्च मनोकम्म । तम्पि भावनामयं, अप्पनापत्त
आरम्भणभेदेन चतुन्विध होति ।

अरूपावचरकुसलं आरम्भणभेदेन चतुन्विधं, न तु अङ्गभेदेन ।
इद पुब्बे वुत्तमेव [१।२४] ।

अकुसलकम्मविपाको

२७. एत्थाकुसलकम्ममुद्धञ्चरहितं अपायभूमिर्य पटि-
सन्धिं जनेति । पवत्तिर्य पन सव्वम्पि द्वादसविधं सत्ता-
कुसलपाकानि सव्वत्थापि कामलोके रूपलोके च यथारहं
विपच्चति ।

एत्था ति इमस्मिं चतुन्विधे कम्मे । उद्धञ्चरहितं ति कस्मा
? उद्धञ्चं अरहत्तमग्गवज्ज् । वुत्त हेतु — “यस्मिं समये लोकुत्तरं

कर्म कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं

कर्मण्युक्तं

उपक्रम्य च विद्वान्

कर्मणा विदुः कर्म

कर्मण्युक्तं

उत्तमं न ह्युत्तमं कर्मण्युक्तं

उत्तमं कर्मण्युक्तं । कर्मण्युक्तं कर्म

उत्तमं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं [२५०]

उत्तमं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं

उत्तमं कर्मण्युक्तं विदुः ।

कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं

२८. कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं

कर्मण्युक्तं, उत्तमं कर्मण्युक्तं महाविद्यालयम्,

कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं ।

कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं विदुः कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं । उत्तमं कर्मण्युक्तं

कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं । कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं

कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं, कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं

कर्मण्युक्तं, उत्तमं कर्मण्युक्तं विदुः । कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं कर्मण्युक्तं

कर्मण्युक्तं ।

● कर्मण्युक्तं १९११ कर्मण्युक्तं १९१२ कर्मण्युक्तं ।

२९. तत्थापि तिहेतुकमुक्कट्टं कुसलं तिहेतुकं पटिसन्धिं दत्त्वा पवत्ते सोळस विपाकानि विपच्चति । तिहेतुकमोमकं द्विहेतुकमुक्कट्टञ्च कुसलं द्विहेतुक पटिसन्धिं दत्त्वा पवत्ते तिहेतुकरहितानि द्वादस पि विपाकानि विपच्चति । द्विहेतुकमोमकं पन कुसलं अहेतुकमेव पटिसन्धिं देति, पवत्ते च अहेतुकविपाकानेव विपच्चति ।

तत्थापी ति कामावचरकुसलकम्मे पि । तिहेतुकमोमकं ति ओमक हीन लोभमानादिपटिपक्खभूतेहि किलेसेहि अभिभूत तिहेतुककुसल ।

३०. असङ्घारं ससङ्घारविपाकानि न पच्चति ।

ससङ्घारमसङ्घारविपाकानी ति केचन ॥

तेसं द्वादस पाकानि दसट्ट च यथाक्कमं ।

यथावुत्तानुसारेण यथासम्भवमुद्दिसे ॥

असङ्घारं असङ्घारिककामावचरकुसल ससङ्घारिकविपाकानि, एवं ससङ्घारिककुसलम्पि असङ्घारिकविपाकानि न पच्चति, न जनेति ति केचन केचि आचरिया वदन्ति । तेस वादे उक्कट्टतिहेतुकासङ्घारिककुसलद्वय, चत्तारि असङ्घारिकानि अट्ट च अहेतुकानी ति द्वादस पाकानि विपच्चति । एव उक्कट्टससङ्घारिकद्वय, चत्तारि ससङ्घारिकानि अट्ट च अहेतुकानी ति द्वादस । ओमकतिहेतुकं उक्कट्टद्विहेतुकञ्च असङ्घारिकद्वयं, द्वे द्विहेतुकासङ्घारिकानि, अट्ट च अहेतुकानी ति दस विपाकानि विपच्चति । एवं ससङ्घारिकं, द्वे द्विहेतुकससङ्घारिकानि

इदं च कथं चिन्तयितुं शक्यं ।
 विचारयतीति ।

११. अस्माकं चतुर्दश

अस्माकं चतुर्दश

पुरोहितेषु, कवीषु च

उच्यते चतुर्दश

अस्माकं चतुर्दश

परितः कवेराः परितः

सुमेसु, कवीषु च कवेराः सुमेसु ।

वेदेषु चतुर्दश कवेराः चतुर्दश

अस्माकं चतुर्दश कवेराः ।

अस्माकं चतुर्दश कवेराः कवेराः चतुर्दश कवेराः
 अस्माकं चतुर्दश कवेराः [१० - १२] अस्माकं चतुर्दश कवेराः ।

१२. अस्माकं चतुर्दश कवेराः कवेराः
 अस्माकं चतुर्दश कवेराः ।

१३. इत्यं चतुर्दश कवेराः कवेराः

अस्माकं चतुर्दश कवेराः कवेराः

अस्माकं चतुर्दश कवेराः कवेराः कवेराः
 अस्माकं चतुर्दश कवेराः कवेराः कवेराः

अस्माकं चतुर्दश कवेराः ।

चुतिपटिसन्धिफमो

३४. आयुक्त्वयेन, कम्मक्त्वयेन, उभयक्त्वयेन, उपच्छेदक-
कम्मुना चेति चतुधा मरणुपत्ति नाम ।

उपच्छेदककम्मुना ति दूषिमार फलाबुराजान* विर त मण
येव टाना नावनसमथ्येन फम्मुना ।

३५. तथा च मरन्तानं पन मरणकाले यथारहं अभिमुखी-
भूत भवन्तरे पटिसन्धिजनकं कम्मं वा, तंकम्मकरणकाले
रूपादिकमुपलद्रुपुञ्चमुपकरणभूतञ्च कम्मनिमित्तं वा, अनन्तर-
मुप्पज्जमानभवे उपलब्धितञ्च उपभोगभूतञ्च गतिनिमित्तं वा
कम्मत्रलेन छन्न द्वारानं अञ्चतरस्सिं पच्चुपट्टाति । ततो
परं तमेव तथोपट्टितं आरम्मणं आरम्भ विपञ्चमानकम्मानु-
रूपं परिसुद्धमुपक्किलिट्ठं वा उपलब्धितञ्चभवानुरूपं तत्थो-
णत च चित्तसन्तान अभिण्ह पवत्तति वाहुल्लेन । तमेव वा
पन जनकभूतं कम्ममभिनवकरणवसेन द्वारप्पत्त होति ।

कम्म ति य किञ्चि कुसलाकुसल । रूपादिकं ति रूपादिका-
रम्मणेषु य किञ्चि । उपलद्रुपुञ्चं ति पुन्वे कम्मकरणकाले लद्ध ।

* दूषिमारफथा मज्झिमनिकाये मारतल्लनियसुत्ते आगता, फलाबु-
राजफथा च खन्तिवादिजातके (न ३१३) । तेष कम्मुना ते तं
खणं येव निरये पतिता ।

† सी द्वारप्पवत्त ।

अकारणम् ३

अकारणम्

मत्तं वा, विवक्षितं

विद्यतेऽत्र ।

अनोक्तम् इति

गतिविधिर्न वक्ष्यते ३

अनुवृत्तौ द्वारे ।

कर्म कृतं, तथा

वर्त वा ति तस्मिन् आरम्भे

अन्यत्र कर्ममेव वे तं कर्म ३

नस्ति, तस्मात् कृत्येण इति भावः । कृत्येण तं कर्म ३

अन्यत्र कर्म वाचिकमेव पञ्चसमरकाले पुनरावृत्तौ द्वारे उपहितं होति ।

३६ पञ्चसमरकाले तस्य वीथिपिच्छावसाने
वसने वा चतुर्दशसेन पञ्चसमरपरिचोदायकम्
मुष्णित्वा निवृत्तति । तस्मिन् निवृत्तावसाने पञ्चसमर
मेव तथागहितं आरम्भमारभ्य सकलकर्म,
वा क्वचिद् वाचिकानुसन्परिचोदायकं तद्वातुसमूहमेव
सङ्घारेण प्रविशमानं सम्पुच्छेहि परिगन्धमानं क्वचिदप्य-
यविद्वानभाषेण पुनरावृत्तं मन्तरपरिसङ्घातकालेन
सम्पुच्छेहि तस्मिन् कर्मप्रमाणमेव परिहृत्वा विवक्षिते ।

वीथिचित्तावसाने ति, कामावचरंभवतो चकित्वा 'तत्थेव उप्पज्ज-
मानान तदारम्मणावसाने जवनावसाने वा, रूपारूपभवेसु" उप्पज्जमानान
जवनावसाने व । सचे वीथिचित्ततो पर एकद्विक्खणायु अवसिट्ठं
होति, तदा भवद्गक्खये चुतिचित्तं उप्पज्जित्वा निरुज्झति ।
सवत्थुकं ति वत्थुना वा वत्थूहि वा सह । गन्धसेय्यकान पटिसन्धि-
विष्णान हृदयवत्थुना सह उप्पज्जति । तावतिसादिकामावचरदेवान,
ओपपातिकापायिकान, संसेदजानञ्च पटिसन्धिया सह छु पि वत्थुनि
उप्पज्जन्ति, रूपावचरान चक्खुसोतहृदयवत्थुनि [६।२४, २८] ।

अरूपभवे पन अवत्थुका एव पटिसन्धि, तस्मा अवत्थुकमेव वा
ति बुत्त । अविज्जानुसयपरिक्खित्तेन अविज्जानुसयपरिवारितेन
तण्हानुसयमूलकेन सङ्घारेण कम्मना । इमानि द्वे वट्टदुक्खस्स
मूलानि [८।६] । सम्पयुत्तेहि चेतसिकेहि, तीहि खन्धे हि ।
सहजातानं ति कामरूपभवेसु नामरूपानं, अरूपभवे तिरण खन्धान ।

३७. मरणासन्नवीथियं पनेत्थ मन्दप्पवत्तानि पञ्चेव
जवनानि पाटिकद्वितव्वानि । तस्मा यदा पच्चुप्पन्नारम्मणेषु
आपाथमागतेसु धरन्तेस्त्रेव मरणं होति, तदा पटिसन्धि-
भवद्गानम्पि पच्चुप्पन्नारम्मणता लब्धती ति कत्वा कामावचर-
पटिसन्धिया छद्धारगहित कम्मनिमित्तं गतिनिमित्तञ्च
पच्चुप्पन्नमतीतमारम्मणं* उपलब्धति, कम्मं पन अतीतमेव,

* म पच्चुप्पन्नमतीतारम्मणं ।

कर्म

द्वय

विनाशेन वा, विनाशेन

हे उदात्तमन्त्रेण च

कर्मणो वा जीवन्निवृत्तौ

कर्मणि । अथ केन कर्मणो

परिनिवृत्तौ, तयो परम्ब विना कर्मणो, इत्यन्तरेण कर्मणो, अथैव ।

यथा एव कर्मनिमित्तं परिनिवृत्तौ, अथैव हेति, यथा हेतु कर्मणो

रम्भता कर्मणि । तानि एव कर्मणि च कर्मनिमित्तं, अथैव

निमित्तं, कर्मण्य । परिनिवृत्तौ कर्मणो हेतु कर्मणोऽप्येव ।

३८ कर्मणोपरिनिवृत्तौ एव कर्मणोऽप्येव

येषां कर्मणो हेति । तथा कर्मणोपरिनिवृत्तौ च

कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव हेति

कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव परिनिवृत्तौ

कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव

कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव ।

कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव

कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव

कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव कर्मणोऽप्येव

३९

दृष्टव्यो [८।३३-३६] । रूपावचरञ्जानान् कसिणादीनि आरम्भ-
णानि, तानि च पञ्चत्तिमत्तानेव । पुब्बे परिकम्मकरणकाले तानि
रूपारम्भणादीनि हुत्वा पि उग्गहनिमित्तकाले पञ्चत्तिघम्मानि भवन्ति ।
[६।१७-१८] । “आरुप्पेसु दुतियचतुत्थानि महग्गतारम्भणानि” ति
[३।२२] पुब्बे बुत्तमेव । इतरानि द्वे पञ्चत्तारम्भणानि । तस्मा
महग्गतभूतं पञ्चत्तिभूतञ्चा ति बुत्तं । वण्णो, गन्धो, रसो,
ओजा, चत्तारि च महाभूतानी ति अट्ठविध अविनिब्भोगरूप [६।८] ।
तं जीवित्तिन्द्रियेन सद्धिं जीवितनवकं ति बुच्चति । सेसा ति कामा-
वचररूपावचरा । रूपारूपपटिसन्धिका ति नामरूपपटिसन्धिका, येस
सवत्थुका पटिसन्धि, ते । पटिसन्धिवरणना विसुद्धिमग्गे [१७।१३४-१६०]
आगतनयेनापि वेदितव्वा ।

३९ आरुप्पचुत्तिया होन्ति हेट्ठिमारुप्पवज्जिता ।
परमारुप्पसन्धी च तथा कामतिहेतुका ॥
रूपावचरचुत्तिया अहेतुरहिता सियु ।
सव्वा कामतिहेतुम्हा कामेस्वेव पनेतरा ॥

आरुप्पचुत्तिया ति अरूपावचरानं चुत्तितो हेट्ठिमारुप्पानि वज्जेत्वा
परमा उपरिमेसु आरुप्पेसु पटिसन्धियो होन्ति, पुरिमानि आकासा-
नञ्चायतनादीनि आरम्भणानि अतिक्कमित्वा व उपरिमानि सम्पज्जन्ति ।
तस्मा उपरिमे अरूपमवे उप्पन्ना देवा न तानि पुनरागच्छन्ति । यदा
पन पमाददोसेन ज्ञानभावनं छहुन्ति, तदा चुत्ता कामावचरतिहेतुक-
पटिसन्धिया कामलोके उप्पज्जन्ति । रूपावचरा देवा द्वे अहेतुक-

विद्यमानाः प्रमाणानुसारं
दर्शनेन च

४० इति

अथर्ववेदोपनिषत्

विद्युत्प्रकाशं अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति
अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति
परिबोध्यते च अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति
परब्रह्म पदिसम्बन्धो रथर्ववेदोपनिषत् ४० इति अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति
अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति ।

अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति । अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति ६

४१. पदिसम्बन्धोपनिषत् ४० इति अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति ।

पुनः पदिसम्बन्धोपनिषत् ४० इति अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति ॥ ४१ ॥

पदिसम्बन्धोपनिषत् ४० इति

अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति ।

अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति ।

अथर्ववेदोपनिषत् ४० इति ॥

एतं परिवत्तमान भवचक्रसङ्घात चित्तसन्तान अद्भुतं अनिच्च ति
 पटिसङ्घाय जत्वा, अच्चुतं पदं निन्वान चतुमगाणारोण अधिगन्त्वा-
 सच्छिक्त्वा सुब्बता बुधा, पण्डिता अरिया सिनेहवन्धनानि सुसमुच्छि-
 क्षानि क्त्वा चिराय समं सन्ति एस्सन्ति गमिस्सन्ति, अनुपादिसेस-
 निन्वानघातुया परिनिब्बायिस्सन्ती ति अत्थो ।

इति अभिधम्मत्थसङ्गहे वीथिसुत्तसङ्गहविभागो नाम
 पञ्चमो परिच्छेदो ।

८. वचनका
वित्तपेयविज्ञान

द्वि'कथा

एव वित्तपेयविज्ञान कथा

विमिश्रिता वरिष्ठा, जना इयानि इयं

व्यवहृति ।

२. समुद्देशा विनामत्र य एतद्गुण्यं कथंभवतो ।

एवविज्ञानतो वेदि कथयन्त इयं सङ्गतो ॥

समुद्देशा सि स्मान च्छे केव उद्देशो [६।१-६] । विनामत्र सि तेव

एवविज्ञानादिस्मितगतो [६।७-८] । इमात्सीनि वानि क्वचरि कथं

कथुनानि ज्यो समुद्धान्तो [६।१२ -१६] । कथयन्तो सि कथं

विमिश्ररात्रीभरकतो [६।१७-२१] । एवविज्ञानतो सि कथयन्त-

कथमेवेन स्मार्य उप्पत्तिक्रमतो [६।२४-२८] ।

सप्तमुरथा

३. चत्वारि महामूतानि चतुस्रस्य महामूतानं कथयन्त

स्म सि दुबिचन्पेठं रूपं एकादसविधेन सङ्गं गच्छति ।

एवपी, भायो तेखे वामू सि इमानि चत्वारि महामूतानि ।

तेषां कथादत्त वानि मिस्वान व रूपं । किमुदिमन्वे कथयन्तिरेवे

व्यागनाय [१४।३४-८०] रूपवर्णनाय सद्धि पठितो अयं विभागे
सुपठितो भविष्यति ।

४ कथं ? पथवीधातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु,
भूतरूपं नाम । चक्षु, सोतं, घानं, जिह्वा, कायो, पसाढ-
रूपं नाम । रूपं, सद्यो, गन्धो, रसो, आपोधातुवज्जितं
भूतत्तयसद्भातं फोट्ट्वं, गोचररूपं नाम । इत्यत्तं, पुरिसत्तं,
भावरूपं नाम । हृदयवत्यु, हृदयरूपं नाम । जीवतिन्द्रिय,
जीवितरूपं नाम । कवळीकारो आहारो, आहाररूपं नाम ।
इति च अट्टारसविधम्पेतं रूपं, सभावरूपं, सलक्खणरूपं,
निप्फन्नरूपं, रूपरूपं, सम्मसनरूपं ति च सद्गहं गच्छति ।

कथं ति, त एकादसविध कथं होती ति दस्सेति । पसादो ति
रूपान पसन्नता, रूपसद्दादीन दस्सनसवनादिसमत्थता ति युत्तं होति ।
चक्खादीन पञ्चन्न अविफलिन्द्रियान समञ्जा एसा । आपोधातुवज्जितं
ति, यथा, रूपायतन, सदायतन, गन्धायतन, रसायतन ति इमानि चत्तारि
आयतनानि चतुन्न महाभूतान उपादाय जायन्ति, न तथा फोट्टुव्वायतनं ।
आपोधातुय फस्सो नत्थि, पथवीधातुय तेजोधातुय वायोधातुयञ्च यो
फस्सो, तदेव फोट्टुव्वायतन ति मञ्जन्ति आभिधम्मिका । तेन नयेन त
इधापि तिधा कथित । गोचररूपं ति, गावो चक्खादिविञ्जाणानि एत्थ
चरन्ती ति गोचरं, तञ्च रूपञ्च गोचररूपं, पञ्चविञ्जाणान आरम्मणभूत
रूपं ति अत्थो । इत्यत्तं ति इत्थिभावो । पुरिसत्तं पुरिसभावो ।
सो इत्थिभावो पुरिसभावो च भावरूपं नाम । सभावरूपं ति न

विपरीतपरिपन्थ

कल्पयति [१५४]

विपरीतपरिपन्थ

कल्पयति

ति

५. कल्पयति

कल्पयति, कल्पयति

कल्पयति, कल्पयति

कल्पयति कल्पयति, कल्पयति, कल्पयति, कल्पयति, कल्पयति

कल्पयति कल्पयति, कल्पयति, कल्पयति, कल्पयति

सर्वं कल्पयति, कल्पयति, कल्पयति, कल्पयति

कल्पयति कल्पयति न कल्पयति महामुक्तिं न कल्पयति

कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति

कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति

[१५२-२२] कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति

कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति

कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति

[१५३-२३] कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति

कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति

कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति

[१५४-२४] कल्पयति कल्पयति कल्पयति कल्पयति

जाति उप्पादो, जरता ठिति, अनिच्चता भङ्गो ति इमानि सङ्गतस्स तीणि लक्खणानि । यथाह—“तीणिमानि भिक्खवे सङ्गतस्स सङ्गतलक्खणानि । क्तमानि तीणि ? उप्पादो पञ्जायति, वयो पञ्जायति, ठितस्स अञ्जथत्त पञ्जायती” ति [अगुत्तर १।१६२] । एत्थ, वयो ति अनिच्चता, ठितस्स अञ्जथत्तं ति जरता वेदितन्वा । सरूपवसेना ति सकसकभाववसेन ।

६. कथं ?

भूतप्पसादविसया भावो हृदयमिच्चपि ।

जीविताहाररूपेहि अट्टारसविधं तथा ॥

परिच्छेदो च विञ्चत्ति विकारो लक्खणं ति च ।

अनिष्फन्ना दस चेति अट्टवीसविधं भवे ॥^१

कथं ति त एकादसविध अट्टवीसतिविध कथं होती ति कथेति । चत्तारि महाभूतानि, पञ्च पसादा, चत्तारे विसया गोचररूपं (फोट्टुच्च तीहि महामूतेहि सङ्गहितमेव), इत्थत्त पुरिसत्त ति द्वे भावरूपानि, हृदयवत्थु, जीवितिन्द्रियं, कवळीकारो आहारो चा ति इमानि अट्टारस निष्फन्नरूपानि । परिच्छेदरूप, द्वे विञ्चत्तियो, तीणि विकाररूपानि, चत्तारि च लक्खणरूपानी ति दस अनिष्फन्नरूपानि । एव अट्टवीसतिविधं रूप वेदितव्व ।

अयमेत्थ रूपसमुद्देशो ।

रूपविभागो

७. सब्बञ्च पनेतं रूपं अहेतुकं, सप्पञ्चयं, सासवं, सङ्गत, लोकिर्यं, कामावचर, अनारम्माण, अप्पहातव्वमेवा ।

२१. **व्याकरणम्**
व्याकरणम् इति
 एतत् कृतं
 व्याकरणम् । व्याकरणम्
 व्याकरणम्, व्याकरणम्
 व्याकरणम् इति
 वेदव्याकरणम् ।

व्याकरणम्

एतत् कृतं, एतत् **व्याकरणम्** इति ।
 न व्याकरणम् व्याकरणम् इति [व्याकरणम् इति] इत्यनेन
 मेव । अथापि वेदव्याकरणम् व्याकरणम् इति मेव व्याकरणम्
 व्याकरणम् इति व्याकरणम् इति व्याकरणम्
 व्याकरणम् इति न इति । 'एते चो एव चो व्याकरणम्, चो
 वा व्याकरणम्, वा व्याकरणम्, चो व्याकरणम् इति चो व्याकरणम्
 [व्याकरणम् १।२३६] इति व्याकरणम् चो व्याकरणम् इति
 व्याकरणम् व्याकरणम् इति व्याकरणम् व्याकरणम् इति व्याकरणम् ।

२. कर्त्तुं ? व्याकरणम् व्याकरणम्
 व्याकरणम्, व्याकरणम् व्याकरणम् । व्याकरणम्-व्याकरणम्
 व्याकरणम् व्याकरणम्, व्याकरणम् व्याकरणम् ।
 व्याकरणम् व्याकरणम् व्याकरणम् व्याकरणम्, व्याकरणम् व्याकरणम् ।
 ११४

जीवितसङ्घातं अट्टविधमिन्द्रियरूपं नाम, इतरं अनिन्द्रिय-
रूपं । पसाद-विसयसङ्घातं द्वादसविधमिन्द्रियरूपं ओळारिकरूपं
सन्तिकेरूपं सप्पटिघरूपञ्च, इतरं सुखुमरूपं दूरेरूप
अप्पटिघरूपञ्च । कम्मजं उपादिण्णरूपं, इतरं अनुपादिण्ण-
रूपं । रूपायतनं सनिदस्सनरूप, इतर अनिदस्सनरूप ।
चक्खादिद्वयं असम्पत्तवसेन, घानादित्तयं सम्पत्तवसेना ति
पञ्चविधमिन्द्रियरूपं गोचरग्गाहिकरूपं, इतरं अगोचरग्गाहिकरूपं ।
वण्णो, गन्धो, रसो, ओजा, भूतचतुक्कञ्चेति अट्टविधमिन्द्रिय-
अविनिब्भोगरूपं, इतर विनिब्भोगरूपं ।

कथं ति, त अञ्जत्तिकादिवसेन बहुधाभेदं कथं गच्छति ? पञ्च
पसादा एव चक्खुद्वारादीनि पञ्च द्वारानि, कायविञ्जत्ति कायद्वार, वची-
विञ्जत्ति वचीद्वार, एवं सत्तविध द्वाररूप । मनोद्वार अरूपमेव ।
पसादविसयसङ्घातं ति, पञ्चविध पसादरूप, रू-सद्-गन्ध-रसायतनानि,
पयनीधातु तेजोधातु वायोधातु ति (इद ति विध फोट्टञ्जायतनं)
सत्तविध विसयरूपञ्चेति द्वादसविध । पञ्च पसादा सत्त विसया च
अञ्जमञ्जं घट्टेन्ति, तेन च घट्टेनेन ओळारिका पाकटा होन्ति, तस्मा
इद रूप ओळारिकं ति बुत्त । पाकटत्ता एव सन्तिकेरूपं ।
पट्टिघो ति घट्टेन, त एतस्स अत्थी ति सप्पटिघरूपं । इतर ति
सोळसविध । उपादिण्णरूपं ति पुन्वे कनकम्मना उप्पादित । इतरं
ति चित्त-उतु-आहारसमुट्टानरूपं । य दस्सनेन आतन्त्रं, तं सनि-
दस्सनं, त रूपायतनमेव । इतर ति रूपायतनवज्जितं तेवीसतिविध ।

कर्म कर्म
 कर्म कर्म
 ति ति
 इत्यपरेति
 म कर्म
 कर्म कर्म

कर्म कर्म कर्म कर्म कर्म कर्म
 कर्म कर्म कर्म कर्म कर्म कर्म
 कर्म कर्म कर्म कर्म कर्म कर्म
 कर्म कर्म कर्म कर्म कर्म कर्म

अथोक्तं कर्मविद्यया ।

कर्मसमुद्धानामि

१ कर्म कर्म, कर्म कर्म रो वेति कर्मरि
 समुद्धानामि नाम ।

कर्मसमुद्धानामि ति कर्मस्य उपपादकामि, कर्मो कर्म कर्म ।

११. कर्म, कर्माकर्तृ कर्माकर्तृकेति कर्मविद्यया
 विद्यया कर्मस्य कर्मस्य कर्मस्य कर्मस्य कर्मस्य कर्मस्य
 कर्मस्य कर्मस्य कर्मस्य कर्मस्य कर्मस्य कर्मस्य
 कर्मस्य कर्मस्य कर्मस्य कर्मस्य कर्मस्य कर्मस्य

अभिसद्गतं ति पुनरिम भवे अभितो सुट्ठु, वित्सेसतो च क्त ।
अज्ज्ञत्तिकसन्ताने ति येन तं कम्म क्त तम्सेव सरीरसन्ताने ।

१२ अरूपविपाक-द्विपञ्चविञ्जाणवज्जितं पञ्चसत्तति-
विधम्पि चित्त चित्तसमुद्धानरूपं पठमभवद्गमुपादाय जायन्तमेव
समुद्वापेति । तत्थ अप्पनाजवन इरियापथम्पि सन्नामेति ।
वोद्वपन-कामावचरजवनभिञ्जा पन विञ्चत्तिम्पि समुद्वा-
पेन्ति । सोमनस्सजवनानि पनेत्थ तेरस हसनम्पि जनेन्ति ।

जायन्तमेवा ति उप्पादक्खणे येव । इरियापथम्पि सन्नामेती
ति, चक्कमो सयन टान निसजा ति इमे चत्तारो हरियापथे सन्धारेति,
परिवत्तेतुं न देति । समाधिलाभी पुगलो तेन समाधिबल्लेन य किञ्चि
इरियापथ यधिच्छित्तकाल पवत्तेतुं समत्थो होति, तं सन्धाय इद वुत्त ।
वोद्वपन, कामावचरजवनानि, अभिञ्जाचित्तञ्च कायविञ्जत्तिं वचीविञ्ज-
त्तिञ्च यथासम्भवं समुद्वापेन्ति, तस्मा विञ्चत्तिम्पी ति वुत्तं । एत्था
ति कामावचरजवनेसु, चत्तारि लोभमूलानि, चत्तारि कामावचरकुसलानि,
चत्तारि क्रियानि, एक हसितुप्पादं ति तेरस जवनचित्तानि ।

१३ सीतुण्होतुसमञ्जाता तेजोधातु ठित्तिप्पत्ता व
उतुसमुद्धानरूपं अज्ज्ञत्तञ्च बहिद्धा च यथारह समुद्वापेति ।
सीतञ्च उरहञ्चा ति एवं समञ्जाता लोकसम्मता तेजोधातु ।
ठित्तिप्पत्ता वा ति ठित्तिक्खणे येव, न उप्पादक्खणे । अज्ज्ञत्तं
अज्ज्ञत्तिकसन्ताने, बहिद्धा ओसधिक्खणादिसु ।

रूपकलापा

१७ एकुप्पादा एकनिरोधा एकनिस्सया सहवुत्तिनो

एकवीसति रूपकलापा नाम ।

एकतो उप्पादो येसं ते एकुप्पादा । एकतो निरोधो येस ते एकनिरोधा । एको व निस्सयो येस ते एकनिस्सया । सहेव वुत्ति येस ते सहवुत्तिनो ।

१८ तत्थ जीवितं अविनिब्भोगरूपञ्च चक्खुना सह चक्खुदसकं ति पवुच्चति, तथा सोतादीहि सद्धिं सोतदसकं, घानदसकं, जिब्हादसकं, कायदसकं, इत्थिभावदसकं, पुग्भावदसकं, वत्थुदसकञ्चेति यथाक्कमं योतेतव्वं । अविनिब्भोगरूपमेव जीवितेन सह जीवितनवकं ति पवुच्चति । इमे नव कम्मसमुद्धानकलापा ।

जीवितं ति जीवितिन्द्रिय । चक्खुना सहा ति चक्खुप्पसादेन सद्धि । एव इतरानि पि योजेतन्वानि ।

१९ अविनिब्भोगरूपं पन सुद्धट्ठकं । तदेव कायविब्बत्तिया सह कायविब्बत्तिनवकं, वचीविब्बत्तिसहेहि सह वचीविब्बत्तिदसकं, लहुतादीहि सद्धिं लहुतादेकादसकं, कायविब्बत्ति लहुतादिद्वादसकं, वचीविब्बत्तिसहलहुतादि-तेरसकञ्चेति छ चित्तसमुद्धानकलापा ।

सुद्धानि केवलानि अट्ट अविनिब्भोगरूपानि यस्मिं त सुद्धट्ठकं ।

जानञ्चेव ओपपातिकानञ्च चक्षु-स्रोत-घान जिह्वा-काय-
भाव-वत्थुदसकसद्भातानि सत्त दसकानि पातुभवन्ति उक्कट्ट-
वसेन, ओमकवसेन पन चक्षु-स्रोत-घान-भावदसकानि
कदाचि पि न लब्धन्ति । तस्मा तेसं वसेन कलापहानि
चेदितच्चा । गच्चभसेय्यकसत्तान पन काय-भाव-वत्थुदसक-
सद्भातानि तीणि दसकानि पातुभवन्ति । तत्थापि भाव
दसक कदाचि न लब्धति । ततो पर पवत्तिकाले कमेन
चक्षुदसकादीनि च पातुभवन्ति ।

अण्डजा योनि, जलाबुजा योनि, ससेदजा योनि, ओपपातिका योनी
ति इमा चतस्सो योनियो मज्झिमनिकाये महासीहनादसुत्ते विस्थारेण
बुत्ता । ये सत्ता अण्डे जायन्ति, तेस अण्डजा योनि । जलाबु (जरायु)
बुद्धति गन्मावरण, तस्मि जातान जलाबुजा योनि । ससेदे पूतिकुण्णपे
वा पुराणसपिनवनीतादिसु वा जातानं किमीन योनि संसेदजा योनि ।
ये एवं न जायन्ति उपपज्जेव जायन्ति, तेस देवान ओपपातिकासुरादीन,
नेरयिकानञ्च ओपपातिका योनि ।

वत्थू ति हृदयवत्थु । ओमकवसेना ति अवकसतो । केसञ्चि
ससेदजान ओपपातिकानञ्च, चक्षुदसकादीनि चत्तारि वा, तेसु अञ्ज-
तरानि वा दसकानि न लब्धन्ति । गच्चभसेय्यकानं ति जलाबुजान
अण्डजानञ्च ।

२५. इञ्चेव पटिसन्धिमुपादाय कम्मसमुद्धाना, दुतिय-
चित्तमुपादाय चित्तसमुद्धाना, ठितिकालमुपादाय उत्तुसमुद्धाना,

८ अथवा...

पुनरीकृत

प्रयोग...

२६ अथवा...

द्वितीय...

दुपुनरीकृत

मिलकति । अथ, न

अथ न अथवा...

नकति ।

अथवा

कोविदकति सि अथवा नकति । अथ

सि वाच अथवा नकति सि अथवा, अथवा नकति वाच अथवा ।

अथवा वा वाचारीकति अथवा अथवा अथवा अथवा अथवा

२७ अथवा अथवा अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा अथवा अथवा

२८ अथवा अथवा अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा अथवा अथवा

● अथवा अथवा अथवा अथवा अथवा

नवकञ्चेति चत्तारो कम्मसमुद्धानकलापा, पवत्तियं चित्तोतु-
समुद्धाना च लब्भन्ति । असञ्चसत्तानं पन चक्खुसोत-
वत्थुसद्धानि पि न लब्भन्ति, तथा सब्भानि पि चित्तजरूपानि ।
तस्मा तेस पटिसन्धिकाले जीवितनवकमेव, पवत्तियञ्च
सद्दवज्जित उतुसमुद्धानरूप अतिरिच्चतिः । इच्चेवं कामरूपा-
सञ्चिसद्धान्तेसु तीसु ठानेसु पटिसन्धिपवत्तिवसेन दुविधा
रूपपवत्ति वेदितव्वा ।

चक्खुसोतवत्थुसद्धानी ति चक्खुसोतवत्थुदसकानि च सद्दनव-
कञ्च । अतिरिच्चती ति भवसिम्सति । तीसु ठानेसू ति तीसु भवेसु ।

२९. अट्टवीसति कामेसु होन्ति तेवीस रूपिसु ।

सत्तरसेवसञ्चीनं अरूपे नत्थि किञ्चि पि ॥

सद्दो विकारो जरता मरणं चोपपत्तियं ।

न लब्भन्ति पवत्ते तु न किञ्चि पि न लब्भन्ति ॥

सब्भानि पि अट्टवीसति रूपानि कामभवे लब्भन्ति । धान-जिब्हा-
काया, द्वे च भावरूपानी ति पञ्च वज्जेस्वा तेवीस रूपावचरभवे लब्भन्ति ।
असञ्चीनं अविनिभोगरूपानि अट्ट, जीवितिन्द्रिय, आकासधातु,
लहुतादित्तय, चत्तारि च लक्ष्णरूपानी ति सत्तरस रूपानि । अरूपभवे ।
किञ्चि पि रूप नत्थि । विकारो ति पञ्चविधं विकाररूप । मरणं-

* म अतिरिच्चति ।

उपनिषद् विधि

उपनिषद् विधि

२३

॥ १ ॥

२३
३० विष्णवे

उपनिषद् विधि

विष्णवे

विष्णवे उपनिषद् विधि

येति बुधिर्यं होति अरुणोऽपि, अथ, सुम्नसः, अप्यभिहितोऽपि विष्णवे होति अरुणोऽपि ।

उपनिषदि उपनिषद् विधि ॥ १ ॥ १ ॥ उपनिषद् ।

एव तेषां उपनिषदो । येन उपनिषदेन एव उपनिषद् वि

उपनिषदेन एव वा विष्णवेनापि वा वि

येन उपनिषदेन एव वा उपनिषद् वि

दुर्मिमा विदुषमिमा, अथिमा उपनिषद् ।

अथिमा वा वि इमिना अरुणोऽपि । एतदुपनिषदे

सुम्नसः । सुम्नसेन सुम्नसः । एतदुपनिषदे

अथिमा विष्णवेऽपि उपनिषद् । नो हि

अथिमा उपनिषदेन सुम्नसो विष्णवे नो अथिमा उपनिषदेन, अथि

अनिमित्तो विमोक्ष्यो, यो न दुःखानुपसृजनाय तस्य अप्पण्हितो
विमोक्ष्यो होति । इमेस आक्षागन भेदेन निव्वानमिप इमाणि ताणि
नामानि लभती ति ।

३१ पदमच्चुत्तमशन्त असद्गतमनुत्तर ।

निव्वानमिति भासन्ति वानमुत्ता महम्मयो ॥

वानमुत्ता विगततण्डा महम्मयो, चुतिया अभावेन अच्चुत्त,
अशन्तं अन्तरहित, षम्मादीहि अमङ्गतत्ता अमद्गतं, अनुत्तरं
लोकुत्तर पदं टानं निव्वान ति भासन्ति ।

३२ इति चित्तं चेतसिकं रूपं निव्वानमिषापि ।

परमत्थ पकामेन्ति चतुधा व तथागता ॥

इति अभिधम्मत्थसद्गहे रूपसद्गहविभागो नाम
छट्टो परिच्छेदो ।

— कर्म कर्म

कर्मकर्म

ति कर्मो । ते, विद्वत्,

विद्वत्कर्मकर्मः

शिवानं वि द्वाकर्मो द्वाकर्मो कर्मकर्मो । कर्म
कर्मकर्मो । 'कर्मो कर्मो कर्मो' वि द्वा कर्मो [कर्मकर्म २७७
कर्मकर्मकर्मो न तं, कर्मो कर्मकर्मकर्मो वि । एवं कर्म
कर्मकर्मो कर्मो कर्मो । कर्मो कर्मकर्मकर्मो, कर्मकर्मो न
कर्मकर्मो न कर्मो । कर्मो द्वाकर्मकर्मो वि कर्मकर्म
न कर्मो । कर्मकर्मो कर्मकर्मकर्मो कर्मकर्मो ।
कर्म कर्मकर्मो वि कर्मकर्मो ।

२. कर्मकर्मकर्मो, कर्मकर्मकर्मो

कर्मकर्मो वेति समुच्चयकर्मो कर्मकर्मो वेति कर्मो ।

कर्मकर्मकर्मो

३. कर्म ? कर्मकर्मकर्मो ताव कर्मो

कर्मकर्मो कर्मकर्मो, कर्मकर्मो, कर्मकर्मो ।

इमेस आसवानं निद्देशो धम्मसङ्गणिय [§१०६६-११००, १४४८]
आगतनयेनेव वेदित्वो ।

४. चत्तारो ओघा—कामोघो, भवोघो, दिट्ठोघो, अवि-
ज्जोघो । [धम्म §११५१, १४८४] ।

५. चत्तारो योगा—कामयोगो, भवयोगो, दिट्ठियोगो,
अविज्जायोगो । [धम्म § ११५१ अ, १४८५] ।

तस्य, असंघुतेहि द्वारेहि घटच्छिद्देहि उदक विय सवनतो, निच्च-
पग्घरणट्टेन ससारदुक्खस्स वा सवनतो आसवा, भवसागरे आक्खट्टनट्टेन
दुक्खरणट्टेन च ते एव ओघा, आरम्मणवियोगस्स चेव दुक्खवियोगस्स
च अप्पदानतो ते एव योगा ति एव विसुद्धिमग्गे [[२२।५६]
बुत्तनयेन एतेस अत्थो वेदित्वो । कामो ति कामतरहा । भवो ति
भवतरहा ।

६. चत्तारो गन्था—अभिज्झा कायगन्थो, व्यापादो काय-
गन्थो, सीलच्चतपरामासो कायगन्थो, इदंसच्चाभिनिवेशो
कायगन्थो । [धम्म §११३५-११३६, १४७२] ।

ससारवट्टे नामकायस्स रूपकायस्स च गन्थनतो कायगन्था ।
इदमेव सच्चं मोघमञ्ज ति एव अभिनिवेशो इदंसच्चाभिनिवेशो ।

७. चत्तारो उपादाना—कामुपादानं, दिट्ठुपादानं, सील-
च्चतुपादानं, अत्तवाट्टुपादानं । [धम्म § १२१३-१२१७, १५३६] ।
विसुद्धिमग्गे पि एतानि वणिणतानि [१७।२४१] ।

वीरभद्रविरचिता,

वीरचरितं,

विषयं वीरचरितं,

मासि कथं

वाच्यते, कथं वाच्यते,

अविज्ञानमुच्यते । [

वामनाथेन प्रकृतं विज्ञानं वाच्यते ।

१०. एतत् संयोगानि—वामनाथसंयोगं, वामनाथ-

संयोगं, वामनाथसंयोगं, वामनाथसंयोगं, वामनाथसंयोगं,

विद्विंसंयोगं, वामनाथसंयोगं, वामनाथसंयोगं, वामनाथसंयोगं,

संयोगं, वामनाथसंयोगं, वामनाथसंयोगं मुच्यते [१०-

निकायं वहीतिह] ।

एते संयोगेऽपि वि संयोगानि ।

११. अत्रापि एतत् संयोगानि—वामनाथसंयोगं,

वामनाथसंयोगं, वामनाथसंयोगं वाच्यते,

वामनाथसंयोगं, वामनाथसंयोगं, वामनाथसंयोगं,

संयोगं, वामनाथसंयोगं, वामनाथसंयोगं अविज्ञाने [

११११-११११, १४१] ।

१२ दस किलेसा—लोभो, दोसो, मोहो, मानो, दिट्ठि,
विचिकिच्छा, थीन, उद्धच्च, अहिरिक, अनोत्तप्प [धम्म ९
१२२६-१२३६, १५५८] ।

१३ आसवादिस्सु पनेत्थ कामभवनामेन तव्वत्थुका तण्हा
अधिप्पेता । सीलव्वतपरामासा, इदसच्चाभिनिवेशो, अत्त-
वादो ति च तथापवत्त दिट्ठिगतमेव पनुच्चति ।

कामभवनामेना ति कामासवादिना भवासवादिना च नामेन ।
तव्वत्थुका ति कामवत्थुका भववत्थुका च ।

१४. आसवोघा च योगा च तयो गन्था च वत्थुतो ।

उपादाना दुवे वुत्ताः अट्ट नीवरणा सियुं ॥

छळेवानुसया होन्ति नव सयोजना मत्ता ।

किलेसा दस वुत्तोय नवधा पापसङ्गहो ॥

कामासव-भवासवा ति एका तण्हा व, एव कामभवोघा कामभवयोगा
च । तस्मा ते तयो व होन्ति । गन्थेसु, सीलव्वतपरामासो इदसच्चाभिनि-
वेशो ति इमे द्वे दिट्ठि एव, तस्मा ते पि तयो एव । थीन मिद्ध ति द्वे,
उद्धच्च कुक्कुच्चवेति द्वे ति एवं अट्ट निवरणानि होन्ति । कामराग-
भवरागानुसया एका तण्हा ति क्त्वा छ अनुसया । कामरागादयो
तण्हा व, सीलव्वतपरामासो दिट्ठि येव, तस्मा वीसतिया सयोजनेसु
नवेव अवसिस्सन्ति । किलेसेसु पन हापनवद्धनं नत्थि, तस्मा ते
दसेव होन्ति ।

* सी धम्मा ।

सम्पत्तयः,

१९,

संस्कृत-
शब्दकोशः,

संस्कृत-
शब्दकोशः

संस्कृत-
शब्दकोशः

सम्पत्तयः

वदुर्लभं धर्मं धीमताम् हि [१९९९] संस्कृत- शब्दकोश
शोभयस्तं विश्वस्तोत्रता हि इति संस्कृत- शब्दकोश
धर्मं हि दुर्लभं ।

१० द्वावस मयादानि—सम्पत्तिः,

सम्पत्तयः सम्पत्तयः, सम्पत्तयः,

सम्पत्तयः सम्पत्तयः, सम्पत्तयः ।

सम्पत्तयः सम्पत्तयः ।

शोभयस्तं विश्वस्तोत्रता हि इति संस्कृत- शब्दकोश
धर्मं हि दुर्लभं ।

सम्पत्तयः सम्पत्तयः ।

समाना चेतसिका, तस्मा परतो, 'मग्गङ्गा नव वस्थुतो' ति वुत्त [७।२४] ।
तानि हि मिच्छादिद्विया सह नवेव होन्ति ।

१८. बावीसति इन्द्रियानि—चक्षुन्द्रिय, सोतिन्द्रियं,
घानिन्द्रियं, जिह्विन्द्रियं, कायिन्द्रियं, इत्थिन्द्रियं, पुरिसिन्द्रियं,
जीवित्तिन्द्रियं, मनिन्द्रिय, सुखिन्द्रियं, दुक्खिन्द्रियं, सोमन-
स्सिन्द्रियं, दोमनस्सिन्द्रियं, उपेक्खिन्द्रिय, सद्विन्द्रियं,
विरियिन्द्रियं, सतिन्द्रियं, समाधिन्द्रिय, पब्बिन्द्रिय,
अनब्बातब्बस्सामीतिन्द्रियं, अब्बिन्द्रियं, अब्बाताविन्द्रिय ।
[विमङ्ग १६२-१६५] ।

चक्षुन्द्रियादीनि पाकटानेव । पुब्बभागे अनब्जात अमत्तं पद
चतुसच्चम्म वा जानिस्सामी ति एव पटिपन्नस्स उप्पज्जनतो अनब्बा-
तब्बस्सामीतिन्द्रियं, आजाननतो अब्बिन्द्रियं, अब्जाताविनो
चत्तुसु सच्च्वेसु निट्ठित्तण्णक्खिच्चस्स खीणासवस्स उप्पज्जनतो अब्बा-
ताविन्द्रियं ति वेदितब्ब [७।२२] । एतेसं इन्द्रियानं अत्थवरणना
विसुद्धिमग्गे आगतनयेनापि वेदितब्बा [१६।१-१२] ।

१९. नव बलानि—सद्धाबलं, विरियबल, सतिबलं,
समाधिबलं, पब्बाबलं, हिरिबलं, ओतर्पणबलं, अहिंरिकबलं,
अनोत्तप्पबलं ।

ए थ, विरियबल समाधिबलं ति इमानि द्वे अब्बसमानानि,
कुसञ्जाकुसलान्याकतेसु सच्चिज्जन्ति । अहिंरिकबलं अनोत्तप्पबलं

२०. कर्तव्ये,
विशेषिते,
अभिपद्यते

अभिपद्यते

अभिपद्यते

२१. कर्तव्ये,
दुष्कृत्ये, अशोभयते

इति आहारा दुष्कृत्ये

२२. इन्द्रियेषु क्लेश लोभद्वेषमदमोदमः संकामात्
अप्यस्तमीतिन्द्रियं, अशुभप्रकारं अशुभप्रकारिन्द्रियं,
उक्तानि अशुभप्रकारिन्द्रियं इति दुष्कृत्ये।
स्यात्समस्तैः दुष्कृत्ये इति।

२३. पञ्चविध्यामेतु ज्ञानज्ञानि अचिरितेषु
अशुभेषु अशुभज्ञानि च सम्मन्ति। तथा
एकमता मभिन्द्रियसम्भारं न गच्छति।
अशुभेषु अशुभसम्भारं अभिपद्यते एको च सम्मन्ति।

अचिरितेषु इति पञ्चदशकम्-द्विसप्तदशिका
चित्तसु [२११-१२]। एकमता इति अभिमोक्षविरहत्वात्
चित्तद्वये। इन्द्रियेषु अशुभेषु इति इ. मोक्षविरहात्।

• एक सम्मन्ति [२१२] अशुभेषु।

इसितुपाद ति इमानि तीणि चित्तानि वज्जेत्वा सेसेसु द्विपञ्चास-
षवनचित्तेसु । एको व लब्धती ति, यत्थ छुन्दाधिपति, न तत्थ
इतरे तयो अधिपतिभावेन लब्धन्ति । एवं सेसा पि योजेतन्वा ।

२४ छ हेतू पञ्च ज्ञानज्ञा मग्गज्ञा नव वत्थुतो ।
सोळसिन्द्रियधम्मा च वलधम्मा नवेरिता ॥
चत्तारोधिपती वुत्ता तथाहारा ति सत्तधा ।
कुसलादिसमाकिण्णो वुत्तो मिस्सकसङ्गहो ॥

सोमनस्स, दोमनस्स, उपेक्खा ति इमानि तीणि अङ्गानि एका व
वेदना, तस्मा वितक्खविचारपीतिचित्तेगतावेदनावसेन पञ्चेव भानङ्गानि
भवन्ति । नव मग्गङ्गानि हेट्ठा वुत्तनयेनेव वेदितव्वानि [७११७] ।
इन्द्रियेषु सुखदुक्खसोमनस्सदोमनस्सुपेक्खिन्द्रियानि वेदनावसेन एको
धम्मो, पञ्चिन्द्रियादीनि चत्तारि एका पञ्चा ति एव सत्त हापेत्वा,
जीवित्तिन्द्रियानि रूपारूपवसेन द्वे ति गहेत्वा सोळस इन्द्रियधम्मा
भवन्ति । तथाहारा ति आहारा पि तथेव चत्तारो ।

त्रोधिपक्खियसङ्गहो

२५ त्रोधिपक्खियसङ्गहे चत्तारो सत्तिपट्टाना—कायानुप-
स्सनासत्तिपट्टान, वेदनानुपस्सनासत्तिपट्टानं, चित्तानुपस्सना-
सत्तिपट्टान, धम्मानुपस्सनासत्तिपट्टान । [विमङ्ग २५७-२५९] ।

२६ चत्तारो सम्मप्पधाना—उप्पन्नानं पापकानं धम्मान
पहानाय व यामो, अनुप्पन्नानं पापकानं धम्मानं अनुप्पादाय
वायामो, अनुप्पन्नान कुसलानं धम्मानं उप्पादाय वायामो,

समाधिनिर्णय

इमानि इन्द्रियानि

अग्निवन्ती वापीवन्तिवा

कुलकनाभयविविरेकेषु क्वाक्यायं विद्विष्यन्ति ।

२९ पञ्च क्वायि—उद्यायं, विरिचयं, वसिष्ठं,

समाधिचक्रं क्वाययं ।

इन्द्रियानेषु क्वाययेन क्वायि । इमानि नि ह्यवह्यं वापयानेषु ।

अग्निवन्ती वापि क्वाययं विद्विष्यन्ति क्वाय इत्येषु च क्वायं क्वायं
वद्विष्यन्ति [७१२६] ।

३० सप्त क्वाययं—अग्निवन्तीवन्ती क्वाययिचय-

सम्वाययन्ती, विरिचयन्तीवन्ती वीरिचयन्तीवन्ती, वसिष्ठ-
सम्वाययन्ती, समाधिचक्रयन्ती क्वाययन्ती

[विमल १ १-११६] ।

अग्निवन्ती वापि क्वाययं इति सप्त क्वाययं । क्वाययं विरिचयन्ती,

उत्पारिचयन्ती इति क्वाययिचयं विरिचयनायम् ।

३१ अट्ट मगान्नात्तं—सम्माट्टिटि सम्मान्त्वण्णो, सम्मा-
 वाचा सम्मानम्भन्तो, सम्मान्त्तलीयो, सम्मावायागो, सम्मा-
 त्त, न न मनाधि । [११. ३१-३२]

इमानि हेट्टा आगतानि । [७. १७] ।

३२ एत्थ पन चत्तारो मत्तिपट्टाना ि सम्मानन्ति एफ्फा
 व पचुद्धन्ति तथा चत्तारो सम्मप्यधा च सम्मावायागो ।

३३ उन्तो चित्तमुपेत्तया च मत्त पम्भन्तिपीतियो ।
 सम्मा द्वा, च सम्पो वायागो विरत्तित्तय ॥
 सम्मानन्ति सम्माधि ति चुद्धन्ते सम्भवतो ।
 नत्तन्ति पभेत्तेन नत्तथा तत्थ मद्धानो ॥

विरत्तित्तय (१, २) मत्ताना, सम्माद्धन्तो, सम्मावायागो च ।

३४ नद्धपपरम्मज्जि च पौतुपेत्तया
 उन्तो च चित्त विरत्तित्तयञ्च ।
 नवकठानाञ्च विरियं नवट्ट
 मतो समाधी चतु पञ्च पञ्चा ।
 सद्दा दुट्टानुत्तमनत्तत्तिम-
 धम्मानमेसां पवरो विभागो ॥

सद्धप्पो, पम्भट्टि, पीति, उपेत्तया, उद्धन्तो, चित्त, तिस्सो च विरतियो
 ति इमे नव धम्मा एकट्टाना होन्ति, एकस्मि येव टाने आगच्छन्ति ।
 चत्तारो सम्मप्यधाना, विरियद्विपादो, विरियिन्द्रियं, विरियवल, विरिय-

* म. नवेकट्टाना । । म दुट्टानुत्तम० ।

३० पञ्चुपादानक्खन्धा—रुपुपादानक्खन्धो वेदनुपा-
दानक्खन्धो, सञ्चुपादानक्खन्धो, सद्धारुपादानक्खन्धो,
विब्बाणुपादानक्खन्धो ।

खन्धानञ्च उपादानक्खन्धानञ्च अय विसेस - खन्धा ति अग्रहन्तान
खीणासवान खन्धा, येसु उपादानानि पहीनानि । उपादानक्खन्धा ति
पुथुज्जनान खन्धा, येसु उपादानानि अप्पहीनानि [वि १४।२१४-२१५] ।

३८. द्वादसायतनानि—चक्खायतनं, सोतायतनं, घाना-
यतन, जिह्वायतन, कायायतनं, मनायतन, रूपायतन, सद्दा-
यतनं, गन्धायतन, रसायतनं फोट्टव्वायतन, धम्मायतन ।

[विमङ्ग ८५--१०१] ।

विसुद्धिमग्गे आयतनधातुनिद्देशे वुत्तनयेन एतेस विनिच्छयकथा
वेदिनव्वा [१५।१-१६] ।

३९ अट्टारस धातुयो—चक्खुधातु, सोतधातु, घान-
धातु, जिह्वाधातु, कायधातु, रूपधातु, सद्दधातु, गन्धधातु,
रसधातु, फोट्टव्वधातु, चक्खुविब्बाणधातु, सोतविब्बाणधातु,
घानविब्बाणधातु, जिह्वाविब्बाणधातु, कायविब्बाणधातु,
मनोधातु, धम्मधातु, मनोविब्बाणधातु, । [विमङ्ग १०१-१२७] ।

विसुद्धिमग्गे वुत्तनयेन एतास वण्णना वेदितव्वा [१५।१८-४३] ।

४०. चत्तारि अरियसञ्चानि—दुक्खं अरियसच्चं, दुक्ख-
समुदयं अरियसच्चं, दुक्खनिरोधं अरियसच्चं, दुक्खनिरोध-
गामिनीपटिपदा अरियसच्चं । [विमङ्ग १२७-२६१] ।

४१. कर्म कर्म
 कर्मणि कर्मणि

४२.

विष्णोः कर्मणि कर्मणि कर्मणि कर्मणि ॥
 कर्मण्युक्तान्कर्मण्युक्तान् कर्मणि कर्मणि कर्मणि ॥
 वेदाङ्गण्येव विष्णोः कर्मण्युक्तान्कर्मणि ॥
 इति कर्मण्युक्तान्कर्मणि कर्मणि कर्मणि ॥
 इति कर्मण्युक्तान्कर्मणि कर्मणि कर्मणि ॥

येन सि, कर्मणा कर्मणा सि इत्ये इत्ये कर्मणा कर्मणा कर्मणा
 कर्मण्युक्तान्कर्मणि कर्मणि कर्मणि कर्मणि कर्मणि कर्मणि
 कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा
 सि तं कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा
 कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा
 कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा
 कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा

४३. कर्मण्युक्तान्कर्मणि कर्मणि कर्मणि कर्मणि ॥

कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा ॥

मग्गयुत्ता फला चेव चतुसञ्चविनिस्सटा ।

इति पञ्चप्पभेदेन पवुत्तो सब्बसङ्गहो ॥

तेभूमक ससारवट्ट दुक्खसच्च, तग्गहा समुदयसच्च, निब्बान निरोध-
सच्च, लोक्कुत्तरो लोक्कुत्तरमग्गसम्पयुत्तो अट्ठङ्गिको मग्गो मग्गसच्च-
(दुक्खनिरोधगामिनी पट्टिपदा) । मग्गयुत्ता ति तेन अट्ठङ्गिकेन
मग्गेन सम्पयुत्ता फस्सादयो धम्मा । फला ति मग्गफलानि । चतु-
सञ्चविनिस्सटा ति अट्ठङ्गिकमग्गसम्पयुत्ता चेतसिका मग्गफलानि च
चतूहि अरियसच्चेहि विनिम्मुत्तानि होन्ति, न तेसु सच्चेसु समोधान
गच्छन्ति । इति खन्ध-उपादानक्खन्ध-आयतन धातु-सञ्चवसेन पञ्चविधो
सब्बसङ्गहो वेदितव्यो ।

इति अभिधम्मत्थसङ्गहे समुच्चयसङ्गहविभागो नाम

सत्तमो परिच्छेदो ।

१
 इत्यस्य इत्, इत्
 -इति क्त्वा क्तोर्न निमित्तं
 २
 ३

२. पठित्वात्पठयन्ते पठयन्ते चेति
 बुधिया वेदितव्ये १

३. एव एव्यायमापिवावाकारवतोऽपिवावो
 समुप्तायन्ते । पठनन्तो एव
 पठयति । अथ एव बोधिसिद्ध्या एववेति

एव्या इति वेत्तु इति नयेत् । तेन भावे एते मन्त्री इति
 भावितो । एव्याकनादीनं भावो व्यक्ता । तेनैव भाव्येन
 मतेन उक्तवित्तो विनिश्चितो पठित्वात्पठयन्ते । क्त्वा इ
 एतन्मित्रादे इत्या अरिवाक्यो पठित्वात्पठयन्ते
 बोधिसो मन्त्रिकरोति इति इत्यस्य एति इत् होति इत्यस्य
 उपपत्तिः, इत्यस्य अस्ति इत् न इति इत्यस्य मित्रोवा इत्

यदिद अविज्ञा पञ्चया सङ्गारा ऽ पे ऽ अविज्ञाय त्वेव असेसविरागनिरोधा
सङ्गागनिरोधो” ति [संयुक्त २।११५] ।

आहञ्चपञ्चयट्टिति ति, आहञ्च आहनित्वा सङ्घ सेत्वा वत्तमाना
पञ्चया आहञ्चपञ्चया । यथा उपादारूप 'पटिच्चसमुप्पादो च, एवमय
समासो वेदितन्त्रो । तेस आहञ्चपञ्चयान टिति आरब्ध सन्धाय
पट्टाननयो पबुच्चति । तत्थ हि पञ्चया पञ्चयुप्पन्ने घसेत्वा टिता पञ्च-
युप्पन्नान कारण होन्ति, न तु तन्भावभाविभावाकारेन ।

उभयं पन वोमिस्सित्वा पपञ्चेन्ति आचरिया ति इद बुद्ध
घोसाच्चरिय सन्धायाह । तेन हि इद उभय विसुद्धिमग्गे पञ्जाभूमि-
निहेसे वोमिस्सित्वा पपञ्चित । बहुवचनं आदरत्थं ।

पटिच्चसमुप्पादनयो

४ तत्थ अविज्ञापञ्चया सङ्गारा, 'सङ्गारपञ्चया विञ्जाण,
विञ्जाणपञ्चया नामरूपं, नामरूपपञ्चया सळायतनं, सळायतन-
पञ्चया फस्सो, पस्सपञ्चया वेदना, वेदनापञ्चया तण्हा, तण्हा-
पञ्चया उपादानं, उपादानपञ्चया भवो, भवपञ्चया जाति, जाति-
पञ्चया जरामरण-सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भ-
वन्ति, एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती
ति । अयमेत्थ पटिच्चसमुप्पादनयो ।

अविज्ञपञ्चया सङ्गारा ति' एवमादीन पदान अत्थवण्णना सञ्चा-
कारेन विसुद्धिमग्गे [१७।५८-२७२] आगतत्ता इध वित्थार न करिस्साम ।

सङ्घारा, जातिजरामरणगग्रहणेन च विज्ञाणादिफलपञ्चकमेव गहितंति क्त्वा—

अतीते हेतवो पञ्च इदानीं फलपञ्चकं ।

इदानीं हेतवो पञ्च आयति फलपञ्चकंति ॥

चीसताकारा, तिसन्धि, चतुसङ्घेपा च भवन्ति ।

अविज्ञाय सति तणहुपादानानि भवन्तेव, एव सङ्घारेषु सन्तसु कम्मभवो विज्जतेव । कम्मभवो ति हि पटिसन्धिजनकान सङ्घारानमेत अधिवचन । तस्मा तेषु गहितेषु कम्मभवो गहितो व होति । एव तणहुपादानभवगग्रहणेन अविज्ञासङ्घारा पि गहिता येव होन्ति । जातिजरा-मरणानि कस्स ? य विज्ञाणादिवेदनावसान आयति उप्पज्जमान फल-पञ्चक, तस्स । तस्मा जातिजरामरणेषु गहितेषु त फलपञ्चक गहितमेव भवति । एव अतीतभवे अविज्ञादयो हेतवो पञ्च, इदानीं इमस्मिं भवे विज्ञाणादि फलपञ्चक, इदानीं तणहुपादानभवाविज्ञासङ्घारा पञ्च हेतवो, आयति अनागते भवे विज्ञाणादिक फलपञ्चकति एवमेते चीसति आकारा भवन्ति ।

एत्थ च सङ्घारानञ्च पटिसन्धिविज्ञाणस्स च अन्तरा एको हेतुफल-सन्धि, वेदनाय च तणहाय च अन्तरा एको फलहेतुसन्धि, भवस्स च जातिया च अन्तरा एको हेतुफलसन्धीति तयो सन्धी भवन्ति । तेनेट भवचक्क तिसन्धीति शुच्चति । चत्तागे चेत्य सङ्घेपा—अविज्ञासङ्घारा एको, विज्ञाणनामरूपसळायतनफस्सवेदना दुतियो, तणहुपादानभवा

अथसेखे
अथसेखे च
हे मुखनि च
मन्त्रे

अथसेखे च

च । बहूँ चि चक्रे (

अथसेखे च चक्रे ।

एतद्विषयकं कर्म करोति, वाच च ^१ हे कर्म करोति,
विनाशकं अतुल्यो । एवं वाच विनाशकं तुल्यो, वाच
करोति, वाच च कर्मकं वाच विनाशकं चि [चि
अथसेखे च वा चि एतानि इत्येव चि चक्रे हे मुखनि

१ तेसमेष च मुखनि निरीयेष निचक्रेति ॥

अथसेखे च मुखनि पीडितानं अथसेखे ।

आत्मानं समुप्यादा अथसेखे च चक्रेति ॥

बहुमात्मनि चक्रे च मुखनि चक्रे ।

बहिष्कृत्युप्यादा चि चक्रेति महामुनि ॥

• हो चक्रेति ।

तेस अविज्ञातण्हासङ्घातान मूलानं निरोधेन इद वट्ट निरुज्झति ।
जरामरणमुच्छ्राय अभिण्हसो पीळितान सत्तानं आसवसमुप्पादेन अविज्ञा
पवत्तति । इच्चेवं इद तेभमक कामावचररूपावचरारूपावचरसङ्घातं
आदिरहितं वट्टं आवन्धं, इद वट्ट चक्काकारेण सुनिट्ठित भवति, तञ्च
महामुनि भगवा पटिच्चसमुप्पादो ति पट्टपेसि ।

पट्टाननयो

११. हेतुपञ्चयो, आरम्मणपञ्चयो, अधिपतिपञ्चयो, अनन्तर-
पञ्चयो, समनन्तरपञ्चयो, सहजातपञ्चयो, अब्बमब्बपञ्चयो,
निस्सयपञ्चयो, उपनिस्सयपञ्चयो, पुरेजातपञ्चयो, पच्छाजात-
पञ्चयो, आसेवनपञ्चयो, कम्मपञ्चयो, विपाकपञ्चयो, आहार-
पञ्चयो, इन्द्रियपञ्चयो, ज्ञानपञ्चयो, मग्गपञ्चयो, सम्पयुत्तपञ्चयो,
विप्पयुत्तपञ्चयो, अत्थिपञ्चयो, नत्थिपञ्चयो, विगतपञ्चयो,
अविगतपञ्चयो । ति अयमेत्थ पट्टाननयोः ।

एतेस पञ्चयान अत्थवण्णना विसुद्धिमग्गे [१७।६६-१०१]
आगतनयेन वेदितन्वा । इमस्स पकरणास्स अन्ते निकपट्टानतो पञ्चयनिद्वसो
च पण्हावारविभङ्गो च दिन्ना, ते पि साधुक पठितन्वा ।

१२. छधा नामं तु नामस्स पञ्चधा नामरूपिनं ।
एकधा पुन रूपस्स रूपं नामस्स चेकधा ॥
पञ्चत्तिनामरूपानि नामस्स दुविधा द्वयं ।
द्वयस्स नवधा चेति छब्बिधा पञ्चया कथं ॥

* सी पट्टानपाठी । तस्य ।

[२११-२१]

कर्मणा कर्मणा

वाक्येन दत्तं च

कर्मणा होति ।

एवं कर्मणा कर्मणा

११. कर्मणा कर्मणा

विद्येतेतिहासं कर्मणा

कर्मणा, कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा

कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा

च कर्मणा कर्मणा कर्मणा होति ।

कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा

कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा

कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा

कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा

कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा

कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा

कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा कर्मणा

कर्मणा कर्मणा कर्मणा होति ।

१४ हेतुज्ञानङ्गमगाङ्गानि सहजातानं नामरूपानं हेतादिवसेन, सहजाता चेतना सहजातानं नामरूपान, नानाक्खणिका चेतना कम्माभिनिव्वत्तानं नामरूपानं कम्मवसेन, विपाकक्खन्धा अब्बमब्बं सहजातानं रूपानं विपाकवसेनेति च पञ्चधा नामं नामरूपान पञ्चयो होति ।

हेतू ति छ हेतू [३।५] तेषु ये केचि यथासम्भव सहजातान चित्तचेतसिकान रूपानञ्च पञ्चया होन्ति, एव सत्त ज्ञानङ्गानि [७।१६], द्वादस मगाङ्गानि च [७।१७] । सहजाता चेतना ति येन केनचि विञ्जाणेन सम्पयुत्ता चेतना, अन्तमसो द्विपञ्चविञ्जाणेनापि । सा पि, “चेतनाहं भिक्खवे कम्म वदामी” ति* [अङ्गुत्तर ३।४६३] इमिना परियायेन कम्ममेव । नानाक्खणिका चेतना ति य किञ्चि विपाकदायक कुसलाकुसल कम्मं । कम्माभिनिव्वत्तान ति पटिसन्धिनामस्स च उपादिण्णरूपस्स च ।

१५. पच्छाजाता चित्तचेतसिका धम्मा पुरेजा तस्स इमस्स कायस्स पच्छाजातवसेनेति एकधा व नाम रूपस्स पञ्चयो होति ।

१६. छ वत्थूनि पवित्तयं सत्तन्नं विव्वान्णधातूनं, पञ्चारम्मणानि च पञ्चविव्वान्णवीथिया पुरेजातवसेनेति एकधा व रूपं नामस्स पञ्चयो होति ।

* छक्कनिपाते दुतियपण्णासके महावग्गास्स नवमे सुत्ते ।

आत्मतत्त्व

अभिप्राय

अनुवृत्ति

[२१२-२५]

पुरोचरान्तर्गत प्रकृत

अभिप्रायान्तर्गत य य केन्द्र-संज्ञित-प्रकृत य

वामरुच कथा होति, यत्किं कथं कथं-ति ।

यत् कथं, कथं, कथं, कथं, कथं या हि कथं-ति ।

१८ अभिप्रायान्तर्गत यत् किंचिदपि होति,

अभिप्रायान्तर्गत, पञ्चमभिप्रायान्तर्गत केचि ।

१९ अथ आत्मतत्त्वान्तर्गत यत्किंचिदपि

अभिप्रायान्तर्गता विचारेण-विचारा यत्किंचिदपि

एतन्मध्ये यत् कथं, कथं यत् कथं, कथं,

यत्किंचिदपि, यत्, लेखकान्तर्गत यत्किंचिदपि

अभिप्रायान्तर्गत, यत्किंचिदपि यत्किंचिदपि

अभिप्रायान्तर्गत ।

तत्था ति तीसु उपनिस्तयेसु । रागादयो ति रागो, दोसो, मोहो, मानो, दिट्ठि, पत्थना, दस अकुसलकम्मपथा, पञ्च अनन्तरिय-कम्मनि च । सद्दादयो ति सद्दा, सील, सुत, चागो, पञ्जा च । इमे धम्मा पट्टाने पञ्हावारविभङ्गे उपनिस्तयपञ्चयनिद्देसे वुत्तनयेन वेदितव्वा ।

२०. अधिपति - सहजात - अञ्जमञ्ज - निस्तय - आहार-इन्द्रिय-विष्युत्त-अत्थि-अविगत वसेनेति यथारहं नवधा नामरूपानि नामरूपानं पञ्चया भवन्ति ।

२१. तत्थ गरुकतमारम्मणं आरम्मणाधिपतिवसेन नामानं, सहजाताधिपति चतुर्विधो पि सहजातवसेन सहजातानं नामरूपानं ति च दुविधो होति अधिपतिपञ्चयो ।

अधिपति, आरम्मणाधिपति सहजाताधिपती ति दुविधो । गरुणकतं आरम्मण आरम्मणाधिपति । चत्तारो अधिपती [७२०] सहजाताधिपती । तेषु यो कोचि अधिपति सहजातान नामरूपान अधिपतिपञ्चयेन पञ्चयो होति ।

२२. चित्तचेतसिका धम्मा अञ्ज मञ्जं सहजातरूपानञ्ज-महाभूता अञ्जमञ्जं उपादारूपानञ्ज, पटिसन्धिक्खणे वत्थु-विपाका अञ्जमञ्जं ति च तिविधो होति सहजातपञ्चयो ।

वत्थु-विपाका ति हृदयवत्थु चत्तारो च विपाककवन्धा ।

२३. चित्तचेतसिका धम्मा अञ्जमञ्ज महाभूता अञ्ज-मञ्ज पटिसन्धिक्खणे वत्थुविपाका अञ्जमञ्जं ति च तिविधो होति अञ्जमञ्जपञ्चयो ।

१४
 अथ
 विष्णुसूक्तम्

१५
 अथ
 अथर्ववेदम्
 अथर्ववेदो अथर्ववेदः
 एवम् [७११] ।

१६ अथ अथर्ववेदः अथर्ववेदः
 अथर्ववेदो अथर्ववेदः अथर्ववेदः
 एवम् [७१२] ।

अथर्ववेदो अथर्ववेदः अथर्ववेदः
 एवम् [७१३] । अथर्ववेदो अथर्ववेदः
 अथर्ववेदो अथर्ववेदः अथर्ववेदः [७१४]

१७ अथर्ववेदो अथर्ववेदः अथर्ववेदः
 अथर्ववेदो अथर्ववेदः अथर्ववेदः
 एवम् [७१५] । अथर्ववेदो अथर्ववेदः
 अथर्ववेदो अथर्ववेदः अथर्ववेदः [७१६]

अथर्ववेदो अथर्ववेदः अथर्ववेदः
 एवम् [७१७] । अथर्ववेदो अथर्ववेदः
 अथर्ववेदो अथर्ववेदः अथर्ववेदः [७१८]

विपाकखन्धा च सहजाता पि विष्युत्ता एव । नामं रूपेण रूपञ्च नामेन सम्पयोग न गच्छति । तस्मा वत्थु विपाकनं खन्धानं विष्युत्त-पञ्चयेन पञ्चयो होति । एव पच्छाजाता चित्तचेतसिका इमस्स कायस्स छ वत्थुनि च पुरेजातानि सत्तन्न विञ्जाणधातून विष्युत्तपञ्चयेन पञ्चया होन्ति ।

२८. सहजातं पुरेजातं पच्छाजातञ्च सब्बथा ।

कब्बलीकारो आहारो रूपजीवितमिञ्चय ति ॥

पञ्चविधो होति अत्थिपञ्चयो, अविगतपञ्चयो च ।

अत्थिपञ्चयो ति चित्तचेतसिकान रूपानञ्च एकस्मिं खणे अत्थि-भावो । तेन पञ्चयेन ते घम्मा अञ्जमञ्ज पञ्चया होन्ति । सो च पञ्चयो सहजातात्थिपञ्चयादिवसेन पञ्चधा विभत्तो, एवं अविगतपञ्चयो पि । इमे द्वे पञ्चया अत्यतो एका व । सहजाता चित्तचेतसिका रूपञ्च अञ्ज-मञ्ज अत्थिपञ्चयेन पञ्चयो । पुरेजातानि रूपायतनादीनि चक्खुविञ्जाणा-दीनि अत्थिपञ्चयेन पञ्चयो । पच्छाजाता चित्तचेतसिका पुरेजातस्स इमस्स कायस्स अत्थिपञ्चयेन पञ्चयो । कब्बलीकारो आहारो इमस्स कायस्स अत्थिपञ्चयेन पञ्चयो । रूपजीवितिन्द्रियं कटत्तारूपानं अत्थि-पञ्चयेन पञ्चयो । अयमेत्थ सङ्गोपो । वित्थारो पट्टाने पञ्हावारविभङ्गे अत्थिपञ्चयनिसे आगतनयेन वेदितव्वो । कटत्तारूपं ति कम्मस्स कतत्ता रूपं, उपादियणरूपं ति अत्थो ।

२९ आरम्मणूपनिनिस्सयकम्मत्थिपञ्चयेसु च सब्बे पि पञ्चया समोधानं गच्छन्ति ।

अरिभयवृत्तयो

अरिप्रतिपत्तयो

अरिभयवृत्तयो

ननु इति । अरिभयवृत्तयो विद्धं येन अरिभयवृत्तयो । इत्येवमप्युक्तं ।
पुनरेव पञ्चाचारविम्वत् अरिभयवृत्तयो वेदितव्यो ।

३०. सद्यसाद्यवृत्तं इति अनेन अरिभयवृत्तयो अनेन
अनुभूतवृत्तं, पदिसन्धिर्वा अरिभयवृत्तयो अनेन
होतीति वेदितव्यं ।

एत्या इति इमस्मि पदुभवे ।

नामरूपवृत्तयो

३१. इति अनेन अरिभयवृत्तयो अनेन अरिभयवृत्तयो ।

अनेन अरिभयवृत्तयो अनेन अरिभयवृत्तयो अनेन ।

अनेन अरिभयवृत्तयो अनेन अरिभयवृत्तयो अनेन ।

अनेन अरिभयवृत्तयो अनेन अरिभयवृत्तयो अनेन ।

तेकालिका ति अतीतानागतपञ्चुप्पन्ना । पञ्चत्तिनिब्बानानि कालविमुत्तानि । चक्खादिका अङ्गन्ता, रूपादिका बाहिरा । निब्बान असङ्गतं, इतरे सङ्गता । ते पट्टाने वुत्ता चतुवीसती पञ्चया पञ्चत्तिनामरूपवसेन सब्बथा तिधा ठिता ।

३२. तत्थ रूपधम्मा रूपक्खन्धो व । चित्तचेतसिक-सङ्घाता चत्तारो अरूपिनो खन्धा निब्बानञ्चेति पञ्चविधम्पि अरूप ति च नामं ति च पवुञ्चति । ततो अवसेसा पञ्चत्ति पन पञ्चापियत्ता पञ्चत्ति, पञ्चापनतो पञ्चत्ती इति च दुविधा हेति ।

पञ्चापियत्ता पञ्चत्ति

३३ कथं ? तं तं भूतविपरिणामाकारमुपादाय तथा तथा पञ्चत्ता भूमिपञ्चतादिका, ससम्भारसन्निवेशाकारमुपादाय गेहरथसकटादिका, खन्धपञ्चकमुपादाय पुरिसपुग्गलादिका, चन्दवत्तनादिकमुपादाय दिसाकालादिका, असम्फुट्टाकार-मुपादाय कूपगुहादिका, त त भूतनिमित्तं भावनाविसेसञ्च उपादाय कसिणनिमित्तादिका चेति एवमादिप्पभेदा पन परमत्थतो अविज्जमाना पि अत्थच्छायाकारेण चित्तुप्पादानं आरम्भणभूता तं तं उपादायःॐ उपनिधाय कारण क्त्वा तथा तथा परिकप्पियमाना सङ्घायति समञ्जायति वेहरि-

* सी. त त परिणामसन्निवेशादिआकारमुपादाय ।

कण्ड

कण्वादिपञ्च

कण्वादिपञ्च

भूतविपरिष्काराणां ।

कण्मारान् कण्वादिपञ्च

भूतविपरिष्कारेण

विष्कारं महामूतविपरिष्कारं ।

२. १५

कण्वादिपञ्चकारेण विष्कारं महामूतविपरिष्कारेण ।

ति कथयति । अत्र कण्वादिपञ्चकारेण विष्कारं महामूतविपरिष्कारं

कथयति । भागता एव ।

कण्वादिपञ्चकारेण कथयति

३४ कण्वादिपञ्चकारेण कथयति कण्

परिष्कारेण । एतन् विष्कारमात्रकथयति

विष्कारमात्रेण कथयति कथयति, कथयति

कथयति कथयति कथयति कथयति, कथयति

कथयति कथयति कथयति कथयति ।

कथयति कथयति कथयति कथयति । ति नामं नामकर्म, नामकर्म,

कथयति कथयति कथयति कथयति । ति इमेहि कथयति कथयति । नामं

कथयति कथयति कथयति कथयति । ति इमेहि कथयति कथयति । नामं

कथयति कथयति कथयति कथयति । ति इमेहि कथयति कथयति । नामं

१५४

उत्ति निरुत्ति । अत्यसाधकं पद व्यञ्जनं । अभिलापो ति भासात्रोहारो
मागविकादयो भासा ।

३५ तत्थ यदाक्क परमत्थतो विज्जमान रूपवेदनादिं एताय
पञ्चापेन्ति, तदायं विज्जमानपञ्चत्ति । यदा पन परमत्थतो
अविज्जमान भूमिपव्वतादिं एताय पञ्चापेन्ति, तदाय अविज्ज-
मानपञ्चत्ती ति पवुच्चत्ति । उभिन्नं पन वेमिस्सकवसेन
सेसा यथाक्कम, छळभिञ्जा, इत्थिसद्दो, चक्खुविञ्जाणं,
राजपुत्तो ति च वेदितव्वा ।

छहि अभिञ्जाहि पुगलो दस्सितो, अभिञ्जा विज्जमाना, पुगलो
अविज्जमानो, तस्मा छळभिञ्जो ति विज्जमानेन अविज्जमानपञ्चत्ति ।
इत्थि अविज्जमाना, सद्दो विज्जमानो, तस्मा इत्थिसद्दो ति अविज्जमानेन
विज्जमानपञ्चत्ति । चक्खुमिप विज्जमान, विञ्जाणमिप विज्जमान, तस्मा
चक्खुविञ्जाणं ति विज्जमानेन विज्जमानपञ्चत्ति । राजा पि अविज्ज-
मानो, पुत्तो पि अविज्जमानो, तस्मा राजपुत्तो ति अविज्जमानेन
अविज्जमानपञ्चत्ति । एव अज्जेसु पि ठानेसु यथासम्मव एता पञ्चत्तियो-
याजेतन्वा ।

३६. वचीघोसानुसारेण सेतविञ्जाणवीथिया ।

पवत्तानन्तरुप्पन्न-मनोद्वारस्स गोचरा ॥

अत्था यस्सानुसारेण विञ्जायन्ति ततो परं ।

शायं पञ्चत्ति विञ्जेय्या लोकसङ्केतनिम्भिता ॥

* म यदा पन ।

नवमो परिच्छेदो

कम्मट्टानसङ्गहविभागो

१ समथविपस्सनान भावनानं इतो पर ।

कम्मट्टान पवक्खामि दुविधम्पि यथाक्कमं ॥

समथो ति समाधि, विपस्सना ति पञ्जा, तेस भावनान ।
योगानुकूलकम्मस्स टान साधन ति कम्मट्टानं । रुळिहसद्दो एसो ।
समथकम्मट्टान विपस्सनाकम्मट्टान ति दुविधम्पि कम्मट्टान इतो परं
पच्चयसङ्गहतो पर पवक्खामी ति योजना ।

समथसङ्गहो

० तत्थ समथसङ्गहे ताव, दस कसिणानि, दस असुभा,
दस अनुस्सतियो, चतस्सो अप्पमब्बायो, एका सब्बा,
एक ववत्थान, चत्तारो आरुप्पा चेति सत्तविधेन समथकम्म-
ट्टानसङ्गहो [६।६-११ वि ३।१०४-१०५] ।

३. रागचरिता, दोसचरिता, मोहचरिता, सद्दाचरिता,
बुद्धिचरिता, वितक्कचरिता चेति छन्विधेन चरितसङ्गहो
[वि ३ ७४-१०२] ।

४ परिकम्मभावना, उपचारभावना, अप्पनाभावना
चेति त्रिस्सो भावना [६।१६-१६] ।

एतदा श्रीकृष्णस्य

शुभे

शान्त

एव श्रीकृष्णस्य

श्रीकृष्णस्य

आत्मनि वि शिवा निव ।

एतन्नुक्तमेव वेदिकानि [वि ४२५-४२] ।

५ श्रीकृष्णस्य, उक्तस्य,

श्रीनि निमित्तानि च वेदिकानि [४२५-४२] ।

श्रीकृष्णस्य नि व निमित्त एतन्नुक्तस्य

एतन्नुक्तस्य निमित्त [वि ४२५] । व निमित्त एतन्नुक्तस्य

विदुःप्रतिपत्तयेव कश्चि, एतन्नुक्तस्य एतन्नुक्तस्य

मायानो एतन्नुक्तस्य एतन्नुक्तस्य श्रीकृष्णस्य

कालो एतन्नुक्तस्य एतन्नुक्तस्य एतन्नुक्तस्य [वि

४२५] निमित्त एतन्नुक्तस्य नि ४२५] एतन्नुक्तस्य ।

एतन्नुक्तस्य

६ एतन्नुक्तस्य ? एतन्नुक्तस्य, एतन्नुक्तस्य,

एतन्नुक्तस्य, एतन्नुक्तस्य, एतन्नुक्तस्य,

ओदातकसिण, आकासकसिण, आलोककसिणञ्चेति इमानि दस कासिणानि नाम ।

विसुद्धिमगो चतुर्थपञ्चमपरिच्छेदेसु इमानि कसिणानि विस्थारेण वरिणतानि ।

७ उद्धुमातकं, विनीलकं, विपुत्रकं, विच्छिद्रक, वि-
क्खायितक, विक्खित्तक, हतविक्खित्तकं, लोहितकं, पुल्लुवकं,
अट्टिकञ्चेति इमे दस असुभा नाम ।

एतेसं असुमान् अत्थवरणना विसुद्धिमगो छट्ठे परिच्छेदे भागत-
नयेनेव वेदितन्वा ।

८. बुद्धानुस्सति, धम्मनुस्सति, सद्धानुस्सति, सीलानु-
स्सति, चागानुस्सति, देवतानुस्सति, उपसमानुस्सति,
मरणानुस्सति, कायगतासति, आनापानस्सति चेति इमा
दस अनुस्सतियो नाम ।

बुद्धानुस्सतिधादयो छ अनुस्सती विसुद्धिमगो सत्तमपरिच्छेदे, सेसा
च अट्टमपरिच्छेदे विस्थारेण वरिणता । तेसं अत्थवरणना ततो
वेदितन्वा ।

९. मेत्ता, करुणा, मुदिता, उपेक्खा चेति इमा चत्तस्सो
अप्पमब्बायो नाम, ब्रह्मविहारा ति पिक्खु वुञ्चन्ति ।

एता विसुद्धिमगो नवमपरिच्छेदे वरिणतनयेन जानितन्वा ।

बहुवचनार्थं च

हमामि

११

कर्मणा सि

इवे

वेदित्वा ।

१२ चरित्तु एव एव

कौमुदिसंज्ञकं एवचरित्तु

वीक्षणमि च चरित्ति कर्तव्यमि

मोक्षचरित्तु चित्तचरित्तु एव

सदाचरित्तु ।

इत्त । वेत्तामि एव कर्मणि सि

सम्पन्नमि । उच्यते चरित्तु पुत्रं मोक्षचरित्तु

चित्तचरित्तुस्तेषा सि । अयोरेव कर्मणोरेव ।

वीक्षणमि सि नीच-वीच-वीचि-वीचोपासनादिभ्यः ।

उपमाश्रुति एव कर्मणा, इति

कर्मणामि पुत्रिचरित्तु कर्तव्यमि ।

वाचो-वाच्य-वाचो-वाच्यमि, चचारो

कम्मट्टानान् । तत्थापी । त तेसु दससु पि । पुथुलं ति महन्त । अय
सप्पायभेदो विसुद्धिमग्गे [३।१२१] आगतनयेनापि वेदितन्वो ।

भावनाभेदो

१३ भावनासु पन पञ्चत्थापि परिकम्मभावना लब्भतेव ।
बुद्धानुस्सतिआदिसु अट्टसु सब्बाववत्थानेसु चा ति दससु
कम्मट्टानेसु उपचारभावना व सम्पज्जति, नत्थि अप्पना ।
सेसेसु पन समत्तिसकम्मट्टानेसु अप्पनाभावना पि सम्पज्जति
[वि ३।१०६] ।

१४ तत्थापि दस कसिणानि आनापानञ्च पञ्चक-
ज्ज्ञानिकानि, दस असुभा कायगतासति च पठमंज्ज्ञानिका,
मेत्तादर्यो तयो चतुक्कज्ज्ञानिका, 'उपेक्खा' पञ्चमंज्ज्ञानिका 'ति
छञ्चीसति रूपावचरज्ज्ञानिकानि कम्मट्टानानि । चत्तारो
पन आरुप्पा आरुप्पज्ज्ञानिका ति । [वि ३।१०७] ।

अयमेत्थ भावनाभेदो ।

निमित्तभेदो

१५ निमित्तेसु पन परिकम्मनिमित्तं उग्गहनिमित्तञ्च
सच्चत्थापि यथारह परिआयेन लब्भन्तेव । पटिभागनिमित्तं
पन कसिणासुभकोट्टासानापानेस्वेव लब्भति । तत्थ हि
पटिभागनिमित्तमारब्भ उपचारसमाधि अप्पनासमाधि च
पवत्तन्ति ।

ति

वसति

विशेषात् अत्र

सोपानात्प्राप्त्या

वसतिपरिणामात् अत्र १५

१६ कर्त्तुं ?

विशेषात् अत्र

सुखम् । अत्र च

१७ कदा कदा च विशेषात् विशेषात्

प्राप्त्यात् प्राप्त्यात् अत्र

वेदात्प्राप्त्यात् अत्र १८ अत्र च

मात्रात् सप्तविंशतिं च अत्र १९ अत्र च सुखम् ?
अत्र च सुखम् अत्र च

१८ अत्र च सुखम् अत्र च सुखम्
विशेषात् परिणामात्

अत्र च सुखम् अत्र च सुखम्

अत्र च सुखम् अत्र च सुखम्

समुप्यन्न ति पवुञ्चति । ततो पट्टाय परिपन्थविष्पहीना कामा-
वचरममाधिसद्भाता उपचारभावना निष्फन्ना नाम होति ।

परितो ऋम् परिऋम्, य ऋञ्चिच सिक्खासिष्पादीनि उगण्हन्तरस
पुनपुन तस्मि पयोगकरण ति वुत्तं होति । तादिनेन पयोगभूतसमाधिना
परिकम्मसमाधिना । वत्थुधम्मविमुच्चितं ति ऋषिणदोषादि-
विमुच्चित [वि ४।३१] । पञ्चत्तिसद्भातं ति तञ्च खो पञ्चत्तिमत्तं,
न चक्खुविञ्जेय्य, केवल भावनामय आरम्मणं ।

१९. ततो परं तमेव पटिभागनिमित्तं उपचारसमाधिना
समासेवन्तस्स रूपावचरपठमज्झानमप्पेति । ततो परं तमेव
पठमज्झानं, आवज्जन समापज्जनं अधिट्टान वुट्टानंक्खं पच्च-
वेक्खणा चेति इमाहि पञ्चहि वसिताहि वसीभूत कत्वा
वितक्कादिकमोळारिकङ्ग पहानाय विचारादिसुखुमङ्गुप्पत्तिया
पदहतो यथाक्कम दुत्तियज्झानादयो यथारहमप्पेन्ति । इञ्चेवं
पथचीकसिणादिसु द्वावीसतिकम्मट्टानेसु पटिभागनिमित्त-
मुपलब्धमिति ।

पठमज्झान अप्पेती ति पठमज्झानसद्भाता अप्पना सम्पज्जति ।
ज्ञानज्ञान सीघ सीघ आवज्जनसमत्थता आवज्जनावसी नाम । ज्ञानस्स

* सी आवज्जना समापज्जना अधिट्टाना वुट्टाना । पटिसम्भिदाय
पन, आवज्जनावसी, समापज्जनावसी, अधिट्टानवसी, वुट्टानवसी पच्च-
वेक्खणावसी ति पाठो ।

धीर्प समापन्नं समापन्ननामसी नाम । समापन्नञ्जनं पावसिच्छकं
 टपेत्तं समापत्ता-अभिद्वानवसी नाम । अग्रतो धीर्पं बुद्धात्तं समापत्ता
 बुद्धानवसी नाम । बुत्तं हेतं पच्छिमिदाव—“एवी ति पच्च वलियो,
 भावज्जनावसी, समापज्जनावसी अभिद्वानवसी, बुद्धानवसी, पच्चपेक्कथा-
 वसी । पठमञ्जानं परियच्छकं वरिच्छकं पावसिच्छकं भावज्जात्त,
 भावज्जनाय रग्घामित्तं नाधी ति भावज्जनावसी । पठमञ्जानं
 परियच्छकं ५ पे ५ समापज्जति समापज्जनाव रग्घामित्तं नत्पी ति
 समापज्जनावसी । पठमञ्जानं परियच्छकं ५ पे ५ अभिद्वान्ति अभिद्वाने
 रग्घामित्तं नत्पी ति अभिद्वानवसी । पठमञ्जानं वरिच्छकं १ पे ५
 बुद्धान्ति बुद्धाने रग्घामित्तं नत्पी ति बुद्धानवसी । पठमञ्जानं परिय-
 च्छकं ५ पे ५ पच्चपेक्कत्ति, पच्चपेक्कत्ताय रग्घामित्तं नत्पी ति
 पच्चपेक्कत्तावसी ति [१४०] ।

एव नयो बुत्तिपञ्चानादिदु । पयइत्ता ति वावमत्तरत्त । एव
 किमुत्तिमयो [४।१११-११८] आगतनयनाति वसितानं अयक्कम्मा
 वेदि १११ ।

२० अबसेसेसु पन अप्पमग्घा सत्तपग्घसिप्यं पयत्तन्ति ।

अबसेसेसु ति अट्टारत्तदु वम्मट्टानसु मेत्ता इपथा सुविता
 उपेक्का ति इमा पठरथो अप्पमग्घायो । सत्तपग्घसिप्यं ति
 सत्तवद्वातायं पम्मसिप्यं । अप्पमागा हि त्था एतात्तं आरम्मयं ।
 ते क्वादिक्कमेने भावायं न आगच्छन्ति, केरत्तं वम्मपिक्कत्तेन
 आरम्मयं होगित्ति ।

२१. आकासवज्जितकसिणेषु पन यं किञ्चि कसिणं उग्राटेत्वा लद्धमाकासं अनन्तवसेन परिकर्मं करोन्तस्स पठमारुप्पमप्पेति । तमेव पठमारुप्पविञ्चाणं अनन्तवसेन परिकर्मं करोन्तस्स दुतियारुप्पमप्पेति । पठमारुप्पविञ्चाणाभावंक्कं पन नत्थि किञ्ची ति परिकर्मं करोन्तस्स ततियारुप्पमप्पेति । ततियारुप्पं सन्तमेतं पणीतमेतं ति परिकर्म करोन्तस्स चतुत्थारुप्पमप्पेति ।

आकासकसिण परिच्छिन्न होति । त भावेत्वा अनन्त कातु न सद्धा । तस्मा त वज्जेत्वा अवसेसेसु य किञ्चि भावेत्वा अनन्त क्त्वा त उग्राटेति, अमनसिकारवसेन उद्धरति [वि १०।७-८] । एतेसं भावनाविधान विसुद्धिमग्गे आरुप्पनिद्देसे आगतनयनेव वेदितव्व ।

२२. अवसेसेसु च दससु कम्मट्टानेसु बुद्धगुणादिक्कमारम्मणमारब्भ परिकर्मं क्त्वा तस्मिं निमित्ते साधुकमुग्गहिते तत्येव परिकम्मञ्च समाधियति, उपचारो च सम्पज्जति ।

बुद्धानुस्सतिआदिसु अट्टसु सञ्जाववत्थानेसु चा ति दससु [६।१३] । एतेस कम्मट्टानान निमित्त सुतवसेन गृहेत्तव्व होति । तदेव परिकम्मनिमित्तं सुभावितमेत्थ उग्गहनिमित्त ति वेदितव्व । एतेसु च उपचारभावना व सम्पज्जति, नत्थि अप्पना [वि ३।१०६] ।

* म तमेव पठमारुप्प० । † सी. 'उप्पज्जति' ।

१. अत्रिं २. अत्रिं ३. अत्रिं
२५

आरम्भोत्तर

आरम्भोत्तरस्य ३. १. १.

वि दुर्गम् । तत्र कर्म

आरं अनादीत्या अत्रिं सौं

आरं एव भाष्येणमेव कर्म अत्रिं

एतो एव एव अत्रिं अत्रिं

आरम्भोत्तरापरिकर्म करोत्तर अत्रिं अत्रिं

अत्रिं अत्रिं अत्रिं अत्रिं

अत्रिं अत्रिं अत्रिं अत्रिं

अत्रिं अत्रिं अत्रिं अत्रिं

अत्रिं अत्रिं अत्रिं अत्रिं

अत्रिं अत्रिं अत्रिं अत्रिं

२४ अत्रिं अत्रिं

अत्रिं अत्रिं अत्रिं अत्रिं

अत्रिं अत्रिं अत्रिं अत्रिं

५(१) एतो अत्रिं अत्रिं अत्रिं अत्रिं

अत्रिं अत्रिं अत्रिं अत्रिं अत्रिं अत्रिं अत्रिं अत्रिं

वक्रंति । (२) सा दिव्याय सोतधातुय विन्दुदाय अतिफ्रन्तमानुसिकाय उमो सहे नुणाति दिव्ने च मानुसे च, ये दूरे ये सन्तिके च । (३) सो परसत्तान परपुगलान चेतसा चेतो परिच्च पजानाति, सरागं वा चित्त सराग चित्त ति पजानाति ॥ पे ॥ अविमुत्त वा चित्तं अविमुत्त चित्त ति पजानाति । (४) सो अनेकविहित पुर्वेनिवास अनुस्सरति । सेय्यधिद, एकम्पिजाति ॥ पे ॥ अनेके पि सवट्टविवट्टकप्पे । अमुत्तासि एवनामो एवगोत्तो ॥ पे ॥ इति साकार सउद्देस अनेकविहित पुर्वेनिवासं अनुस्सरति । (५) सो दिव्नेन चक्खुना विसुद्धेन अतिफ्रन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपजमाने हीने पणीते ॥ पे ॥ यथाक्म्मूपगे सत्ते पजानाती” ति इमिना नयेन एता अभिञ्जायो दीघनिकाये सामञ्जसफलसुत्ते बुत्ता । तास विथारकथा विसुद्धिमगो द्वादसमे च तेरसमे च परिच्छेदे आगता ।

अयमेत्थ गोचरभेदो । निद्वित्तो च समथक्म्मट्टाननयो ।

गोचरभेदो ति उपचारप्पनानं आरम्मणभेदो ।

विपस्सनाक्म्मट्टान

२५. विपस्सनाक्म्मट्टाने पन, सीलविसुद्धि, चित्त-
विसुद्धि, दिद्विविसुद्धि, कङ्गावितरणविसुद्धि, मग्गामग्गवाण-
दस्सनविसुद्धि, पटिपदावाणदस्सनविसुद्धि, वाणदस्सन-
विसुद्धि चेति सत्तविधेन विसुद्धि सङ्गहो ।

इमा सत्त विसुद्धियो, पञ्चाविसुद्धि निमुत्तिविसुद्धि चा ति इमाहि
द्दीहि विसुद्धीहि सद्धि, नव पारिसुद्धिपधानियङ्गानी ति दीघनिकाये

एसुत्तरमुत्त बुत्ता । मत्तिमनिक्काये एवदिनीतमुत्त पन इमा उत्तव बुत्ता ।
एतात्तं सङ्गे पववणना इतो परं बुत्तनयेनेव वेदितव्वा [६१ - ११] ।
विद्यारक्कषा पन विमुद्धिमयो आगठा । तस्सा छनानि वधारइ उगि
इस्सेस्साम ।

२६. अनिचलक्खणं दुक्खलक्खणं, अनत्तलक्खणञ्चेति
तीणि सक्खजाति ।

२७. अनिचानुपस्सना, दुक्खानुपस्सना, अनत्तानुपस्सना
चेति तिस्रो अनुपस्सना ।

२८. सम्मसनध्याणं, उदयम्बयध्याणं, मङ्गध्याणं, भयध्याणं,
आधीनवध्याणं निब्बिदाध्याणं सुद्धित्तुक्कम्पताध्याणं पटि
सङ्गतध्याणं सङ्गतउपेक्खाध्याणं, अनुलोमध्याणञ्चेति एस
धिपस्सनाध्याणानि ।

सम्मसनध्याणं ति एकारूपभम्मानं अनिधादिबुद्धेन सम्मत्तने
मात्तं । तं विमुद्धिमयी बीसत्तिमे परिच्छेदे कियारेण वधियत्तं ।
एकारूपभम्मानं उदयम्बयवस्सर्त्तं येन जायेन सम्मा सम्मत्ति तं
उदयम्बयध्याणं । विचरस्स भङ्गनेव जातं उमात्तं मात्तं मङ्गध्याणं ।
उद्धारानं निरोधं विस्वा उप्पन्नमानं मात्तं-भयध्याणं । उद्धारेषु
आधीनववस्सन्नध्याणं आधीनवध्याणं । तेषु एव निब्बिद्धं
निब्बिदाध्याणं । उद्धारेषु सुद्धित्तं - इत्था उ-सुद्धित्तुक्कम्पताध्याणं ।
अनिचदुक्खानत्तलक्खणारोपणेन उद्धारे परिग्रहन्तस्स उप्पन्नमानं
मात्तं पटिसङ्गतध्याणं । सम्मतद्धारेषु उदाधीनत्वाव उप्पन्न मात्तं

सद्धारुपेकखावाणं । अनुलोमवाणं ति लोडुत्तरज्झानान परिक्कम ।
इमानि आणानि त्रिसुद्धिमग्गे एकवीरुत्तिमे परिच्छेदे वित्थारेण वणिणतानि ।

२९. सुब्बतो विमोक्खो, अनिमित्तो विमोक्खो, अप्प-
णिहितो विमोक्खो चेति तयो विमोक्खा । सुब्बतानु-
पस्सना, अनिमित्तानुपस्सना, अप्पणिहितानुपस्सना चेति
तीणि विमोक्खमुखानि च वेदितव्वानि [६।३७] ।

विसुद्धिभेदो

३०. कथं ? पातिमोक्खसवरसीलं इन्द्रियसंवरसीलं,
आजीवपारिसुद्धिसीलं, पच्चयसन्निस्सितसीलञ्चेति चतुपारि-
सुद्धिसीलं सीलविसुद्धि नाम ।

कथं ति विसुद्धिधादीन भेद दस्सेतुं बुत्त । चतुपारिसुद्धिसील
विसुद्धिमग्गे वणिणतनयेनेव वेदितव्वं [१।४२-६७] ।

३१. उपचारसमाधि अप्पनासमाधि चेति दुविधो पि
समाधि चित्तविसुद्धि नाम ।

सो दुविधो पि समाधि हेट्ठा बुत्तो एव [६।१३, १८, १६] ।

३२. लक्खणरसपच्चुपट्टानपदट्टानवसेन नामरूपपरिग्गहो
दिट्ठिविसुद्धि नाम ।

धम्मान पच्चत्तसभावो लक्खण नाम, किच्चं वा सम्पत्ति वा
रसो नाम, उपट्टानाकारो पच्चुपट्टान नाम, अवाधारण आसन्नकारण
पदट्टानं नाम [वि १।२०-६२] । नामरूपपरिग्गहो विसुद्धिमग्गे
अट्टारसमे परिच्छेदे बुत्तनयेन वेदितव्वो ।

३ तसमव नामरूपानं पञ्चयपरिमाहा कदाचितरण
विमुक्ति नाम ।

नामरूपानं अस्मिन्नादयो पञ्चये सन्मा परिमाहित्वा अतीतानागत्पञ्च-
पञ्चमेसु अस्मासु कश्च क्तिरित्वा द्वितं भाषं कदापिचरणविमुक्ति । तथा
क्त्वाारकषा विमुक्तिमयो एकुनधी तर्तमे परिच्छेदे भागतनयेन पदित्वा ।

३४ ततो परं स्यापरिमाहितसु सपञ्चययेसु वेभूमक-
पञ्चारेसु अतीतादिभेदमिन्नेसु स्वम्भादिनयमारम्भ कक्षापदसेन
सद्विपित्वा, अनिर्णयं स्वयद्वेन दुर्कृतं मयद्वेन अनया अस्माक
द्वेना ति अज्ञानवसेन सन्ततिवसेन, स्वणवसेन वा सम्म
सनभाणेन अक्षरदणत्तयं सम्मसग्वस्स वेस्वेव पञ्चयवसेन
एववसेन च उद्यमव्ययभायेन उद्यमव्ययं समनुपस्सम्भस्स च—

आमासा पीति परसद्वि अधिमाकरया च पयहो ।

सुग्यं भाणमुपद्धानमुपेस्यया च निकन्ति चति ॥

आमासादिचपस्मनुपद्वित्सेमपरिपन्मपरिमाहवसेनः ममय
मगगमस्वणववस्थानं ममाममाम्भापदस्मत्तविमुक्ति नाम ।

अतीतादिभेदमिन्नेसु । त अतीतानागत्पञ्चपञ्चमेरेद्वि मिन्नेसु ।
स्वम्भादिनयं । त पञ्चयवस्वम्भा च द्वारानि, द्व आरम्भशानि, च विष्वा
शानि च वस्ता, च वेरना च तम्भा च पेतना, च तवहा, च विवका,
च विवारा, च धानुयो च व कविच नि इतिच कोट्टावा इववावत

नानि अट्टारस धातुयो, बावीसति इन्द्रियानि, तिस्रो धातुयो, नव मवा,
 चत्तारि भानानि, चतस्रो अप्पमञ्जा, चतस्रो समापत्तियो, पटिच्च-
 समुप्पादज्ञानी ति इमेस धम्मरासीन वसेन नय गहेत्वा तमारम्भ ते धम्मे
 कलापवसेन सद्धिपित्वा कलापतो रासिं कत्था । अनिच्चं
 खयट्टेना ति, रूपादिक यमतीत कलाप, त तथेव खीण, य पच्चुप्पन्न
 तम्पि तथेव खीयिस्सती ति एव खयट्टेन अनिच्च । भयट्टेना ति
 भयावहत्ता । असारकट्टेना ति, निवासी फारफो वेदफो ति एव
 परिकल्पितस्स अत्तसारस्स अभावेन [वि २०।६-१६] । अद्धान-
 वसेना ति, पटिसन्धितो पुन्वे अतीतो अद्दा, जुतितो उद्ध अनागतो
 अद्दा, उभिन्नमन्तरे पच्चुप्पन्नो अद्दा ति एव तिण्ण अद्धान वसेन ।
 सन्ततिवसेना ति, सभागएकउतुआहारादिरूपसन्तति, एकवीथि-
 परियापन्ना अरूपसन्तती ति इमास द्विन्न सन्ततीन वसेन । खण-
 वसेना ति उप्पादट्टितिभङ्गवसेन [वि १४।१८७, १८८, १९०, १९७] ।

ओभासो ति विपस्सनोभासो । पीती ति विपस्सनालाभवसेन
 उप्पन्ना पीति । पस्सद्धी ति तेनेव कारणेन लद्धा पस्सद्धि ।
 अधिमोक्खो ति सद्धा । पग्गहो ति विपस्सनासम्पयुत्त विरिय ।
 सुख ति पि विपस्सनासुखमेव ज्ञाणं ति अतिविसद तिखिण विपस्सना
 बाण । उपद्धान ति विपस्सनासम्पयुत्ता सुपाट्टिता सति । उपेक्खा
 ति सन्तसङ्कारेसु मज्झन्तभूता विपस्सनुपेक्खा । निकन्ती ति विपस्स-
 नाय आलयवसेन उप्पज्जमाना सुखुमा सन्ताकारा निकन्ति (तण्हा) ।
 एतेसु ओभासादयो वि १८०।१५ परिपन्थत्ता उपधिल्लेसा ति बुत्ता ।

निश्चितं पत्र उपलब्धेषु चेषु विपस्सनाम च परिपन्वो । तेषु कस्मि
 कस्मिन्चि उपपन्ने योगादपरो, अर्धं व्यमणो ति, एतेहि विपस्सुत्तं विपस्सना-
 भासं ममां ति ममाममालम्बकाणवत्त्वानं करीति । तरेव
 ममाममममणवत्त्वविमुत्ति नाम [वि १ । १ ५-१२६] ।

३५. तथापरिपन्वविमुत्तस्स पत्र तस्स उच्यम्वयम्याज्जतो
 पट्टाय माथानुलोमा तिष्ठकस्सणं विपस्सनापरम्पराव
 पटिपञ्चन्तस्स नव विपस्सनाभाषानि पटिपञ्चाभाषवत्स्सन-
 विमुत्ति नाम ।

याथानुलोमा ति वाच अनुसाममाना । तिष्ठकस्सणं धारोवेत्था
 पटिपञ्चन्तस्सा ति उच्यन्वो । नव विपस्सनाभाषानी ति वेत्ता
 उचानि [६ । १८] उच्यन्वस्साभाषीनि नव भाषानि ।

३६. तस्सेत्तं पटिपञ्चन्तस्स पत्र विपस्सना परिपाकमागम्म
 इवानि अप्पना उच्यन्तिस्सवी ति मज्झं बोधिच्छित्त्वा उच्यन्त-
 मनोव्यापनन्धरं हे सीधि विपस्सनाभित्तामि थं किञ्चि
 अनिवादिच्छकलममारब्धं परिक्कमोपचारानुलोमानामेन व-
 चन्ति । या सिञ्चापत्ता सा सानुलोमा सङ्गहपेत्ता
 बुद्धानममिनी विपस्सना ति च बुच्चति । तयो परं गात्रमु-
 चित्तं निव्वानमालम्बित्वा पुमुअमगोत्तममिमवत्तं अरिम-
 गोत्तममिसम्भोत्तकच पवत्ति । तस्सामन्तरमेष ममां
 बुक्खस च्चं परिमानन्तो, समुदमस च्चं पज्जन्ता निरोधस च्चं

सच्छिकरोन्तो, मग्गसच्चं भावनावसेन* अप्पनावीथि-
मोतरति । ततो परं द्वे तीणि फलचित्तानि पवत्तित्वा †
भवङ्गपातो व होति । पुन भवङ्गं वोच्छिन्दित्वा पञ्चवेक्खण-
वाणानि पवत्तन्ति ।

मग्ग फलच्च निब्बानं पञ्चवेक्खति पण्डितो ।

हीने किलेसे सेसे च पञ्चवेक्खति वा न वा ॥

छन्विसुद्धिक्कमेनेवं भावेतब्बो चतुव्विधो ।

वाणदस्सनविसुद्धि नाम मग्गो पवुच्चति ॥

अप्पना ति सोतापत्तिमग्गसमाधि । उप्पन्नमनोद्वारानन्तरं
ति मनोद्वारावज्जनचित्ते उप्पज्जित्वा निरुद्धे । तीणि विपस्सनाचित्तानी
ति मग्गभावनाय तीणि परिकम्मचित्तानि । तेषु पठम परिकम्म,
दुतिय उपचारं, ततिय अनुलोम ति बुच्चति [वि २१।१२९-१३३] ।
अनिच्चादिलक्खण ति, अनिच्च दुक्ख अनत्ता ति इमेसु एकं लक्खण ।
या सिखापत्ता ति या अय विपस्सना मत्थक्पत्ता, सा सानुलोमा
अनुलोमवाणसहिता सङ्गारुपेक्खा ति च बुद्धानिगामिनी
विपस्सना ति च बुच्चति । अभिभवन्तं ति अतिकममान ।
अभिसम्भोन्तं ति ओक्कममान [वि २१।५-७] । मग्गो भावनावसेन
अप्पनावीथिमोत्तरती ति सम्बन्धो । कथ ओतरति ? दुक्ख परिजानन्तो,

* एश्य, मग्गसच्चस्स भावनावसेना ति पाठो युत्तरूपो । सो पन्
न कस्मिञ्चि पोत्थके उपलब्धति ।

- † सी पत्रत्तित्वा निरुज्झन्ति, ततो पर भवङ्गपातो व होति ।!

उभयं तर्हं पञ्चन्तो निरोधं निग्धानं वच्छिदरोत्तो अट्टुञ्चिद्व्य मया
 भावेन्तो [वि २२।६२-६३] । पञ्चवेकस्सज्जभाषानी ति पञ्चवेकस्स-
 चित्तानि । वेधं आरम्भणानि वस्सेन्तो, मया फलञ्चत्ता ति आदिमाह ।
 पच्छित्तो तो तोताज्जो अरिवो मया पञ्च निग्धानञ्च पञ्चवेकस्सति
 पहीने क्खिसेसे अबसेसे क्खिसेसे च पञ्चवेकस्सति वा न वा पञ्चवेकस्सति
 [वि २२।६६-६९] । एवं सीलविमुद्धिं आदि क्ख्वा पटिपदस्साथ
 वस्सनपरिवोठाना अट्टिमुद्धिक्खमेन वो तोतापत्तिमयो, उद्धागामि-
 मयो अनागामिमयो, अरहत्तमयो च ति एवं चतुञ्चिधो मया
 भावेत्तन्ना, सो आणवस्सनविमुद्धि नाम पञ्चवति ।

अयमेत्थ विमुद्धिमेवो ।

विमोक्खमेवो

३७ उत्थ अन्तानुपस्सना अत्तामिनिवसं मुक्खन्ती
 मुक्खतानुपस्सना नाम विमोक्खमुक्खं हाति । अनिचानुपस्सना
 विपक्खासमिमिच्छं मुक्खन्ती अनिमित्तानुपस्सना नाम विमोक्ख-
 मुक्खं । बुक्खानुपस्सना तण्हापणिसिं मुक्खन्ती अप्पणिहित्ता-
 नुपस्सना नाम विमोक्खमुक्खं । तस्सा, यदि बुद्धान्तगामिनी
 विपस्सना अन्ततो विपस्सति मुक्खता विमोक्खो
 नाम होति मया यदि अनिचतो विपस्सति अभिमित्तो
 विमोक्खो नाम यदि बुक्खतो विपस्सति, अप्पणिहित्तो
 विमोक्खा नामा ति च मया विपस्सनागमनवसेन तीमि
 नामानि अभाति तथा फलञ्च मयागमनवसेन मयावीथियं ।

तथा ति तासु अनुपस्सनासु । विमोक्खमुखं ति विमोक्खस्स
 कारण । सुञ्जताकारेण निब्बान आरम्मण कत्वा पवत्तो मग्गो सुञ्जतो
 विमोक्खो । अनिमित्ताकारेण निब्बान आरम्मणं कत्वा पवत्तो मग्गो
 अनिमित्तो विमोक्खो । अप्पणिहिताकारेण निब्बान आरम्मण कत्वा
 पवत्तो मग्गो अप्पणिहितो विमोक्खो [वि २१।७१] । विपस्स-
 नागमनवसेना ति विपस्सनाय आगमनवसेन । यदि विपस्सना
 अत्ताभिनिवेशे मुञ्चित्वा सुञ्जताकारेण सङ्कारे अनुपस्सति, मग्गो तेनेवा-
 कारेण निब्बान आरम्मण करोति, एव विपस्सनातो आगमनवसेन,
 सुञ्जतो विमोक्खो ति नाम लभति । ए दं सेसविमोक्खद्वये पि । तथा
 मग्गवीथिय फलम्पि मग्गतो आगमनवसेन, सुञ्जतो विमोक्खो ति
 एवमादीनि नामानि लभति ।

३८. फलसमापत्तिवीथियं पन यथावुत्तनयेन विपस्स-
 न्तानं यथासकं फलमुप्पज्जमानम्पि विपस्सनागमनवसेनेव
 सुञ्जतादिविमोक्खो ति च पवुञ्चति । आरम्मणवसेन पन
 सरसवसेन च नामत्तर्यं सब्बत्थ सब्बेसम्पि सममेव ।

फलसमापत्तिवीथिय मग्गतो आगमन नत्थि, विपस्सनावसेनेव
 आगमन । तस्मा तेनेव कारणेण फलम्पि, सुञ्जतो विमोक्खो ति एवमादीनि
 नामानि लभति । आरम्मणवसेना ति सब्बेस मग्गान फलानञ्च
 निब्बानमेवारम्मण । सरसवसेना ति सकसभाववसेन । इमानि
 मग्गफलानि सुञ्जत अनिमित्त अप्पणिहित निब्बान आरम्मण कत्वा
 पवत्तन्ति, रागदोसमोहेहि सुञ्जानि, रागादीन निमित्तविरहितानि,

तथापि विमुक्तानि च होन्ति, तस्माद्धारम्मजवत्तेनापि धरधत्तेनापि
इमानि षीषि नामानि लभन्तेव । सुव्यत्वा ति महावीरिणाम्
फल्ग्वीयिणाम् । नामधर्मं धर्मसं मयानं पञ्चानम्ब सममेव
एकसमानमेव ।

अथमेव विभोक्त्वमेवो ।

पुमास्मेवो

३९ एव पन सोत्तापत्तिमगो भावेत्वा विट्ठिविचिक्किञ्च
पहानेन पहीनापासम्मनो सत्तक्खत्तुपरमां सात्तापमो
नाम होति ।

एवमु संभोज्जेसु [७।१] विट्ठि (एकावदिट्ठि), विचिक्किञ्चा,
वीर्यतपरामासो ति इमानि षीषि संभोज्जानि पटममगज्जानि ।
वीर्यतपरामासो ति विट्ठि येव, तस्माद् विट्ठिविचिक्किञ्चपहानेना
ति भाव । पहीनापासम्मनो ति एव अपावगमनं पहीनं, सो अपायेठ
न उपसज्जति । सत्तक्खत्तुपरमो ति उक्कळ्ठो उक्कळ्ठु देवेसु च
मनुस्सेसु च धरत्त्वा इक्कळ्ठवत्तं करोति अट्टमम्मं ग उपादियति ।

४० सक्खागामिमगो भावेत्वा एगदोसमोहानं एव
करत्तासि सक्खागामी नाम हाति धम्मिदेव इमं ओळ
आगत्था † ।

• षी - एवुत्ता ए. निक्कापेसु पि । † म - व्यामत्त्वा ।

तनुकरत्ता ति तनुकरणेन । सकिदेवा ति एकवाग्मेव ।
आगन्त्वा ति मग्मपाठो । आगन्ता ति सुट्ठुतरो । 'आगन्तारो
इत्थत्त' ति हि चतुष्कनिपाते वुत्त [अगुत्तर २।२१५] । तस्मि
येव सुत्ते 'आगन्ता इत्थत्त,' 'अनागन्ता इत्थत्त' ति पि पाठो दिस्सति ।

४१. अनागामिमग्गं भावेत्वा कामरागच्यापादानं
अनवसेसप्पहानेन अनागामी नाम होति, अनागन्ता इत्थत्तं ।

अनागन्त्वा ति मग्मपाठो । अनागन्ता ति सुन्दरतरो ।
'अनागन्तारो इत्थत्त' ति हि वुत्तं [अङ्गुत्तर २।२१५] । इत्थत्तं
ति इम भव । सो सुद्धावासभवे येव परिनिन्वायति ।

४२ अरहत्तमग्गं भावेत्वा अनवसेसकिलेसप्पहानेन
अरहा नाम होति खीणासवो लोके अग्गदक्खिण्यो ।

इमेस सेक्खानेक्खान च्चिच्चिसेसो च्चतुत्थपरिच्छेदे [४।२२-२३]
आगतनयेनेव वेदितव्वो ।

अयमेत्थ पुग्गलभेटो ।

फलसमापत्तिभेदो

४३ फलसमापत्तियो पनेत्थ सच्च्वेसम्पि यथासकफलवसेन
साधारणा व । निरोधसमापत्तिसमापज्जन पन अनागामीन-
ञ्चव अरहन्तानञ्च लञ्भति ।

सच्च्वे पि अरिया सक्कफानि फलानि यथारह समापज्जन्तेव । ता
वीथियो सच्च्वेस सच्च्वसाधारणा । न तथा निरोधसमापत्ति । त अना-
गामिनो चेव अरहन्तो च समापज्जन्ति, सा च वीथि असाधारणा ।

४४ तस्य यथाक्रमं पठमश्लानादिमहद्गातसमापत्ति
समापत्तिस्था युद्धाय तस्यगतं सद्गतरधम्मे तस्य तस्येव विप
स्सन्ता याम आकिञ्चायतनं गन्त्वा सतो परं अभिट्टुप्यादि
पुष्पकिष्पं क्त्वा नेवसञ्चानासञ्चयायतनं समापञ्चति । तस्
क्लिप्तं अप्पनाञ्चनान परतो बोधिञ्चञ्चि चित्तसन्तति ।
सतो निरोधसमापन्नो नाम होति ।

तस्मा निरोधसमापत्तिया क्त्वापन्नं वस्सेति । इमिना बोगावचरेन
सदि यं एकावर्द्धं न होति, तं निवातगेहादिकं तत्ताइम्मन्तरे मा
क्लिस्तत्त्वं ति अभिट्टावर्द्धं भवति । तं अभिट्टुप्यं नाम । अभिट्टुप्यं
सङ्घपटिमाननं साधुप्पफोसने, बीनिठदानपारप्पवावञ्जनञ्चति इव
चतुम्बिधं अभिट्टुप्यादिदं पुष्पकिष्पं । तस्य क्त्वापना विमुद्धिमवो
भागतनयेनेव वेदितव्या [नि २६।३४-४६] ।

४५ युद्धानञ्चजे एम अनागामिना अनागामिफलचित्त
अरहता अहत्तफलचित्त पक्कवारमेव पवत्तिस्वा भवद्गपाठा
होति । ततो परं पक्कवेक्कलणम्भाय पवत्तति ।

अयमेस्य समापत्तिमेवो ।

निष्ठितो च विपस्सनाक्कम्माद्धाननयो ।

४६ मावेतद्धं पन्निषेवं भावनाद्वयमुत्तमं ।

पटिपत्तिरसस्सार्हं पत्थयस्येम स्यासने ॥

तमवो च विपस्सना प्पाति इव उत्तमं भावनाद्वयं । परिवत्ति
पटिपत्तिवसेन ठाठनं बुधिषं । तस्य परिवत्ती ति बुद्धवचनस्त परिवि

तिकपट्टानं

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । -

पच्चयुद्देशो

हेतुपच्चयो, आरम्मणपच्चयो, अधिपतिपच्चयो, अनन्तर-
पच्चयो, समनन्तरपच्चयो, सहजातपच्चयो, अञ्जमञ्जपच्चयो,
निस्सयपच्चयो, उपनिस्सयपच्चयो, पुरेजातपच्चयो, पच्छाजात-
पच्चयो, आसेवनपच्चयो, कम्मपच्चयो, विपाकपच्चयो, आहार-
पच्चयो, इन्द्रियपच्चयो, ज्ञानपच्चयो, मग्गपच्चयो, सम्पयुत्तपच्चयो,
विप्पयुत्तपच्चयो, अत्थिपच्चयो, नत्थिपच्चयो, विगतपच्चयो,
अविगतपच्चयो ति ।

पच्चयुद्देशो ।

पच्चयनिद्देशो

१. हेतुपच्चयो ति । हेतू हेतुसम्पयुत्तकानं धम्मानं त
समुट्टानानञ्च रूपान हेतुपच्चयेन पच्चयो ।

२. आरम्मणपच्चयो ति । रूपायतन चक्खुविञ्जाणधातुया
तसम्पयुत्तकानञ्च धम्मानं आरम्मणपच्चयेन पच्चयो । सहायतन
सोतविञ्जाणधातुया तसम्पयुत्तकानञ्च धम्मानं आर० प० प० ।
गन्धायतनं धानविञ्जाणधातुया ऽ पे ऽ रसायतनं भिन्हाविञ्जाणधातुया

१००

कर्म

कर्म वाक्य है
कम्मा तेहं तेहं

३. अत्रिभिरुच्यते १७

कम्मानं संसृज्यात्कामं कम्मानं	२०
विरिक्कम्पुत्तकामं कम्मानं	२१
विचरुत्तकामं कम्मानं	२२
वीर्यकम्पुत्तकामं कम्मानं	

पण्यो । अं नं कम्मं न्हं कत्था हे हे
चेतसिका कम्मा ते ते कम्मा तेहं तेहं कम्मानं

४ अजन्तरपण्यो ति ।

अ कम्मा मनोबाहुवा संसृज्यात्कामं कम्मानं
 मनोबाहु तत्सम्पुत्तकं अ कम्मा मनोविज्यात्कामं
 कम्मानं अम प प । उतविज्यात्कामं २५ हे
 विज्यात्कामं कम्मानं वावविज्यात्कामं
 मनोबाहुवा संसृज्यात्कामं कम्मानं
 तत्सम्पुत्तकं अ कम्मा मनोविज्यात्कामं
 अम प प । पुत्तिमा पुत्तिमा

१८२

पुत्रान् भूमान् . पुरिमा पुग्निमा अहमन्मा पच्छिमान् पच्छिमान्
 अत्राकतान् धम्मान् .. पुरिमा पुग्निमा अहमन्मा धम्मन्मा पच्छिमान्
 पच्छिमान् अहमन्मान् धम्मन्मान् पुरिमा पुग्निमा अहमन्मान् धम्मन्मान्
 पच्छिमान् पच्छिमान् अत्राकतान् धम्मन्मान् पुरिमा पुग्निमा अत्राकतान्
 धम्मन्मान् पच्छिमान् पच्छिमान् अत्राकतान् धम्मन्मान् .. पुरिमा पुग्निमा
 अत्राकतान् धम्मन्मान् पच्छिमान् पच्छिमान् पुत्रान् धम्मन्मान् पुग्निमा
 पुग्निमा अत्राकतान् धम्मन्मान् पच्छिमान् पच्छिमान् अहमन्मान् धम्मन्मान् अ०
 प० प० । तेन तेन धम्मन्मान् अनन्तरं तेन धम्मन्मान् उपजन्ति निज-
 चतमिमा धम्मन्मान्, ते ते धम्मन्मान् तेन तेन धम्मन्मान् अनन्तरपच्छिमान्
 पच्छिमान् ।

५. समनन्तरपञ्चयो ति । चक्षुर्विज्ञाणधातु तसम्पयुक्तका
 च धम्मन्मान् मनोधातुया तसम्पयुक्तकानञ्च धम्मन्मान् समनन्तरपञ्चये
 पञ्चयो । मनोधातु तसम्पयुक्तका च धम्मन्मान् मनोविज्ञाणधातुया
 तसम्पयुक्तकानञ्च धम्मन्मान् . सीतविज्ञाणधातु ७ पे ७ धानविज्ञाणधातु
 जिह्वाविज्ञाणधातु, कायविज्ञाणधातु, मनोधातु तसम्पयुक्तका च
 धम्मन्मान् मनोविज्ञाणधातुया तसम्पयुक्तकानञ्च धम्मन्मान् सम० प० प० ।
 पुरिमा पुरिमा कुसला धम्मन्मान् पच्छिमान् पच्छिमान् कुसलान् धम्मन्मान् ..
 पुरिमा पुरिमा कुसला धम्मन्मान् पच्छिमान् पच्छिमान् अव्याकतान्
 धम्मन्मान् .. पुरिमा पुरिमा अकुसला धम्मन्मान् पच्छिमान् पच्छिमान्
 अकुसलान् धम्मन्मान् पुरिमा पुरिमा अकुसला धम्मन्मान् पच्छिमान्
 पच्छिमान् अव्याकतान् धम्मन्मान्...पुरिमा पुरिमा अव्याकता धम्मन्मान्

विद्ययाऽपि

कथं

कथाऽपि

वामनं कथयति

महात्मा कथाऽपि कथं कथं

विद्ययाऽपि कथाऽपि कथं

३ कथाऽपि कथं

कथाऽपि कथं । कथाऽपि महात्मा

कथाऽपि कथं वामनं कथयति कथं

८ कथाऽपि कथं । कथाऽपि कथं

कथाऽपि कथं । कथाऽपि महात्मा

कथाऽपि कथं वामनं कथयति कथं कथं कथं

कथाऽपि कथं कथं कथं कथं कथं

कथाऽपि कथं कथं कथं कथं कथं

कथाऽपि कथं कथं कथं

कथाऽपि कथं कथं कथं कथं

य रूप * निस्सय मनोधातु च मनोविज्जाणधातु च वत्तन्ति, त रूपं मनोधातुया च मनोविज्जाणधातुया च तसम्पयुत्तकानञ्च धम्मान निस्सयपच्चयेन पच्चयो ।

९ उपनिस्सयपच्चयो ति । पुरिमा पुरिमा कुसला धम्मा पच्छिमान पच्छिमान कुसलान धम्मान उपनिस्सयपच्चयेन पच्चयो । पुरिमा पुरिमा कुसला धम्मा पच्छिमान पच्छिमान अकुसलानं धम्मान केसञ्चिं उ० प० प० । पुरिमा पुरिमा कुसला धम्मा पच्छिमान पच्छिमान अन्याकतान धम्मान उ० प० प० । पुरिमा पुरिमा अकुसला धम्मा पच्छिमान पच्छिमान अकुसलान धम्मान उ० प० प० । पुरिमा पुरिमा अकुसला धम्मा पच्छिमान पच्छिमानं कुसलान धम्मान केसञ्चिं उ० प० प० । पुरिमा पुरिमा अकुसला धम्मा पच्छिमान पच्छिमान अव्याकतान धम्मान उ० प० प० । पुरिमा पुरिमा अव्याकता धम्मा पच्छिमान पच्छिमान अन्याकतान धम्मान उ० प० प० । पुरिमा पुरिमा अव्याकता धम्मा पच्छिमान पच्छिमान कुसलान धम्मान उ० प० प० । पुरिमा पुरिमा अव्याकता धम्मा पच्छिमान पच्छिमान अकुसलान धम्मान उ० प० प० । उतु भोजनम्पि उ० प० प० पुगलो पि उ० प० प० । सेनासनम्पि उपनिस्सयपच्चयेन पच्चयो ।

* य रूप ति हृदयवस्थुरूप ।

† आ रम्मणूपनिस्सय पक्तूपनिस्सयवसेन इदं वुत्तं । अनन्त-प-निस्सयवसेन कुसलो धम्मो अकुसलस्स, अकुसलो वा कुसलस्स पच्चयो न होति ।

श्रीकृष्णसुखसंगम

कर्म विद्यालय

कर्मार्थ पु० १० १० १०

वाक्य कर्मार्थ पु० १०

श्रीकृष्णसुखसंगम

१० । कर्मकर्म कर्मकर्म

वाक्यार्थ श्रीकृष्णसुखसंगम कर्मार्थ पु०

मर्मोपानु व मर्मोपिप्लवकस्य व

मुक्तमन्त्र कर्मार्थ पु० १० १०,

कर्म पु० १० १० विद्यालय ० व

१० । कर्मकर्मकर्मकर्मके मे । कर्मकर्मकर्म
पुरेकाम् १० १० कर्मकर्म कर्मकर्मकर्मकर्मके कर्मके ।

१० । कर्मकर्मकर्मकर्मके मे । कर्मकर्म कर्मकर्म
कर्मकर्मकर्मकर्मकर्मके कर्मकर्म कर्मकर्मकर्मकर्मकर्मके
पुरेकाम् कर्मकर्म कर्मकर्म कर्मकर्मकर्मकर्मकर्मके
१० । कर्मकर्म कर्मकर्म कर्मकर्मकर्मकर्मकर्मके कर्मकर्मकर्मकर्मकर्मके
कर्मकर्मकर्मकर्मकर्मके कर्मकर्म कर्मकर्मकर्मकर्मकर्मके कर्मकर्मकर्मकर्मकर्मके ।

१० । कर्मकर्मकर्मके मे कर्मकर्मकर्मकर्मके । कर्मके कर्मकर्मकर्मकर्मकर्मके
कर्मकर्मकर्मकर्मके कर्मकर्मकर्मकर्मके कर्मके कर्मके ।

१३. कम्मपञ्चयो ति । कुमलाकुसलं कम्म विपाकान् खन्धानं कटत्ता च रूपान् कम्मपञ्चयेन पञ्चयो । चेतना सम्पयुत्तकान् धम्मानं तसमुट्टानानञ्च रूपान् कम्मपञ्चयेन पञ्चयो ।

१४. विपाकपञ्चयो ति । विपाका चत्तारो खन्धा अरूपिनो अञ्जमञ्ज विपाकपञ्चयेन पञ्चयो ।

१५. आहारपञ्चयो ति । कम्बोकारो आहारो इमस्स कायस्स आहारपञ्चयेन पञ्चयो । अरूपिनो आहारा सम्पयुत्तकानं धम्मानं तसमुट्टानानञ्च रूपान् आहारपञ्चयेन पञ्चयो ।

१६. इन्द्रियपञ्चयो ति । चक्खुन्द्रिय चक्खुविज्जाणधातुया तसम्पयुत्तकानञ्च धम्मानं इन्द्रियपञ्चयेन पञ्चयो । सोत्त धान जिह्वा कायिन्द्रिय कायविज्जाणधातुया तसम्पयुत्तकानञ्च धम्मानं इ० प० प० । रूपजीवित्तिन्द्रिय कटत्तारूपान् इ० प० प० । अरूपिनो इन्द्रिया सम्पयुत्तकान् धम्मानं तसमुट्टानानञ्च रूपान् इन्द्रियपञ्चयेन पञ्चयो ।

१७. ज्ञानपञ्चयो ति । ज्ञानङ्गानि ज्ञानसम्पयुत्तकान् धम्मानं तसमुट्टानानञ्च रूपान् ज्ञानपञ्चयेन पञ्चयो ।

१८. मग्गपञ्चयो ति । मग्गङ्गानि मग्गसम्पयुत्तकान् धम्मानं तसमुट्टानानञ्च रूपान् मग्गपञ्चयेन पञ्चयो ।

१९. सम्पयुत्तपञ्चयो ति । चत्तारो खन्धा अरूपिनो अञ्जमञ्ज सम्पयुत्तपञ्चयेन पञ्चयो ।

२०. विष्णुत्तपञ्चयो ति । रूपिनो धम्मा अरूपिनं धम्मानं वि० प० प० । अरूपिनो धम्मा रूपिनं धम्मानं विष्णुत्तपञ्चयेन पञ्चयो ।

—

कोशविषयके

विषयसङ्ग्रहार्थ

५० ५० ।

अ० ५० ५० १

आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा

कर्म अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा

आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा

आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा

आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा

अ० ५ ५ । अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा

अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा

आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा ।

१२ आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा

आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा ।

१३ आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा

आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा ।

० आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा (अथवा आयुर्विज्ञानसङ्ग्रहा) ।

२४. अविगतपञ्चयो ति । चत्तारो खन्धा अरूपिनो अञ्जमञ्ज
अविगतपञ्चयेन पञ्चयो ऽ पे ऽ (यथा अत्यिपञ्चय एव वित्यारेतव्य) य रूप
निस्साय मनोधातु च मनोविञ्जाणधातु च वत्तन्ति, त रूप मनोधातुया
च मनोविञ्जाणधातुया च तसम्पयुत्तकानञ्च धम्मान अविगत-
पञ्चयेन पञ्चयो ।

पञ्चयनिहेसो ।

पञ्चावारविभङ्गो ❀

(१. हेतुपच्चयो)

कुसलो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स हेतुपच्चयेन पञ्चयो । कुसला
हेतु सम्पयुत्तकान खन्धान हे० प० प० । कुसलो धम्मो अव्याकतस्स
धम्मस्स हे० प० प० । कुसला हेतु चित्तसमुट्ठानान रूपान हे० प० प० ।
कुसलो धम्मो कुसलस्स च अव्याकतस्स च धम्मस्स हे० प० प० ।
कुसला हेतु सम्पयुत्तकान खन्धान चित्तसमुट्ठानानञ्च रूपान हे० प० प० ।

* धम्मसङ्गणिमातिकाय, 'कुसला धम्मा, अकुसला धम्मा,
अव्याकता धम्मा' ति अय तिको पठम उद्दिट्ठो । तस्स वसेनेव
चित्तुप्पादकण्ठ-रूपकण्ठानि निद्दिट्ठानि । तस्मा अय तिको अभि-
धम्मकथाय मुद्धभूतो तिट्ठति । इमस्मिम्पि पञ्चावारविभङ्गे एतस्स
तिकस्स वसेनेव देसना कता । तत्थ, कुसला धम्मा ति, अट्ठ-
कामावचरानि, नव महग्गतानि, चत्तारि च लोकुत्तरमग्गचित्तानी
ति एकवीसति चित्तानि भवन्ति । अकुसला धम्मा ति द्वादसः

अनुक्रमे

हेतु अनुक्रमेण

अन्वयान्तरेण

स्वार्थे हे० ए० ए०

एव च स्वार्थे हे० ए०

विद्युत्सुखात्स्वार्थे हे० ए०

अन्वयान्तरेण स्वार्थे

स्वार्थे हे० ए० ए०

स्वार्थे हे० ए० ए० । एतदन्वयान्तरेण

स्वार्थे हे० ए० ए०

(२. अन्वयान्तरेण)

अन्वयान्तरेण स्वार्थे

हे० । स्वार्थे हे० ए० ए० । एतदन्वयान्तरेण

अन्वयान्तरेण स्वार्थे हे० ए० ए० । एतदन्वयान्तरेण

स्वार्थे हे० ए० ए० । एतदन्वयान्तरेण

स्वार्थे हे० ए० ए० । एतदन्वयान्तरेण

स्वार्थे हे० ए० ए० । एतदन्वयान्तरेण

स्वार्थे हे० ए० ए० । एतदन्वयान्तरेण

स्वार्थे हे० ए० ए० । एतदन्वयान्तरेण

स्वार्थे हे० ए० ए० । एतदन्वयान्तरेण

रणानि पञ्चवेकखति, ज्ञाना बुद्धहित्वा ज्ञानं पञ्चवेकखति, सेक्खा गोत्रभु*
 पञ्चवेकरन्ति, वोदान पञ्चवेकखन्ति, सेक्खा मग्गा बुद्धहित्वा मग्गा पञ्च-
 चखन्ति, सेक्खा वा पुथुज्जना वा कुसल अनिच्चतो दुक्खतो अनत्ततो
 विपस्सन्ति, चेतोपरियजाणेन कुसलचित्तसमङ्गिस्स चित्त जानन्ति ।
 आकासानञ्जायतनकुसल विञ्ज्याणञ्जायतनकुसलस्स आर० प० प ।
 आकिञ्चञ्जायतनकुसल नेवसञ्जानाञ्जायतनकुसलस्स आर० प०
 प० । कुसला खन्धा इद्धिदिधजाणस्स चेतोपरियजाणस्स पुब्बेनिवासा-
 नुस्सनिजाणस्स यथाकम्मूपगजाणस्स अनागतंसजाणस्स आ० प० प० ।

कुसलो धम्मो अकुसलस्स धम्मस्स आर० प० प० । दान दत्त्वा
 सील समादियित्वा उपोसथकम्म कत्वा त अस्सादेति अभिनन्दति ।
 त आरब्भ रागो उप्पज्जति, दिट्ठि उप्पज्जति, विचिकच्छा उप्पज्जति,
 उद्धच्च उप्पज्जति, दोमनस्स उप्पज्जति । पुब्बे सुचिरणानि
 अस्सादेति अभिनन्दति, त आरब्भ रागो ५ पे ५ दोमनस्स उप्पजात ।
 भाना बुद्धहित्वा भान अस्सादेति अभिनन्दति, त आरब्भ रागो ५ पे ५
 उद्धच्च उप्पज्जति, ज्ञाने परिहीने विप्पटिसारिस्स दोमनस्स उप्पज्जति ।

कुसलो धम्मो अन्याकत्तस्स धम्मस्स आर० प० प० । अरहा मग्गा
 बुद्धहित्वा मग्गा पञ्चवेकखति, पुब्बे सुचिरणानि पञ्चवेकखति, कुसल
 अनिच्चतो दुक्खतो अनत्ततो विपस्सति, चेतोपरियजाणेन कुसलचित्त-

* इध गोत्रभू ति सोतापन्नस्स गोत्रभुचित्त । वोदान ति
 सकदागामि अनागामीन गोत्रभुचित्त ।

अकुसलो धर्मो अकुसलस्त धर्मास्त हेतुपक्षेण पञ्चवो । अकुसल
हेतु सम्युत्तदानं क्षम्यमान हे प प । अकुसलो धर्मो
अध्याकतस्त धर्मास्त हे प० प । अकुसला हेतु चित्तसमुद्धानान
रूपान हे प प । अकुसलो धर्मो अकुसलस्त च अध्याकतस्त
च धर्मास्त हे प प । अकुसला हेतु सम्युत्तदानं क्षम्यमान
चित्तसमुद्धानानश्च क्षम्यमान हे प प ।

अध्याकतो धर्मो अध्याकतस्त धर्मास्त हे प प । विपाका
ध्याकता निरिमाध्याकता हेतु सम्युत्तदानं क्षम्यमान चित्तसमुद्धानानश्च
रूपान हे प प । परिशब्धिकतयो विपाकाध्याकता हेतु सम्युत्त
दानं क्षम्यमान कटत्ता च रूपान हेतुपक्षेण पञ्चवो ।

(२. आरम्भपक्षेण)

कुसलो धर्मो कुसलस्त धर्मास्त आरम्भपक्षेण पञ्चवो । दान
इत् । लोके समाश्रिते । उपोसवकर्म कत्वा तं पञ्चदशवृत्ति दुःखे मुचि
अकुसलविद्यानि । अध्याकता धर्मा, विपाकाध्याकता निरिमा
ध्याकता ति कुचिधा होमि । तत्प, ऐषीतति कामावपरविपाकानि,
नव महत्तविपाकानि अत्तारि च साकुचरपञ्चविद्यानी ति दृष्टित
विपाकविद्यानि विपाकाध्याकता धर्मा ति कुचमि । तीक्ष्
अहेतुद्विद्याविद्यानि अदु कामावपरनिवाचितानि नव च महत्त-
विद्याविद्यानी ति इमेरं विद्यानि अहेन भीतति निवाध्याकता धर्मा
वेदितया । रूपं पञ्चवृत्ति निश्चान ति इमे वि धर्मा अध्याकता

पुञ्चेनिवासानुस्सतिजाणस्स यथाकम्मूपगजाणस्स अनागतसञ्जाणस्स
आर० ५० ५० ।

अकुसलो घम्मो अन्याकतस्स घम्मस्स आर० ५० ५० । अरहा
पहीने किलेसे पच्चवेक्खति, पुञ्चे समुदाचिणो किलेसे जानाति, अकु-
सल अनिच्चतो दुक्खतो अनत्ततो विपस्सति, चेतोपरियजाणेन अकुसल-
चित्तसमङ्गिस्स चित्तं जानाति । सेक्खा वा पुथुज्जना वा अकुसल
अनिच्चतो दुक्खतो अनत्ततो विपस्सन्ति, अकुसले निरुद्धे विपाको तदा-
रम्मणता उपपज्जति । अकुसले अस्सादेति अभिनन्दति, त आरन्ध
रागो ५ पे ५ दोमनस्स उपपज्जति । अकुसले निरुद्धे विपाको तदारम्मणता
उपपज्जति । अकुसला खन्धा चेतोपरियजाणस्स पुञ्चेनिवासा-
नुस्सतिजाणस्स यथाकम्मूपगजाणस्स अनागतसञ्जाणस्स आवज्जनाय
आर० ५० ५० ।

अन्याकतो घम्मो अन्याकतस्स घम्मस्स आर० ५० ५० । अरहा
फल पच्चवेक्खति, निब्बान पच्चवेक्खति, निब्बान फलस्स आवज्जनाय
आर० ५० ५० । अरहा चक्खु अनिच्चतो दुक्खतो अनत्ततो विपस्सति,
सोत, धान, जिह्वं, कायं, रूपे, सद्दे, गन्धे, रसे, फोट्टब्बे, वत्थु *,
विपाकाव्याकते किरियाव्याकते खन्धे अनिच्चतो विपस्सति, दिब्बेन
चक्खुना रूपं पस्सति, दिब्बाय सोतघातुया सद्द सुणाति, चेतोपरियजाणेन
विपाकाव्याकतकिरियाव्याकतचित्तसमङ्गिस्स चित्तं जानाति । आका-

* वत्थु ति हृदयवत्थुं ।

समस्तिष्ठ चित्तं जानाति । सेस्त्रा वा पुपुञ्जना वा कुठलं अनिच्छतो
 पुपुञ्जतो अनततो विस्तसन्ति कुठले निबद्ध विपाको तदारम्भकता
 उपपन्नति । कुठलं अस्सावेति अभिनन्दति तं आरम्भ रागो ५ पे ५
 होमनस्तं उपपन्नति, अमुसले निबद्ध विपाको तदारम्भकता उपपन्नति ।
 आत्तावानन्नावतनकुठलं विष्णुवन्वायतनविपाकस्तं च विरियस्तं च
 आर प प । आदिम्भवायतनकुठलं नेकतज्जानासम्भवायतन
 विपाकस्तं च विरियस्तं च आर प प । कुठला सन्धा चेतो-
 परियमाद्यस्तं पुष्पेतिशायानुस्तस्तिमास्तं वयात्तम्भुषात्तमास्तं अना
 गततज्जानस्तं आदत्तनाय आर प प ।

अमुसलो भम्मो अमुसलस्तं भम्मस्तं आर प प । एतां
 अस्सावेति अभिनन्दति । तं आरम्भ रागो ५ पे ५ होमनस्तं उपपन्नति ।
 विट्ठि अस्सावेति अभिनन्दति तं आरम्भ रागो ५ पे ५ होमनस्तं उपपन्नति ।
 विचिचिच्छं आरम्भ विचिचिच्छा उपपन्नति विट्ठि उपपन्नति उद्वच्छं
 उपपन्नति होमनस्तं उपपन्नति । उद्वच्छं आरम्भ उद्वच्छं उपपन्नति
 विट्ठि विचिचिच्छा... होमनस्तं उपपन्नति । होमनस्तं आरम्भ होमनस्तं
 —विट्ठि विचिचिच्छा—उद्वच्छं उपपन्नति ।

अमुसलो भम्मो कुठलस्तं भम्मस्तं आर प प । सेस्त्रा
 पद्दीन त्ठित्तसे पम्भपकसन्ति विस्तसन्ति—विशेष पम्भपेकसन्ति पुष्पे
 समुदायिच्छे विशेष जानन्ति सेस्त्रा वा पुपुञ्जना वा अमुसलं
 अनिच्छतो पुपुञ्जतो अनततो विस्तसन्ति चेतोपरियमाजन अमुसल
 चित्ततमस्तिष्ठ चित्तं जानन्ति, अमुसला सन्धा चेतोपरियमाजन

पुञ्चेनिवासानुस्मृतिजाणस्स यथाकम्मूपगजाणस्स अनागतसजाणस्स
आर० ५० ५० ।

अकुसलो घम्मो अव्याकतस्स घम्मस्स आर० ५० ५० । अरहा
पहीने किलेसे पच्चवेक्खति, पुञ्चे समुदाचिण्णे किलेसे जानाति, अकु-
सल अनिच्चतो दुक्खतो अनत्ततो विपस्सति, चेतोपरियजाणेन अकुसल-
चित्तसमङ्गिस्स चित्तं जानाति । सेक्खा वा पुथुज्जना वा अकुसल
अनिच्चतो दुक्खतो अनत्ततो विपस्सन्ति, अकुसले निरुद्धे विपाको तदा-
रम्मणता उप्पज्जति । अकुसलं अस्सादेति अभिनन्दति, त आरब्भ
रागो ऽ पे ऽ दोमनस्स उप्पज्जति । अकुसले निरुद्धे विपाको तदारम्मणता
उप्पज्जति । अकुसला खन्धा चेतोपरियजाणस्स पुञ्चेनिवासा-
नुस्सतिजाणस्स यथाकम्मूपगजाणस्स अनागतंसजाणस्स आवज्जनाय
आर० ५० ५० ।

अव्याकतो घम्मो अव्याकतस्स घम्मस्स आर० ५० ५० । अरहा
फल पच्चवेक्खति, निब्बान पच्चवेक्खति, निब्बान फलस्स आवज्जनाय
आर० ५० ५० । अरहा चक्खु अनिच्चतो दुक्खतो अनत्ततो विपस्सति,
सोत, धान, जिह्व, कायं, रूपे, सद्दे, गन्धे, रसे, फोट्टुञ्चे, वत्थुं*,
विपाकाव्याकते किरियाव्याकते खन्धे अनिच्चतो . विपस्सति, दिब्बेन
चक्खुना रूपं पस्सति, दिब्बाय सोतधातुया सद्दं सुणाति, चेतोपरियजाणेन
विपाकाव्याकतकिरियाव्याकतचित्तसमङ्गिस्स चित्तं जानाति । आका-

* वत्थुं ति हृदयवत्थुं ।

आत्मकर्मविधि

आत्मकर्म

५५ ६५

कर्म

आत्मकर्मविधि

आत्मकर्म

कर्म कर्मकर्मविधि,

कर्मकर्म ५५ ६५ । कर्मकर्म

विधिआत्मकर्म विधिआत्मकर्म

विधिआत्मकर्म विधिआत्मकर्म कर्म कर्म

कर्मकर्म, विधिआत्मकर्म

विधिआत्मकर्म । आत्मकर्म कर्म

विधिआत्मकर्मविधिआत्मकर्म आत्मकर्मविधिआत्मकर्म

आत्मकर्म कर्म कर्मकर्म कर्मकर्म कर्मकर्म

कर्मकर्मविधि आत्मकर्मविधि तं आत्मकर्म कर्म ५५ ६५

कर्म ५५ ६५ विधिआत्मकर्म कर्म कर्मकर्मविधि

कर्म ५५ ६५ विधिआत्मकर्म कर्मकर्म ।

(१. कर्मकर्मविधि)

कर्मकर्म कर्म कर्मकर्म कर्मकर्म कर्मकर्मकर्मकर्म

कर्मकर्मकर्मकर्म, कर्मकर्मकर्मकर्म । कर्मकर्मकर्मकर्म—कर्म

समादित्वा उपोसथकर्मं क्त्वा तं गरुं क्त्वा पञ्चवेकखति, पुञ्चे सुचिष्णानि गरु क्त्वा पञ्चवेकखति, क्षाना बुद्धित्वा ज्ञानं गरुं क्त्वा पञ्चवेकखति । सेक्खा गोत्रभु गरु क्त्वा पञ्चवेकखन्ति, दोदान गरु क्त्वा पञ्चवेकखन्ति । सेक्खा मग्गा बुद्धित्वा मग्गं गरुं क्त्वा पञ्चवेकखन्ति । सहजाताधिपति—कुसलाधिपति सम्पयुत्तकानं खन्धान अधि० प० प० ।

कुसलो धम्मो अकुसलस्स धम्मस्स अधि० प० प० । आरम्मणाधिपति—दानं दत्त्वा ऽ पे ऽ तं गरु क्त्वा अस्सादेति अभिनन्दति । तं गरु क्त्वा रागो उप्पज्जति, दिट्ठि उप्पज्जति । पुञ्चे सुचिष्णानि गरु क्त्वा अस्सादेति अभिनन्दति । तं गरु क्त्वा रागो उप्पज्जति, दिट्ठि उप्पज्जति । ज्ञाना बुद्धित्वा भानं गरु क्त्वा अस्सादेति अभिनन्दति, तं गरु क्त्वा रागो उप्पज्जति, दिट्ठि उप्पज्जति ।

कुसलो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स अधि० प० प० । आरम्मणाधिपति सहजाताधिपति । आरम्मणाधिपति—अरहा मग्गा बुद्धित्वा मग्गं गरु क्त्वा पञ्चवेकखति । सहजाताधिपति—कुसलाधिपति चित्तसमुट्ठानानं रूपानं अधि० प० प० ।

कुसलो धम्मो कुसलस्स च अव्याकतस्स च धम्मस्स अधि० प० प० । सहजाताधिपति—कुसलाधिपति सम्पयुत्तकानं खन्धानं चित्तसमुट्ठानानञ्च रूपानं अधि० प० प० ।

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स धम्मस्स अधि० प० प० । आरम्मणाधिपति, सहजाताधिपति । आरम्मणाधिपति—रागं गरुं क्त्वा अस्सा-

येति अस्मिन्

विधिः क्व

अथवा

प० प० ।

अथवा

अथवा

अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा प० प० ।

अथवा अथवा अथवा

अथवा प० प० ।

अथवा अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

अथवा अथवा अथवा

(४. अनन्तरपञ्चयो)

कुसलो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स अनन्तरपञ्चयेन पञ्चयो । पुरिमा
पुरिमा कुसला खन्धा पच्छिमानं पच्छिमान कुसलान खन्धानं अन०
प० प० । अनुलोमं गोत्रभुस्स, अनुलोमं वोदानस्स, गोत्रभू मग्गस्स,
वोदान मग्गस्स अन० प० प० ।

कुसलो धम्मो अब्याकतस्स धम्मस्स अन० प० प० । कुसलं
बुट्टानस्स, मग्गो फलस्स, अनुलोमं सेक्खाय फलसमापत्तिया, निरोधा
बुट्टहन्तस्स नेवसञ्जानासञ्जायतनकुसल फलसमापत्तिया अन० प० प० ।

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स धम्मस्स अन० प० प० । पुरिमा
पुरिमा अकुसला खन्धा पच्छिमानं पच्छिमान अकुसलान खन्धान
अन० प० प० ।

अकुसलो धम्मो अब्याकतस्स धम्मस्स अन० प० प० । अकुसलं
बुट्टानस्स अन० प० प० ।

अब्याकतो धम्मो अब्याकतस्स धम्मस्स अन० प० प० । पुरिमा
पुरिमा विपाकाब्याकता किरियाब्याकता खन्धा पच्छिमानं पच्छिमान
विपाकाब्याकतान किरियाब्याकतान खन्धान अन० प० प० । भवङ्गं
धावज्जनाय, किरियं बुट्टानस्स अरहतो अनुलोम फलसमापत्तिया, निरोधा
बुट्टहन्तस्स नेवसञ्जानासञ्जायतनकिरियं फलसमापत्तिया अन० प० प० ।

ॐ बुट्टानस्सा ति विपाकस्स, तदारम्मणस्स वा भवङ्गस्स वा
त अत्थो ।

अन्वयात्तौ कर्मो

पुस्तकान् कथाम् कर्मो

अन्वयात्तौ कर्मो

अनुकथान् कथाम् कर्मो

(५)

पुस्तके कर्मो पुस्तकस्त कर्मस्त

पुरिमा पुस्तक कथा ५० वे ५० (

कम प प ।

पुस्तके कर्मो अन्वयात्तस्त कर्मस्त

पुस्तकस्त ५० वे ५० अन्वयात्तस्त कर्मो ५० कर्मो

अनुकथान् कर्मो अनुकथान्त कर्मस्त कर्मो

पुरिमा अनुकथा कथा ५० वे ५० कम ५० ।

अनुकथान् कर्मो अन्वयात्तस्त कर्मस्त कर्मो कर्मो

पुस्तकस्त कम प प ।

अन्वयात्तौ कर्मो अन्वयात्तस्त कर्मस्त कम ५० ५०

पुरिमा अन्वयात्तौ कथा ५० वे ५० अन्वयात्तस्त कर्मो ५० ५०

अन्वयात्तौ कर्मो पुस्तकस्त कर्मस्त कम ५० ५० ।

पुस्तकान् कथाम् कम प प ।

अन्वयात्तौ कर्मो अनुकथान्त कर्मस्त कम प ५० ।

अनुकथान् कथाम् कम ५० प ।

(६. सहजातपञ्चयो)

कुसलो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स सहजातपञ्चयेन पञ्चयो । कुसलो
एको खन्धो तिण्णन्नं खन्धानं सह० प० प० । तयो खन्धा एकस्स
खन्धस्स सह० प० प० । द्वे खन्धा दिन्न खन्धान सह० प० प० ।

कुसलो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स सह० प० प० । कुसला
खन्धा चित्तसमुट्टानानं रूपान सह० प० प० ।

कुसलो धम्मो कुसलस्स च अव्याकतस्स च धम्मस्स सह० प०
प० । कुसलो एको खन्धो तिण्णन्नं खन्धानं चित्तसमुट्टानानञ्च रूपानं
सह० प० प० । तयो खन्धा ५ पे ५ द्वे खन्धा दिन्न खन्धानं चित्त-
समुट्टानानञ्च रूपानं सह० प० प० ।

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स धम्मस्स सह० प० प० । अकुसलो एको
खन्धो तिण्णन्नं खन्धानं सह० प० प० । तयो खन्धा ५ पे ५ द्वे खन्धा
दिन्न खन्धानं सह० प० प० ।

अकुसलो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स सह० प० प० । अकुसला
खन्धा चित्तसमुट्टानानं रूपान सह० प० प० ।

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स च अव्याकतस्स च धम्मस्स सह०
प० प० । अकुसलो एको खन्धो तिण्णन्नं खन्धानं चित्तसमुट्टानानञ्च
रूपान सह० प० प० । तयो खन्धा ५ पे ५ द्वे खन्धा दिन्नं खन्धानं
चित्तसमुट्टानानञ्च रूपान सह० प० प० ।

अव्याकतो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स सह० प० प० । विपाका-
व्याकतो किरियाव्याकतो एको खन्धो ५ पे ५ द्वे खन्धा दिन्नं खन्धानं

(६. सहजातपञ्चयो)

कुसलो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स सहजातपञ्चयेन पञ्चयो । कुसलो एको खन्धो तिण्णन्न खन्धानं सह० प० प० । तयो खन्धा एकस्स खन्धस्स सह० प० प० । द्वे खन्धा दिन्न खन्धानं सह० प० प० ।

कुसलो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स सह० प० प० । कुसला खन्धा चित्तसमुट्टानानं रूपान सह० प० प० ।

कुसलो धम्मो कुसलस्स च अव्याकतस्स च धम्मस्स सह० प० प० । कुसलो एको खन्धो तिण्णन्न खन्धान चित्तसमुट्टानानञ्च रूपानं सह० प० प० । तयो खन्धा ५ पे ५ द्वे खन्धा दिन्न खन्धान चित्तसमुट्टानानञ्च रूपान सह० प० प० ।

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स धम्मस्स सह० प० प० । अकुसलो एको खन्धो तिण्णन्नं खन्धानं सह० प० प० । तयो खन्धा ५ पे ५ द्वे खन्धा दिन्न खन्धानं सह० प० प० ।

अकुसलो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स सह० प० प० । अकुसला खन्धा चित्तसमुट्टानान रूपानं सह० प० प० ।

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स च अव्याकतस्स च धम्मस्स सह० प० प० । अकुसलो एको खन्धो तिण्णन्न खन्धानं चित्तसमुट्टानानञ्च रूपान सह० प० प० । तयो खन्धा ५ पे ५ द्वे खन्धा दिन्न खन्धान चित्तसमुट्टानानञ्च रूपान सह० प० प० ।

अव्याकतो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स सह० प० प० । विपाकाव्याकतो किरियाव्याकतो एको खन्धो ५ पे ५ द्वे खन्धा दिन्नं खन्धानं

पृ० २-७]

विद्यमानानाम्

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

(७ मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो)

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

मन्त्रो मन्त्रो मन्त्रो

५६

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स धम्मस्स अञ्ज० प० प० । अकुसलो
एको खन्धो तिण्णन्न — तयो खन्धा एकस्स — द्वे खन्धा द्विन्नं खन्धान
अञ्ज० प० प० ।

अव्याकतो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स अञ्ज० प० प० । विपाका-
व्याकतो किरियाव्याकतो एको खन्धो तिण्णन्न — तयो खन्धा एकस्स .
द्वे खन्धा द्विन्नं खन्धानं अञ्ज० प० प० । पटिसन्धिकखणो विपाका-
व्याकतो एको खन्धो तिण्णन्नं खन्धान वत्थुस्स च अञ्ज० प० प० ।
तयो खन्धा ७ पे ७ द्वे खन्धा द्विन्नं खन्धानं वत्थुस्स च अञ्ज० प० प० ।
खन्धा वत्थुस्स अञ्ज० प० प० । वत्थु खन्धानं अञ्ज० प० प० ।
एक महाभूतं तिण्णन्नं महाभूतानं अञ्ज० प० प० । तयो महाभूता
एकस्स .. द्वे महाभूता द्विन्नं महाभूतानं अञ्ज० प० प० । वाहिर,
आहारसमुट्ठान, उतुसमुट्ठान, असञ्जसत्तान एक महाभूतं तयो महा-
भूता — द्वे महाभूता द्विन्नं महाभूतानं अञ्जमञ्जपच्चयेन पच्चयो ।

(८. निस्सयपच्चयो)

कुसलो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स निस्सयपच्चयेन पच्चयो । कुसलो
एकी खन्धो तिण्णन्न तयो खन्धा एकस्स... द्वे खन्धा द्विन्नं खन्धानं
नि० प० प० ।

कुसलो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स नि० प० प० । कुसला खन्धा
चित्तसमुट्ठानान रूपान नि० प० प० ।

कुसलो धम्मो कुसलस्स च अन्याकतस्स च धम्मस्स नि० प० प० ।
कुसलो एको खन्धो तिण्णन्नं खन्धानं चित्तसमुट्ठानानञ्च रूपान नि०

१० ट १० १

१० १० १ १

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

अनुसूचित जाति

असञ्जसत्तान एकं महाभूतं ७ पे ७ द्वे महाभूता द्विन्न महाभूतानं
नि० प० प० । महाभूता ऋत्तारूपान उपादारूपान नि० प० प० ।
चक्रायतन चक्रुविज्जाणस्स नि० प० प० । सोतायतन धानायतन
जिह्वायतन कायायतन कायविज्जाणस्स नि० प० प० । वत्थु विपाका-
व्याकतानं किरियान्याकतान खन्धान नि० प० प० ।

अव्याकतो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स नि० प० प० । वत्थु कुसलान
खन्धान नि० प० प० ।

अन्याकतो धम्मो अकुसलस्स धम्मस्स नि० प० प० । वत्थु
अकुसलान खन्धान नि० प० प० ।

कुसलो च अव्याकतो च धम्मा कुसलस्स धम्मस्स नि० प० प० ।
कुसलो एको खन्धा च वत्थु च तिण्णन्न खन्धानं नि० प० प० ।
तयो खन्धो च वत्थु च...द्वे खन्धा च वत्थु च द्विन्नं खन्धानं
नि० प० प० ।

कुसलो च अन्याकतो च धम्मा अव्याकतस्स धम्मस्स नि० प० प० ।
कुसला खन्धा च महाभूता च चित्तसमुद्धानान रूपान नि० प० प० ।

अकुसलो च अन्याकतो च धम्मा अकुसलस्स धम्मस्स नि० प० प० ।
अकुसलो एको खन्धो च वत्थु च तिण्णन्नं खन्धानं ७ पे ७ द्वे खन्धा
च वत्थु च द्विन्नं खन्धानं नि० प० प० ।

अकुसलो च अव्याकतो च धम्मा अव्याकतस्स धम्मस्स नि० प०
प० । अकुसला खन्धा च महाभूता च चित्तसमुद्धानान रूपान
निस्सयपञ्चयेन पञ्चयो ।

कुम्भे कर्म

आर्यभट्टमित्तो,

मित्तो—यान् यत्नं क्रीडं

कृत्वा पत्न्येनकृति, पुत्रे

दुःखित्तं कर्म नव कर्म

पत्न्येनकृति श्रीयान् नव कर्म

दित्वा मर्षं नव कृत्वा पत्न्येनकृति

पुरिमा कुम्भे कृत्वा पत्न्येनकृति

प प । अमुकोर्म श्रीयत्नं, अमुकोर्म

श्रीयान् मन्त्रस्त उप ० प ० प । अमुकोर्म—कर्म

रेति, क्रीडं कृत्वाचिदिति, उपोत्पत्तयं करोति,

उत्पादेति मर्षं उत्पादेति कर्मिण्यं उत्पादेति

दुर्गं यान् पत्न्ये उपमित्तयान् यान् रेति ॥ वे ॥ अमुकोर्म

कृत्वा, क्रीडं, दुर्गं यान् पत्न्या, कृत्वा, क्रीडं, अमुकोर्म

पत्न्या उप ० प ० प । पत्न्येन कर्मिण्यं पत्न्येन

उप ० प ० प । दुर्गित्तं कर्मिण्यं पत्न्येन ॥ वे ॥ अमुकोर्म

पत्न्येन कर्मिण्यं कर्मिण्यं कर्मिण्यं उप ० प ० प ।

पत्न्येन ॥ वे ॥ अमुकोर्म कर्मिण्यं कर्मिण्यं

कर्मिण्यं उप ० प ० प । पत्न्येन कर्मिण्यं कर्मिण्यं ॥ वे ॥

कर्मिण्यं कर्मिण्यं कर्मिण्यं कर्मिण्यं कर्मिण्यं ॥ वे ॥ अमुकोर्म कर्मिण्यं

नासञ्जायतनस्स उप० प० प० । दिव्वस्स चक्खुस्स परिकम्म दिव्वस्स
 चक्खुस्स उप० प० प० । दिव्वाय सोतधातुया परिकम्म... इद्धिविध-
 जाणस्स परिकम्मं.. चेतोपरियआणस्स परिकम्म पुन्वेनिवासानुस्सति-
 आणस्स परिकम्म . यथाकम्मूपगजाणस्स परिकम्म अनागतसजाणस्स
 परिकम्म अनागतसजाणस्स उप० प० प० । दिव्व चक्खु दिव्वाय
 सोतधातुया उप० प० प० । दिव्वा सोतधातु इद्धिविधजाणस्स उप०
 प० प० । इद्धिविधजाणं चेतोपरियआणस्स.. चेतोपरियआण पुन्वे-
 निवासानुस्सतिजाणस्स ...पुन्वेनिवासानुस्सतिजाण यथाकम्मूपगजाणस्स
 .. यथाकम्मूपगजाण अनागतसजाणस्स उप० प० प० । पठमस्स
 मग्गस्स परिकम्म पठमस्स मग्गस्स ५ पे ५ चतुत्थस्स मग्गस्स परिकम्म
 चतुत्थस्स मग्गस्स उप० प० प० । पठमो मग्गो दुतियस्स... दुतियो मग्गो
 ततियस्स _ ततियो मग्गो चतुत्थस्स मग्गस्स उप० प० प० । सेक्खा
 मग्ग उपनिस्साय अनुप्पन्न समापत्ति उप्पादेन्ति, उप्पन्न समापज्जन्ति,
 सङ्घारे अनिच्चतो दुक्खतो अनत्ततो विपरसन्ति । मग्गो सेक्खान अत्य-
 पिटसम्भिदाय, धम्मपटिसम्भिदाय, निरुत्तिप०, पटिभानपटिसम्भिदाय,
 ठानाट्टानकोसल्लस्स उप० प० प० ।

कुसलो धम्मो अकुसल्लस्स धम्मस्स उप० प० प० । आरम्मणूप-
 निस्सयो, पक्कूपनिस्सयो । आरम्मणूपनिस्सयो—दानं दत्त्वा ५ पे ५
 त गरु क्त्वा अस्सदेति अभिनन्दति । त गरु क्त्वा रागो... दिट्ठि
 उप्पज्जति । पुब्बे सुच्चिण्यानि गरुं क्त्वा अस्सादेति अभिनन्दति ।
 तं गरुं क्त्वा रागो दिट्ठ उप्पज्जति । क्षाना बुट्टहिरवा अभिनन्दति ।

सुखी कवि

आरम्भ—

मित्रो—

अथ

पुस्तिका

पुस्तिका

हिना मन्त्र

पुरिमा

५ ५ ।

वेदि, वीर्य

उत्पादेति

सुतं

पुत्रा, वीर्य

पुत्राय

उप ५ ५ ।

उप ५ ५ ।

विरिद्धं

विरिद्धं

कामस्य

कामस्य

राग गुरु कृत्वा अस्सादेति अभिनन्दति । त गुरु कृत्वा रागो...दिट्टि
उप्पज्जति । दिट्टिं गुरु कृत्वा ५ पे ५ रागो .. दिट्टि उप्पज्जति ।
अनन्तरूपनिस्सयो—पुरिमा पुरिमा अकुसला खन्धा पच्छिमान पच्छिमानं
अकुसलानं खन्धान उप० प० प० । पकतूपनिस्सयो—राग उपनिस्साय
पाण हनति, अदिन्न आदियाति, मुसा भणति, पिसुण भणति, फरुस
भणति, सम्फ पलपति सन्धि छिन्दति, निह्लोप हरति, एकागारिक करोति
परिपन्थे तिट्ठति, परदारं गच्छति, गामघात, निगमघात करोति, मातर
जीविता वोरपेति, पितर जीविता वोरपेति, अरहन्त जीविता वोरपेति,
दुट्ठेन चित्तेन तथागतस्स लोहित उप्पादेति, सघ भिन्दति । दोसं,
मोह, मान, दिट्टिं, पत्थन उपनिस्साय पाण हनति ५ पे ५ सघं भिन्दति ।
रागो, दोसो, मोहो, मानो दिट्टि, पत्थना रागस्स, दोसस्स, मोहस्स,
मानस्स, दिट्टिया, पत्थनाय उप० प० प० । पाणातिपातो पाणाति-
पातस्स, अदिन्नादानस्स, कामेसु मिच्छाचारस्स, मुसावादस्स, पिसुणाय
वाचाय, फरुसाय वाचाय, सम्फप्पलापस्स अभिज्जाय, व्यापादस्स,
मिच्छादिट्टिया उप० प० प० । अदिन्नादान अदिन्नादानस्स ५ पे ५
मिच्छादिट्टिया, पाणातिपातस्स उप० प० प० । चक्क वन्धितव्व ।
कामेसु मिच्छाचारो ५ पे ५ मिच्छादिट्टि मिच्छादिट्टिया उप० प० प० ।
मिच्छादिट्टि पाणातिपातस्स ५ पे ५ व्यापादस्स उप० प० प० । मातु-
घातिकम्मं मातुघातिकम्मस्स*, पितुघातिकम्मस्स, अरहन्तघातिकम्मस्स,

* अञ्जेन क्त मातुघातिकम्म अपरेण कतस्स मातुघातिकम्मस्स,
, एव पितुघातिकम्म पितुघातिकम्मस्स ।

- अथ च...
 - उपनिषत्सु...
 - उपनिषत्सु...
 - चामो पन्ना
 उप० प० प० ।

कुर्वन्ते कर्मो जन्तुः

- निस्त्वो, अन्तःकर्मिणो,
 अरहा मन्वा इन्द्रियेण कर्म
 निस्त्वो— इन्द्रं इन्द्रस्य, कर्मो
 - अमापयिवा विरोधा इन्द्रस्य
 पयिवा भूय प प ।
 - अथावेति परिष्ठापेति, परिषेत्सु कर्म इन्द्रं
 चामो कर्म उपनिषत्सु अन्तः ५ वे ५ इन्द्रं
 - तीर्थं, इत चायो पन्ना अन्तःकर्म इन्द्रं,
 पञ्चमापयिवा उप प प । इन्द्रं कर्म
 अरहा मन्वा उपनिषत्सु अन्तःकर्म विरिषकमापयि
 अमापयति इन्द्रं अन्तःकर्मो इन्द्रस्यो अन्तःकर्मो
 अरहतो अन्तःकर्मिणोऽन्तःकर्मो अन्तः
 - अन्तःकर्मो अन्तःकर्मो उप प प ।

अन्तःकर्मो कर्मो अन्तःकर्मो अन्तःकर्मो उप०

निस्त्वो अन्तःकर्मिणो,

राग गुरु कृत्वा अस्सादेति अभिनन्दति । तं गुरुं कृत्वा रागो...दिष्टि
उप्पजति । दिष्टिं गुरु कृत्वा ५ पे ५ रागो... दिष्टि उप्पजति ।
अनन्तरूपनिस्सयो-पुरिमा पुरिमा अकुसला खन्धा पच्छिमान पच्छिमानं
अकुसलान खन्धान उप० प० प० । पकत्पनिस्सयो—रागं उपनिस्साय
पाण हनति, अदिन्न आदियति, मुसा भणति, पिसुण मणति, फरुस
भणति, सम्फ पलपति सन्धि छिन्दति, निल्लोप हरति, एकागारिक करोति
परिपन्थे तिट्ठति, परदार गच्छति, गामघात, निगमघात करोति, मातर
जीविता वोरोपेति, पितर जीविता वोरोपेति, अरहन्त जीविता वोरोपेति,
दुट्ठेन चित्तेन तथागतस्स लोहित उप्पादेति, सघ भिन्दति । दोस,
मोह, मान, दिष्टि, पत्थन उपनिस्साय पाणा हनति ५ पे ५ सधं भिन्दति ।
रागो, दोसो, मोहो, मानो दिष्टि, पत्थना रागस्स, दोसस्स, मोहस्स,
मानस्स, दिष्टिया, पत्थनाय उप० प० प० । पाणातिपातो पाणाति-
पातस्स, अदिन्नादानस्स, कामेसु मिच्छाचारस्स, मुसावादस्स, पिसुणाय
वाचाय, फरुसाय वाचाय, सम्फप्पलापस्स अभिज्झाय, व्यापादस्स,
मिच्छादिष्टिया उप० प० प० । अदिन्नादान अदिन्नादानस्स ५ पे ५
मिच्छादिष्टिया, पाणातिपातस्स उप० प० प० । चङ्ग बन्धितञ्च ।
कामेसु मिच्छाचारो ५ पे ५ मिच्छादिष्टि मिच्छादिष्टिया उप० प० प० ।
मिच्छादिष्टि पाणातिपातस्स ५ पे ५ व्यापादस्स उप० प० प० । मातु-
घातिकम्मं मातुघातिकम्मस्स*, पितुघातिकम्मस्स, अरहन्तघातिकम्मस्स,

* अञ्जेन, क्त मातुघातिकम्म अपरेण कतस्स मातुघातिकम्मस्स,
एव पितुघातिकम्म पितुघातिकम्मस्स ।

विद्युत्कर्म
विद्युत्कर्मविद्युत्

विद्युत्कर्म कर्म

१२३ उद्योगकार्य धामं वेदि, लीलां कर्मविद्युत्,
 धामं उपादेयि, विद्युत्कर्म उपादेयि, कर्म
 वेदि उपादेयि उपादेयि । धर्म, धर्म, धर्म,
 धामं वेदि ॥ १२३ उपादेयि उपादेयि ।

दीप्तं सुखं, धामं उपादेय उपादेय ॥ १२३ ॥
 लम्ब परिचायकाय धामं वेदि ॥ १२३ ॥ उपादेयि
 आदिभिरुवा मुवा भवितुवा विद्युत्कर्म, कर्म
 कर्मकर्म, धर्मि कर्मिधाम विद्युत्कर्म इतिधाम,
 धर्मिधामे उपा, कर्मधर्म कर्मधाम, धामधामे उपादेय,
 लम्ब परिचायकाय धामं वेदि ॥ १२३ ॥ उपादेयि उपादेयि,
 धर्मोपत्त्या ॥ १२३ ॥ धर्मि धर्मिधामे उपादेयि
 धर्मि धर्मिधामे उपादेयि धर्मिधामे उपादेयि, धर्म
 धर्मिधामे उपादेयि धर्मिधामे उपादेयि, धर्मिधामे

विद्युत्कर्म कर्म उपादेयकार्य कर्मधाम उपादेय ॥ १२३ ॥
 धर्मिधामे, धर्मिधामे । धर्मिधामे—धर्मिधामे

उप० प० प० । पक्त्वूपनिस्सयो—राग उपनिस्साय अत्तान आतापेति परितापेति, परिचेट्टिमूलक दुक्ख पच्चनुभोति । दोस, मोहं, मान, दिट्ठि, पथन उपनिस्साय अत्तान आतापेति परितापेति, परिचेट्टिमूलक दुक्ख पच्चनुभोति । रागो ऽ पे ऽ पथना कायिकस्स सुखस्स, कायिकस्स दुक्खस्स, फलसमापत्तिया उप० प० प० । अकुसल कम्म विपाकस्स उप० प० प० ।

अव्याक्तो धम्मो अव्याक्तस्स धम्मस्स उप० प० प० । आर-
म्मणूपनिस्सयो, अनन्तरूपनिस्सयो, पक्त्वूपनिस्सयो । आरम्मणूप-
निस्सयो—अरहा फल गरु कत्वा पच्चवेक्खति, निब्बान गरु कत्वा
पच्चवेक्खति । निब्बान फलस्स उप० प० प० । अनन्तरूपनिस्सयो—
पुरिमा पुरिमा विपाकाव्याकता किरियाव्याकता खन्धा पच्छिमानं पच्छि-
मानं विपाकाव्याकतानं किरियाव्याकतानं खन्धानं उप० प० प० ।
भवङ्ग आवज्जनाय, किरियं बुट्टानस्स, अरहतो अनुलोमं फलसमापत्तिया
निरोधा बुट्टहन्तस्स नेवसञ्जानासञ्जायतनकिरिय फलसमापत्तिया उप०
प० प० । पक्त्वूपनिस्सयो—कायिकं सुख कायिकस्स सुखस्स, कायि-
कस्स दुक्खस्स, फलसमापत्तिया उप० प० प० । कायिक दुक्ख
कायिकस्स सुखस्स, कायिकस्स दुक्खस्स, फलसमापत्तिया उप० प० प० ।
उतु कायिकस्स सुखस्स ऽ पे ऽ फलसमापत्तिया उप० प० प० । भोजन .
सेनासनं कायिकस्स सुखस्स ऽ पे ऽ फलसमापत्तिया उप० प० प० ।
कायिक सुख, कायिकं दुक्खं, उतु, भोजन, सेनासन कायिकस्स सुखस्स
ऽ पे ऽ फलसमापत्तिया उ० प० प० । फलसमापत्ति कायिकस्स सुखस्स

विदुषादिभ्यः

विष्वादिभ्यः,

अरुणस्यदिभ्यः

मातृस्यदिभ्यः

अनुस्यदिभ्यः

रामं उपनिषत्सु रामं वेदि, अथ

रामं उपादेति, पितामहं उपादेति,

वेदि उपादेति उपादेति । रोषं, मोहं,

रामं वेदि ॥ ५ ॥ उपादेति उपादेति ।

वीरस्य, कुलस्य, वासस्य उपादेति उपादेति

उत्त पतिषात्सु रामं वेदि ॥ ५ ॥ उपादेति

आदिभ्यः सुवा मन्त्रिणा विदुषं मन्त्रिणा, कर्म

कर्मणि अथि अन्त्रिणा, मित्रोप हस्ति

परिकल्पे अथ, परदारं कल्पे नामधार्त्तं अन्त्रिणा,

उत्त पतिषात्सु रामं वेदि ॥ ५ ॥ उपादेति उपादेति

बोरोपेत्ता ॥ ५ ॥ पितरं अन्त्रिणा बोरोपेत्ता, अरुणं

दुष्टेन विरोधेन उपादेत्त अन्त्रिणा, अन्त्रि

पतिषात्सु रामं वेदि अथ उपादेति, अन्त्रिणा

अनुस्यदिभ्यः कर्मो अन्त्रिणा अन्त्रिणा उपादेति

अन्त्रिणा, अन्त्रिणा ।

कायिकं सुखं उपनिस्थाय पाणं हनति ॥ पे ॥ सघं भिन्दति । कायिकं दुःखं, उत्तुं, भोजनं, सेनासनं उपनिस्थाय पाणं हनति ॥ पे ॥ सघं भिन्दति । कायिकं सुखं ॥ पे ॥ सेनासनं रागस्स, दोसस्स, मोहस्स, मानस्स, दिट्ठिया, पत्थनाय उपनिस्सयपच्चयेन पच्चयो ।

(१०. पुरेजातपच्चयो)

अन्याकतो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स पुरेजातपच्चयेन पच्चयो । आरम्मणपुरेजातं वत्थुपुरेजातं । आरम्मणपुरेजातं—अरहा चक्खुं अनिच्चतो दुक्खतो अनत्ततो विपस्सति । सोतं, घानं, जिह्मं, कायं ॥ पे ॥ वत्थुं अनिच्चतो ॥ पे ॥ विपस्सति । दिब्बेन चक्खुना रूपं पस्सति, दिब्बाय सोतधातुया सह सुणाति । रूपायतनं चक्खुविज्जाणस्स ॥ पे ॥ फोट्टब्बायतनं कायविज्जाणस्स पुरे० प० प० । वत्थुपुरेजातं—चक्खायतनं चक्खुविज्जाणस्स ॥ पे ॥ कायायतनं कायविज्जाणस्स पुरे० प० प० । वत्थुं विपाकाव्याकतानं किरियाव्याकतानं खन्धानं पुरे० प० प० ।

अव्याकतो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स पुरे० प० प० । आरम्मणपुरेजातं, वत्थुपुरेजातं । आरम्मणपुरेजातं—सेक्खा वा पुशुज्जना वा चक्खुं अनिच्चतो ॥ पे ॥ विपस्सन्ति । सोतं ॥ पे ॥ वत्थुं अनिच्चतो ॥ पे ॥ विपस्सन्ति । दिब्बेन चक्खुना रूपं पस्सन्ति । दिब्बाय सोतधातुया सह सुणन्ति । वत्थुपुरेजातं—वत्थुं कुसलानं खन्धानं पुरे० प० प० ।

अव्याकतो धम्मो अक्कुसेलस्स धम्मस्स पुरे० प० प० । आरम्मणपुरेजातं, वत्थुपुरेजातं । आरम्मणपुरेजातं—चक्खुं अस्सोदेति अर्म्मि^६ ।

उक्तं च
अत्र
विद्यते ।
विद्यते ।

निरुद्धो अल्पकालमिच्छते,
तेनैव सर्वं सर्वं कर्म
निरुद्धं यथाशक्तं यथाशक्तम्
निरुद्धो—अल्पकालं कर्मकालं
निरुद्धो—अल्पकालं
येति । अल्पकालं कर्मकालं
५५ ५५ अल्पकालं अल्पकालं । अल्पकालं कर्मकालं,
मोक्षं तेनैव सर्वं कर्म कर्मकालं, अल्पकालं,
५५ ५५ ।

अल्पकालं कर्मकालं अल्पकालं कर्मकालं
निरुद्धो अल्पकालमिच्छते, अल्पकालमिच्छते ।
अल्पकालं कर्म कर्म अल्पकालमिच्छते
अल्पकालं, अल्पकालं अल्पकालं । अल्पकालं, अल्पकालं, अल्पकालं
रते अल्पकालं, अल्पकालं अल्पकालमिच्छते अल्पकालमिच्छते
अल्पकालं अल्पकालमिच्छते अल्पकालमिच्छते
अल्पकालं अल्पकालमिच्छते अल्पकालमिच्छते अल्पकालमिच्छते ।

अव्याकृतो धम्मो अव्याकृतस्स धम्मस्स आसे० प० प० । पुरिमा पुरिमा किरियाव्याकृता खन्धा पच्छिमान पच्छिमानं किरियाव्याकृतान खन्धान आसेवनपच्चयेन पच्चयो ।

(१३. कम्मपच्चयो)

कुसलो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स कम्मपच्चयेन पच्चयो । कुसला चेतना सम्पयुत्तकान खन्धान कम्मप० प० ।

कुसलो धम्मो अन्याकृतस्स धम्मस्स कम्मप० प० । सहजाता (चेतना) नानाक्खणिका (चेतना) । सहजाताकुसला चेतना चित्तसमुट्ठानान रूपानं कम्मप० प० । नानाक्खणिका कुसला चेतना विपाकानं खन्धान कटत्ता च रूपान कम्मप० प० ।

कुसलो धम्मो कुसलस्स च अव्याकृतस्स च धम्मस्स कम्म० प० प० । कुसला चेतना सम्पयुत्तकान खन्धान चित्तसमुट्ठानानञ्च रूपान कम्म-प० प० ।

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स धम्मस्स कम्मप० प० । अकुसला चेतना सम्पयुत्तकान खन्धान कम्मप० प० ।

अकुसलो धम्मो अन्याकृतस्स धम्मस्स कम्मप० प० । सहजाता, नानाक्खणिका । सहजाता अकुसला चेतना चित्तसमुट्ठानान रूपान कम्मप० प० । नानाक्खणिका अकुसला चेतना विपाकान खन्धान कटत्ता च रूपान कम्मप० प० ।

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स च अव्याकृतस्स च धम्मस्स कम्म-

प० । कुसला आहारा सम्पयुक्तकान खन्धान चित्तसमुद्धानानञ्च रूपानं
आहारप० प० ।

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स धम्मस्स आहारप० प० । अकुसला
आहारा सम्पयुक्तकान खन्धान आहारप० प० ।

अकुसलो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स आहारप० प० । अकुसला
आहारा चित्तसमुद्धानान रूपानं आहारप० प० ।

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स च अव्याकतस्स च धम्मस्स आहारप०
प० । अकुसला आहारा सम्पयुक्तकानं खन्धानं चित्तसमुद्धानानञ्च
रूपान आहारप० प० ।

अव्याकतो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स आहारप० प० । विपा-
काव्याकता किग्न्याव्याकता आहारा सम्पयुक्तकान खन्धान चित्तसमु-
द्धानानञ्च रूपान आहारप० प० । पटिसन्धिक्खण्णे विपाकान्याकता
आहारा सम्पयुक्तकान खन्धान कटत्ता च रूपान आहारप० प० ।
कवलीकारो आहारो इमस्स कायस्स आहारपञ्चयेन पञ्चयो ।

(१६. इन्द्रियपञ्चयो)

कुसलो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स इन्द्रियपञ्चयेन पञ्चयो । कुसला
इन्द्रिया सम्पयुक्तकान खन्धान इ० प० प० ।

कुसलो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स इ० प० प० । कुसला इन्द्रिया
चित्तसमुद्धानान रूपान इ० प० प० ।

कुसल ' कुसलस्स च अव्याकतस्स च धम्मस्स इ० प० प० ।

कुसला इ० खन्धान चित्तसमुद्धानानञ्च रूपान इ० प० प० ।

१२० ।

कर्मणः कर्मणः

कर्मणः

कर्मणः

कर्मणः कर्मणः

कर्मणः

कर्मणः कर्मणः कर्मणः

(३३)

कर्मणः कर्मणः कर्मणः

कर्मणः कर्मणः कर्मणः

कर्मणः कर्मणः कर्मणः

कर्मणः कर्मणः कर्मणः

कर्मणः कर्मणः कर्मणः

कर्मणः कर्मणः कर्मणः

(१५ आचार्यकर्मणः)

कर्मणः कर्मणः कर्मणः

कर्मणः कर्मणः कर्मणः

कर्मणः कर्मणः कर्मणः

कर्मणः कर्मणः कर्मणः

कर्मणः कर्मणः कर्मणः

२४

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स धम्मस्स ज्ञानप० प० । अकुसलानि
ज्ञानज्ञानि सम्प० खन्धानं भानप० प० ।

अकुसलो धम्मो अन्या० धम्मस्स भानप० प० । अकुसलानि
ज्ञानज्ञानि चित्तस० रूपान ज्ञानप० प० ।

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स च अव्या० च धम्मस्स भानप० प० ।
अकुसलानि ज्ञानज्ञानि सम्प० खन्धानं चित्तसमुट्ठानानञ्च रूपान
ज्ञानप० प० ।

अव्याकतो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स ज्ञानप० प० ।
विपाकान्याकतानि किरियाव्याकतानि ज्ञानज्ञानि सम्पयुक्तान खन्धान
चित्तसमुट्ठानानञ्च रूपान ज्ञानप० प० । पटिसन्धिदक्षणे विपा-
कान्याकतानि ज्ञानज्ञानि सम्प० खन्धानं कटत्ता च रूपान
ज्ञानपच्चयेन पच्चयो ।

(१८. मग्गपच्चयो)

कुसलो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स मग्गपच्चयेन पच्चयो । कुसलानि
मग्गज्ञानि सम्प० खन्धान मग्गप० प० ।

कुसलो धम्मो अव्याकतस्स धम्मस्स मग्गप० प० । कुसलानि
मग्गज्ञानि चित्तस० रूपान मग्गप० प० ।

कुसलो धम्मो कुसलस्स च अव्या० च धम्मस्स मग्गप० प० ।
कुसलानि मग्गज्ञानि सम्प० खन्धान चित्तसमुट्ठानानञ्च रूपान मग्गप० प० ।

अकुसलो धम्मो अकुसलस्स धम्मस्स मग्गप० प० । अकुसलानि
मग्गज्ञानि सम्प० खन्धान मग्गप० प० ।

इन्द्रिया अन्तः

अनुसन्धी

अनुसन्धी

५० । अनुसन्धी

इ० ५० ५० ।

अनुसन्धी अन्तः

अनुसन्धी अन्तः अन्तः अन्तः

अन्तः ५ ५ ५० । अन्तः अन्तः

अन्तः अन्तः अन्तः ५० ५० ५० ।

अन्तः अन्तः अन्तः अन्तः ५० ५० ५० ।
अन्तः अन्तः अन्तः अन्तः ।

(१५. अनुसन्धी)

अनुसन्धी अन्तः अनुसन्धी अन्तः अनुसन्धी अन्तः
अन्तः अन्तः अन्तः अन्तः ५ ।

अनुसन्धी अन्तः अन्तः अन्तः अनुसन्धी
अन्तः अन्तः अन्तः अन्तः अन्तः ५० ।

अनुसन्धी अन्तः अनुसन्धी अन्तः अन्तः ५

अनुसन्धी अन्तः अन्तः अन्तः अन्तः

५ ५ ।

२१५

५५५

अकुसलो धम्मा अन्या० धम्मस्स विष्प० प० प० । सहजात.
पञ्चाजातं । सहजाता अकुसला खन्धा चित्तस० रूपान विष्प० प० प० ।
पञ्चाजाता अकुसला खन्धा पुरेजातस्स इमस्स कायस्स विष्प० प० प० ।

अन्याकता धम्मो अन्या० धम्मस्स विष्प० प० प० । सहजात,
पुरेजात, पञ्चाजात । सहजाता विपाका राफता किरियान्याकता खन्धा
चित्तस० रूपान विष्प० प० प० । पटसन्धिधम्मणे विपाकान्याकता
खन्धा धटत्तारूपान विष्प० प० प० । खन्धा वत्थुस्स वत्थु खन्धान
विष्प० प० प० । पुरेजात चत्तायतन चकसु दज्जागस्स ५ पे ५
कायायतन कायविज्जाणस्स विष्प० प० प० । वत्थु विपाकान्याकतान
किरियान्याकतान खन्धानं विष्प० प० प० । पञ्चाजाता विपाकान्या
कता किरियान्याकता खन्धा पुरेजातस्स इमस्स कायस्स विष्प० प० प० ।

अन्याकतो धम्मो कुमलस्स धम्मस्स विष्प० प० प० । पुरजात
वत्थु कुमलान खन्धान विष्प० प० प० ।

अन्याकतो धम्मो अकुमलस्स धम्मस्स विष्प० प० प० । पुरेजातं
वत्थु अकुसलान खन्धान विष्पयुत्तपच्चयेन पच्चयो ।

(२१. अत्थिपच्चयो)

कुसलो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स अत्थिपच्चयेन पच्चयो । कुसलो
एको खन्धो ५ पे ५ द्वे खन्धा द्विन्न खन्धान अत्थिप० प० ।

कुसलो धम्मो अन्या० धम्मस्स अत्थिप० प० । सहजात, पञ्चा-
जात । सहजाता कुसला खन्धा चित्तस० रूपान अत्थिप० प० ।
पञ्चाजाता कुसला खन्धा पुरेजातस्स इमस्स कायस्स अत्थिप० प० ।

३०

कुम्भे

पञ्चाशति

कुम्भे

अनुपमसि

अन्वाकरो

आकरोति

सप्तमं पञ्च ० १० ।

अथ अन्वार्थं अन्वा ५ अन्वार्थं

(१९)

कुम्भे अन्वो अन्वकारस्य अन्वकार

एषो अन्वो अन्वकार ५ वे ५ हे अन्वकार द्विती

अनुपमस्य अन्वो अनुपमकारस्य अन्वकार अन्वो

एषो अन्वो ५ वे ५ हे अन्वकार द्विती अन्वार्थं

अन्वाकरो अन्वो अन्वा अन्वकारस्य अन्वकार

आकरोति किरिवाअन्वाकरो एषो अन्वो ५ वे ५ हे

अथ ५ ५ । अन्वकारस्य अन्वकारस्य अन्वकार

अन्वा द्विती अन्वार्थं अन्वकारस्य अन्वकार

(२० अन्वकारस्य)

कुम्भे अन्वो अन्वा अन्वकार

पञ्चाशत् । अन्वाकरो कुम्भे अन्वकार

पञ्चाशत् अन्वा अन्वा पुरेअन्वकार अन्वकार

३१८

अशुभो धर्मो अया० धर्मस्य विष्ण० ५० ५० । सहजात

पञ्चाजात । सहजाता अशुभता गन्धा चित्त० रूपान विष्ण० ५० ५० ।

पञ्चाजाता अशुभता गन्धा पुरेजातस्य इत्यस्य विष्ण० ५० ५० ।

अयाकता धर्मो अया० धर्मस्य विष्ण० ५० ५० । सहजात,

पुरजात, पञ्चाजात । सहजाता विषाका राकता त्रिगिषा राकता गन्धा

चित्त० रूपान विष्ण० ५० ५० । पटस-धर्मस्य विषाकाव्याकता

गन्धा षट्कारूपान विष्ण० ५० ५० । गन्धा इत्यस्य इत्यु गन्धान

विष्ण० ५० ५० । पुरेजात चरमायतन चरमु चरमायतन ॥ ५० ॥

कायायतन कायदिव्यायतन विष्ण० ५० ५० । इत्यु विषाकाव्याकतान

द्विषान्याकतान गन्धानं विष्ण० ५० ५० । पञ्चाजाता विषाका रा

कता त्रिगिषाव्याकता गन्धा पुरजातस्य इत्यस्य कायस्य विष्ण० ५० ५० ।

अयाकतो धर्मो कुसलस्य धर्मस्य विष्ण० ५० ५० । पुरजात

वस्तु कुसलान गन्धान विष्ण० ५० ५० ।

अयाकतो धर्मो अशुभस्य धर्मस्य विष्ण० ५० ५० । पुरजात

वस्तु अशुभलान गन्धान विष्णयुत्तपरायन पञ्चयो ।

(२१. अतिथिपञ्चयो)

कुसलो धर्मो कुसलस्य धर्मस्य अतिथिपञ्चयेन पञ्चयो । कुसलो

एको खन्धो ॥ ५० ॥ द्वे सन्धा द्विन गन्धान अतिथिप० ५० ।

कुसलो धर्मो अन्या० धर्मस्य अतिथिप० ५० । सहजात, पञ्चा-

जात । सहजाता कुसला खन्धा चित्तस० रूपान अतिथिप० ५० ।

पञ्चाजाता कुसला खन्धा पुरेजातस्य इत्यस्य कायस्य अतिथिप० ५० ।

५२

१५

२५

३५

४५

५५

६५

७५

८५

९५

१०५

११५

१२५

१३५

१४५

१५५

१६५

१७५

१८५

१९५

२०५

२१५

२२५

२३५

२४५

२५५

२६५

२७५

२८५

२९५

३०५

३१५

३२५

३३५

३४५

३५५

३६५

३७५

३८५

३९५

४०५

४१५

४२५

४३५

४४५

४५५

४६५

४७५

४८५

४९५

५०५

५१५

५२५

५३५

५४५

५५५

५६५

५७५

५८५

५९५

६०५

६१५

६२५

६३५

६४५

६५५

६६५

६७५

६८५

६९५

७०५

७१५

७२५

७३५

७४५

७५५

७६५

७७५

७८५

७९५

८०५

८१५

८२५

८३५

८४५

८५५

८६५

८७५

८८५

८९५

९०५

९१५

९२५

९३५

९४५

९५५

९६५

९७५

९८५

९९५

१००५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

१५५

रूपान् अस्थिप० प० । पुरेजात—अरहा चक्षुं अनिच्चतो ऽपे ऽ
 विपस्सति । सोतं ऽपे ऽ वत्थुं अनिच्चतो ऽपे ऽ विपस्सति ।
 दिब्बेन चक्षुना रूपं पस्सति, दिब्बाय सोतधातुया सह सुणाति ।
 रूपायतनं चक्षुविञ्जाणस्स ऽपे ऽ फोट्टब्बायतनं कायविञ्जाणस्स
 अस्थिप० प० । चक्खायतनं ऽपे ऽ कायायतनं कायविञ्जाणस्स
 अस्थिप० प० । वत्थुं विपाकाव्याकृतान् किरियाव्याकृतान् खन्धानं
 अस्थिप० प० । पच्छाजाता विपाकाव्याकृता किरियाव्याकृता खन्धा
 पुरेजातस्स इमस्स कायस्स अस्थिप० प० । कव्वळीकारो आहारो
 इमस्स कायस्स अस्थिप० प० । रूपजीवित्तिन्द्रियं कट्त्तारूपान्
 अस्थिप० प० ।

अव्याकृतो घम्मो कुसलस्स घम्मस्स अस्थिप० प० । पुरेजात—
 सेक्खा वा पुथुज्जना वा चक्षुं अनिच्चतो ऽपे ऽ विपस्सन्ति सोतं, घानं,
 जिह्वा, कायं, रूपं, सद्दे, गन्धं, रसे, फोट्टब्बे, वत्थुं अनिच्चतो दुक्खतो
 अनत्ततो विपस्सन्ति । दिब्बेन चक्षुना रूपं पस्सन्ति, दिब्बाय सोत-
 धातुया सह सुणन्ति । वत्थुं कुसलान् खन्धान् अस्थिप० प० ।

अव्याकृतो घम्मो अकुसलस्स घम्मस्स अस्थिप० प० । पुरेजात—
 चक्षुं अस्सादेति अभिनन्दति । त आरब्भ रागो उप्पज्जति, दिट्ठि
 उप्पज्जति, विचिक्खिञ्छा उप्पज्जति, उद्धञ्चं उप्पज्जति, दोमनस्स
 उप्पज्जति । सोतं ऽपे ऽ वत्थुं अस्सादेति अभिनन्दति । त आरब्भ
 रागो ऽपे ऽ दोमनस्सं उप्पज्जति । वत्थुं अकुसलान् खन्धानं
 अस्थिप० प० ।

पुस्तक
अवगत,
कान्याय कर्तव्य
अधिकार ५०
पुस्तक व

५ । अन्वयः
कान्या व कर्तव्य व
आता पुस्तक कर्तव्य व
५ ५ । अन्वयः पुस्तक कर्तव्य
अधिकार ५० ।

अन्वयः व अन्वयः व कान्या
५ । अन्वयः पुस्तक । अन्वयः
कान्या व अन्वयः कान्या व अन्वयः
अन्वयः अधिकार ५ ।

अन्वयः व अन्वयः व कान्या
५ ५ । अन्वयः अन्वयः, आहारः, अन्वयः ।
कान्या कान्या व महामुता व अन्वयः कान्या व
अन्वयः अन्वयः कान्या व अन्वयः आहारः
अधिकार ५० । अन्वयः अन्वयः कान्या व
अन्वयः अन्वयः अन्वयः ।

पञ्चावारविभङ्गो [प० २२-२४

(२२ नत्थिपच्चयो)

कुसलो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स नत्थिपच्चयेन पच्चयो । पुरिमा पुरिमा कुसला खन्धा पच्छिमान पच्छिमान कुसलान खन्धान नत्थि-
प० प० । सङ्खित्त । यथा अनन्तरपच्चय, एव वित्तारेतव्व ।

(२३. विगतपच्चयो)

कुसलो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स विगतपच्चयेन पच्चयो । पुरिमा पुरिमा कुसला खन्धा पच्छिमान पच्छिमान कुसलान खन्धान विगत-
पच्चयेन पच्चयो । सङ्खित्त । यथा अनन्तरपच्चय, एव वित्तारेतव्व ।

(२४. अविगतपच्चयो)

कुसलो धम्मो कुसलस्स धम्मस्स अविगतपच्चयेन पच्चयो । कुसलो एको खन्धो तिण्णन्न खन्धान अवि० प० प० । तयो खन्धा एकस्स ७ पे ७ द्वे खन्धा द्विन्नं खन्धान अविगतपच्चयेन पच्चयो । सङ्खित्त । यथा अत्थिपच्चय, एव वित्तारेतव्व ।

पञ्चावारस्स विभङ्गो ।

हेतु व जी कर्मा वा हि

कर्मो हि दुष्टं होति ।

कर्मो व कर्म अकर्मकाल विदुषि वा

अकारको कर्मो कर्मो हि वेदिको ।

तो अकर्मकाले तो दुष्टकालाकारे हि हि

कर्मि कर्मि कर्मि कर्मि कर्मि, ते ते कर्म

वेदिकान् विदुषिमात्रम् कालं हेतुकर्मो कर्मो

अन्ते पश्चिमाश्रित्ये विदुषिमात्रम् हेतु

कालान् कर्मण व कर्मण हेतुकर्मो कर्मो हि

पश्चिमाश्रित्ये विदुषिमात्रम् कर्मण कर्मण कर्मण

कर्मण कर्मो कर्मो अकर्मकाला अकर्मकाला अकर्मकाला

कर्मो कर्मो कर्मो कर्मो कर्मो कर्मो कर्मो कर्मो

कटत्तारूपानं पन सन्वे पि अरूपधम्मा यथासंभवं हेतादिवसेन तस्मिं
खणो पञ्चया भवन्तेव । पठमभवङ्गमुपादाय ते विपाकधम्मा चित्त-
समुद्धानरूपानं पञ्चया ह्यन्ति [६।२५] ।

२. आरम्भणपञ्चयो

तस्थ, गोत्रभू ति सोतापत्तिमग्गस्स गोत्रभू । वोदानं ति
सकदागामिअनागामिमग्गानं गोत्रभू । इमस्मिं पट्टानपकरणे केवल
सोतापत्तिमग्गस्स पुब्बभागे उप्पज्जमान चित्त गोत्रभू ति वुत्त । तं हि
पुथुज्जनगोत्तं अभिभवित्वा अरियगोत्तमभिसम्भोन्तं पवत्तति [६।३६] ।
सकदागामिअनागामिमग्गान पुब्बङ्गम पन तदेव चित्त किलेसान
वोदपनट्टेन वोदानं ति वुच्चति । फलसमापत्तियं गोत्ताभिभवनस्स वा
किलेसान वा वोदपनस्स अभावा इदमेव चित्त केवल अनुलोमं ति
वुच्चति । विसुद्धिमग्गे अप्पनाय आसन्न अनुलोमचित्त अविसेसेन
गोत्रभू ति पि वुत्त [वि ४।७४] ।

कुसले निरुद्धे विपाको तदारम्भणता ति तदारम्भणताय
विपाको, तदारम्भणतानामको वा विपाको, तदारम्भणचित्तं ति वुत्त
होति । त कामावचरभवे कामावचरधम्मेसु आरम्भणभूतेसु कामा-
वचरानमेव जवनानमन्ते उप्पज्जति [४।१७-१८] ।

आवज्जनाया ति, पञ्चद्वारावज्जन-मनोद्वारावज्जनवसेन दुविधा
आवज्जना । तासु एत्थ मनोद्वारावज्जना अधिप्पेता ।

चित्तचेतसिकरूपपञ्चअत्तिनिव्वानसङ्काता सन्वे पि धम्मा एकून-
नवुत्तिचित्तानं यथासम्भवं इमिना पञ्चयेन पञ्चया भवन्तेव । ते पन

३००-३०१]

अथवा
व केवलम् ।

आत्मव्यक्ति

कर्मों का

वि [७१०] की

पत्नी, अथवा

पुत्र, अथवा

पत्नी होती ।

विन पुत्रता

न होती कि

पत्नी अथवा पुत्रता

केवलम् अथवा

पत्नी अथवा पुत्रता

अथवा पुत्रता

अथवा पुत्रता

अथवा पुत्रता

अथवा पुत्रता

अथवा पुत्रता

अथवा पुत्रता

उपकारका । तस्मात्तुक्त—“द्विहेतुकतिहेतुकजवनेस्वेव यथासम्भव
अधिपति एको व लम्बती” ति [७।२३] ।

४. अनन्तरपञ्चयो

अनन्तरभावेन उपकारको धम्मो अनन्तरपञ्चयो । स्वेव समनन्तर-
पञ्चयो । न्यञ्जनमत्तमेव हेत्थ नानं, अत्थतो पन नानं नत्थि
[वि १७।७३-७४] ।

निरोधा बुद्धहन्तस्स नेवसञ्जानासञ्जायतनकुसलं फल-
समापत्तिया ति इदं अनागामिन सन्धाय तुक्त । सेखेसु सो व निरोध-
समापत्ति समापज्जति [६।४३, वि २३।१८] । एत्थ काञ्चनन्तरता
नत्थि, चित्तानन्तरता व अधिपेता । अनागामिनो च अरहन्तो च
सत्ताहम्पि निरोधसमापत्ति समापज्जित्वा अवित्तका हुत्वा विहरन्ति ।
निरोधस्स आसन्न तेस त नेवसञ्जानासञ्जायतनचित्त निरोधा बुद्ध-
हन्तान अनागामिफलस्स वा अरहत्तफलस्स वा अनन्तरपञ्चयेन पञ्चयो
होति [९।४४-४५] ।

भवङ्गं आवज्जनाया ति, पञ्चहारावज्जन मनोद्वारावज्जन ति
दुविधाय पि आदज्जनाय भवङ्ग अनन्तरपञ्चयेन पञ्चयो होति ।

सहजातपञ्चयादयो उत्तानत्था एव ।

९. उपनिस्सयपञ्चयो

बलवकारणभावेन उपकारको धम्मो उपनिस्सयपञ्चयो । सो,
आरम्मणुपनिस्सयो, अनन्तरूपनिस्सयो, पक्कूपनिस्सयो ति तिविधो ।
तत्थ आरम्मणुपनिस्सयो आरम्मणाधिपतिना सद्धिं एकत्त गच्छति ।

७९ १२-१३, १५]

अन्यथापि

कथं विनयो ।

अथापि

माद्यन् उपपन्नो कर्म

कथं । अथवापि

नति । मन्वानं विनामृता

१३. अथवापि

अथापि वेत्ता, नानाकर्मिण वेत्ता

होति । एतन् अथापि वेत्ता

ननुविद्येत् उपपत्ति [११२] नानाकर्मिण

दाकं कुर्वन्कुर्वन् कर्म । ता अथापि

अमुदानुमानम्, पटिचलितं विनामृता

कथं होति । एतन् अथापि वेत्ता

ननुविद्येत् । वा फल नानाकर्मिणा विनामृता

कथं होति ता न अन्वति फले अमोघम् ननुविद्ये [११३]

१५. आहारपक्षे

नतापे आहारा [७११] । तेषु कर्मिणापे

व । इतरे तयो अन्यथापि

अन्यथापि आहारपक्षे ननुविद्ये ।

१६. इन्द्रियपञ्चयो

सो, 'इत्थिन्द्रियपुरिसिन्द्रियवज्जानं समवीसतिया इन्द्रियान वसेन ठितो । इत्थिन्द्रियपुरिसिन्द्रियानि हि किञ्चापि इत्थिलिङ्गादीन वीज-भृतानि, कल्लादिकाले पन विज्जमानेसु पि तेसु इत्थिपुरिसलिङ्गादीनं अभावभावा तानि नेव तेस न अञ्जेस इन्द्रियपञ्चयत फरन्ति । इन्द्रियपञ्चयो हि अत्तनो विज्जमानकखणे अविनिम्भुत्तधम्मानं इन्द्रिय-पञ्चयत अफरन्तो नाम नत्थि । तस्मा तानि (इत्थिन्द्रियपुरिसिन्द्रियानि) इन्द्रियपञ्चयो न होन्ति" [पट्टानट्टकथा] । इतरेसु चकखादीन पञ्चिन्द्रियानि पञ्चन्नं विञ्जाणधात्तुं, रूपजीवितिन्द्रिय ऋत्तारूपान, अरूपिन्द्रियानि च यथासम्भव अरूपीनं खन्धान पच्चया होन्ति [८।२६] ।

१७. ज्ञानपञ्चयो

सो सत्तन्नं ज्ञानज्ञान वसेन वेदितव्वो [७।१६] । "पञ्चन्नं पन विञ्जाणकायान अभिनिपातमत्तत्ता तेसु विज्जमानानि उपेक्खासुखदुक्खानि उपनिज्जानाकारस्स अभावतो ज्ञानज्ञानी ति न उद्धटानि" [पट्टानट्टकथा] । तस्मा, "पञ्चविञ्जारोसु ज्ञानज्ञानि न लम्बन्ती" ति वुत्त [७ २३] । एतेसु ज्ञानज्ञेसु दोमनस्स एकन्ताकुसलं, द्वीसु पटिषसम्पयुत्तचित्तेस्वेव उपलम्बति । इतरानि अञ्जसमानानि कुसला-कुसलाव्याकतचित्तेसु यथासम्भव लम्बन्ति ।

१८. मग्गपञ्चयो

सो द्वादसन्न मग्गज्ञानं वसेन वुत्तो [७।१७] । तत्थ, सम्मा-विट्ठि, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्ता, सम्माआजीवो सम्मासति चा ति

क. १०-११-१२

इसकी एक कक्षा

होगी ?

क्याही, क्याही है

करीब

क्या

क्या केवल कक्षाओं का क्या है

२०.

मात्रमा हीन कक्षा वही

होगी कक्षाएँ कक्षाएँ हीन ।

२१-२२. कक्षाएँ कक्षाएँ

कक्षाएँ कक्षाएँ हीन हीन

हीन हीन । एवं हीन हीन हीन ।

"कक्षाएँ कक्षाएँ" ही, कक्षाएँ

हीन हीन हीन ।

कक्षाएँ कक्षाएँ

"कक्षा ही कक्षा

कक्षा ही ही कक्षा कक्षा कक्षा

कक्षा

हीन । हीन हीन कक्षा हीन

२३०

सद्भेपवण्णना

होति । त्सेसा, आरम्मणपच्चयो, अधिपतिपच्चयो, उपनिस्सयपच्चयो ति इमे तयो पच्चया तेकालिका पि होन्ति, पञ्जत्तिया सद्धि निब्बानस्स सङ्गहितत्ता कालविमुत्ता पी” ति [पट्टानट्टकया, उद्देसवारवण्णना] ।

एथ पच्चुपन्नधम्मेषु पच्चयेसु चुद्दस पच्चया अत्थिपच्चये समोधानं गच्छन्ति । कम्मपच्चये सहजाता पच्चुप्पन्ना चेतना पि इमस्मि येव पच्चये सङ्गहेतव्वा । एव सहजाताधिपति पि । अतीता पञ्च पि पच्चया अनन्तरूपनिस्सये समोधानं गच्छन्ति । आरम्मणाधिपति आरम्मणूप-निस्सयसदिसो व । इमेस द्विन्न आरम्मणपच्चयस्स चा ति तिण्णं पच्चयानं वसेनेव निब्बानं यथारह अरूपीनं खन्धानं पच्चयो होति । पञ्जत्ति पन इमेस तिण्णं पक्कूपनिस्सयस्स चा ति चतुन्न पच्चयानं वसेन पच्चयो होति ।

हेतादयो ये ये पच्चया चित्तसमुट्टानानं वा कटत्तारूपानं वा पच्चया ति बुत्ता ते ते कामलोके रूपलोके त्वेव वेदितव्वा । अरूपलोके पन रूपस्स नत्थिताय ते सम्पयुत्तानमेव पच्चया होन्ति ।

अभिधम्मत्थसङ्गहगतानं

असाधारणपदानं

सूचि

तत्थ पदतो च दग्ढतो (1) च परं परिच्छेदङ्का, विरामचिन्हतो
() च पर अनुसन्धिअङ्का वेदितम्भा ।

अकनिट्ट ५ ६, १५	२४, ३१ । ८. ५, ७, १४ ।
अकुसल १ ६, २८ । २ ४, ८,	-उप्पत्ति ६. १६ ।-भाव ५ ४०
२५, २७, २८ । ३ ७, ८, १०,	अच्चन्त ६ ३१
२२, २५ । ४. २२ । ५ १६,	अच्चुत ५ ४१ । ६. ३१
२०, २४ । ६ ११ ।-कम्म ५.	अज्झत ६ १३ । ८. १६, ३१
२७ ।-पाक १ १० । ५ २७ ।	अज्झत्तिक ६ ७, ६, २२ ।-रूप
-विपाक १ ७ । ४ १६ । ५	६. ८ ।-सन्तान ६. ११
१० ।-सङ्गह ७ २, ३	अज्झोहरणकाल ६. १४
अगोचरगाहिकरूप ६ ८	अज्झमज्ज ८. १४, २२, २३,
अगादक्खिण्येय्य ६. ४२	२४ ।-पच्चय ८ ११, २०, २३
अगामगाफलुज्झित ३ २३	अज्झसमान २ ३, ८, २१, २३,
अङ्ग ६. २३ । ७. १६, १७, २३,	२५, २७

अनिच्च ६ ३४, ३७ ।-ता ६.	अनोत्तप्प २. ४, १३ । ७ १२ ।
५ ।-अनुपस्सना ६ २७, ३७ ।	-बल ७ १६
-आदिलक्खण ६ ३६, ।	अपच्चायन ५ २५
-लक्खण ६. २६	अपरापरियवेदनीय ५. १६
अनिट्ठ ४ १६	अपरिग्गाहित ६ ३४
अनिदस्सनरूप ६. ८	अपाय ५. १२ । ६. ३६ ।-पटि-
अनिन्द्रियरूप ६ ८	सन्धि ५ - ९, १० ।-भूमि ५.
अनिप्फन्न ६. ६	३, ४, ८, -१०, २७
अनिमित्त. ६. ३० । ६. २६, ३७ ।	अप्पटिघरूप ६. ८
-अनुपस्सना ६ २६, ३७	अप्पणिहित ६ ३० । ६ २६,
अनिस्सित ३ २६	३७ ।-अनुपस्सना ६ २६, ३७
अनुत्तर १ २७, २६, ३१ । २.	अप्पना ४. १३, १४, १५, १९,
२० ।-मुत्त ३ २३	२१ । ६ १३, ३६ ।-जवन
अनुपस्सना ६ २७, २६, ३७	४. २१ । ६. १२ । ६. ४४ ।
अनुपादिणरूप ६ ८	-जवनवार ४. १३ ।-पत्त ५ २६ ।
अनुपादिसेस ६. ३०	-भावना ६ ४ ।-वीथि ४. १३ ।
अनुलोम ४ १३ । ६. ३५, ३६ ।	६ ३६ ।-समाधि ९ १५, ३१
-आण ६. २८	अप्पमज्जा २. ७, १५, १६, २१,
अनुसय ७ ९, १४ ।-मूलक	२३, २४ । ६. २, ६, १२, २०
५ ३६	अप्पमाणासुभ ५. ६, १५, ३१
अनुत्सति ६. २, ८, १२	अप्पमाणाभ ५ ६, १५, ३१

अप्युक्तम्]

अप्युक्तम् ६. ७

अप्युक्तम् ४ ९

अप्युक्तम् ४. २३ । ५. ४४ । ६. १३

६. १३

अप्युक्तम् ६. ७

अप्युक्तम् ६. १३, १४ । ७. ३

अप्युक्तम् ६. २२ । ४. १६, १७ ।

४. १९ । ६. २३, २४ ।

४. २२ । अप्युक्तम् ४. १६ ।

—पारकपण्डितमन्त्रम् ६. १३

अप्युक्तम् ७. ११ । अप्युक्तम् १

१ । अप्युक्तम् १

अप्युक्तम् ४. १३

अप्युक्तम् ६. १३

अप्युक्तम् ३. ५, ८

अप्युक्तम् ६. ४९, ५१

अप्युक्तम् ४. १६ । अप्युक्तम् ४. १४

१६ । अप्युक्तम् १. २३ । ६.

४४ । अप्युक्तम् ७. ११ ।

—अप्युक्तम् ४. १६ । अप्युक्तम् १

२३ ।

२३६

७. ३

—अप्युक्तम् ६.

अप्युक्तम् ६.

१६, १७, १८

१. २३

—अप्युक्तम् ६.

२४ । ६. १

१. २३

अप्युक्तम् ६. १३, १४, १५

अप्युक्तम् १. ५ । १

अप्युक्तम् ६. १३

अप्युक्तम् ६. ८

अप्युक्तम् ६. १३

अप्युक्तम् ६. १३, १४

—अप्युक्तम् ६. १४, १५

अप्युक्तम् ६. १३, १४

३६ । ७. ६ ।-आसव ७ ३ ।	असुर ५ ११, १२ ।-काय ५. ४
-ओष ७. ४ ।-नीवरण ७. ८ ।	असेक्त्व ४ २३
-योग ७ ५ ।-संयोजन ७	अहिरिक २. ४, १३ । ७. १२ ।
१०, ११	-बल ७ १६
अविनिम्भोगरूप ६, ८, १५, १८,	अहेतु ५. ३९
१६	अहेतुक १ १० । २ ११, १८
अविभूत ४ ७, ११, १३	२६ । ३ ६, ८ । ४ २० । ५.
अदिरिय ७ २३	२६ । ६ ७ । ७. २३ ।-क्रिया-
अविह ५ ६, १५	चित्त १ ६ ।-चित्त ३ ६ ।
असङ्गत ६ ३१ । ८. ३१	-पटिसन्धियुगल २ २६ ।
असङ्गार ५. ३०	-विपाक ५. २८
असङ्गारिक १ ३, १२-१४ ।	अहोसिकम्म ५ १६
२ २५	
असञ्जमूमि ५ ८	आ
असञ्जसत्त ४ २४ । ५. ६, १४,	आकार ८ ५ ।-भेद ६ ३०
१५, ३१, ३८ । ६. २८	आकास ६ २३ ।-कसिण ६.
असञ्जि ६. २८, २९	६ ।-घातु ६ ५, १५ ।-वज्जित
असम्पत्त ६. ८	६. २१
असम्फुट्टाकार ८ ३३	आकासानञ्चायतन ।-आदि ६.
असारकट्ट ६ ३४	११ ।-उपग ५ १५ ।-कुसल-
असुभ ६. २, ७, १२, १४, १५	चित्त १. २१ ।-क्रियाचित्त १.

आदिग्रन्थसंग्रह

१. अथर्ववेद १
२. अथर्ववेद २

आदिग्रन्थसंग्रह ३
३. १०

—विद्यापिठ १ २२,
४. विद्यापिठ १ २२,
आदिग्रन्थ ३. २२

अथर्ववेद ३. १०, २२ —वर्गी
सुविधीत ३. १

आदिग्रन्थ ४ २२। ३. २३ —कु
आदिग्रन्थ ३. २८ —कु ३

आनापान ३. २२, २४ २५। —रुचि
३. ८ आत्म १
२४, २५।

आपाव ४ ८, २१। ३. २०।
३. १० २२। —कु ३

आपोषण ३. ३ २४। —विद्याप
आपोषाट ३. ४ ३. २२

आमस्तर ३. ३ २४, २२ आलोपकर्मणि ३. ३
आमस्तन ३. ८। ७ २५, ४२ आमस्तन ३. ३

आमति ८. ३ ४ ८, २१। —कु ३
आमु ४ ८। —कु ३. २४। —कु ३
२३८ १। —कु ३. २४

आसन्न ५ १६	२६ ।-रूप ६. १५ ।-सवर-
आसन्न ७. ३, १३, १४ । ८ १०	सील ६. ३०
आनेवनपञ्चय ८ ११, १३	इरियापथ ६ १२
आहार ६ ४, ६, १०, १४, १५,	इस्ता २. ४, १३, १७, २६ ।
२३ । ७ २१, २४ । ८ २०,	-सयोजन ७. ११
२५, २८ ।-ज ६. २६ ।	उ
-कलाप ६. २८ ।-पञ्चय ८.	उद्धृष्ट ५ २६ । ६. २४
११, २५ ।-रूप ६ ४ ।-समुद्धान	उगहनिमित्त ६ ५, १५, १७,
६ १४, २१, २५	१८
आहारे पटिकूलसञ्जा ६ १० ।	उतु ६. १०, १३, १५ । ८ १६ ।
इ	-क ६. १६, २३ ।-ज ६.
इष्ट ४ १६	१५
इत्यत्त ६ ४ । ६ ४१	उतुसमुद्धान ६. २५ ।-कलाप ६.
इत्थि ।-इन्द्रिय ७ १८ ।-भाव-	२०, २२ ।-रूप ६. १३, २८ ।
दसक ६ १८ ।-सद् ८-३५	-रूपपरम्परा ६. २६
इदसञ्चामिनिवेश ७ ६, १३	उदयन्वयजाण ६ २८, ३४, ३५
इद्धिपाद ७ २७	उद्धृच्च २ ४, १३, २७ । ७ १२ ।
इद्धिविध ६ २४	-कुक्कुच्चनीवरण ७ ८ ।
इन्द्रिय २ २ । ६ ४, ८ । ७.	-रहित ५ २७ ।-संयोजन ७
१८, २२, २३, २८ ।-धम्म	१० ।-सम्पयुक्त १ ५ ।
७ १४ ।-पञ्चय ८ ११, २०,	-सहगत २. २७

अनुयायक]

अनुयायक ६. ७

अनुयायक ६. १२

अनुयायक ६. १

अनुयायक ४ ११ । ६

-मायाना ६. ४, १३, १४ ।

-अनादि ६. १३, १४, ११

अनुयायकसंज्ञा ६. १४

अनुयायक ६. १४

अनुयायक ६. १३

अनुयायक ६. १२

अनुयायकसंज्ञा ८ ११ १०, १२,

१२

अनुयायकसंज्ञा ६. १२

अनुयायक १ ११ । १२ । ६

अनुयायक ६. १२

अनुयायक ६. ११ । अनुयायक ६. ८

अनुयायक ७ ७, १४ । ८ ४

७-२ । अनुयायक ७ १० ४१

अनुयायक ८ ११, १४

अनुयायक ६. ८ । ८ ११

अनुयायक ८ ४

१४०

१३,

६ ६

-अनुयायक ६

४ १०

अनुयायक ६. १,

६

६४ । अनुयायक

१ । अनुयायक

-अनुयायक

अनुयायक ६. १३

१० । अनुयायक

६. ७, १३

ओ

-अभिनिव्वत्त ङ. १४ ।-क्खय

ओक्कन्तिकखण पू १० । ङ. २७

पू ३४ ।-चतुष्क पू ३३ ।

ओघ ७ ४, १४

-ज ६ ङ, १५ ।-जरूप ६

ओना ६ ङ, १४ ।-फरण ६ २५

२६ ।-ट्टान ए. १, २, ११,

ओत्तप्प २ पू ।-बल ७ १६

१३, १४, २०, २२, २५, ४५ ।

ओदातकसिण ए ६

-द्वार पू २०, २५ ।-निमित्त

ओपपातिक ६ २४

४. ३ । पू ३५, ३७, ३८ ।

ओभास ए २४

-पच्चय ८ ११, २९ ।-बल पू.

ओळारिक ।-अङ्ग ए. १६ ।-रूप

३५ ।-भव ङ ए ।-वट्ट ङ

६ ङ

९ ।-समुट्टान ६. २५ ।-समु-

क

ट्टानकलाप ६. १८, २८ ।

कङ्गावितरणविसुद्धि ए २५, ३३

-समुट्टानरूप ६ ११

कटत्ता ।-कम्म पू. १६ ।-रूप

कम्मञ्जता ६ पू

८ ३०

कम्मन्त ७ १७, ३१

कप्प पू १५, १७

करुणा २ ७, १५, १७,

कवलीकार ६ ४ । ७ २१ । ङ.

६ ६

२५, २८

कलाप ६ २, १७, २३, २८ । ए.

कम्म ३. २१ । ४. ३ । पू २,

३४ ।-सन्तति ६. २५-हानि

१६-२३, २५, २७, ३५, ३६ ।

६. २४

६ १०, ११, १६, २३, २९ ।

कसिण ए. २, ६, १२, १४, १५,

८ १६ ।-अनुरूप पू. ३५ ।

२०, २१ ।-निमित्त ङ. ३३

काय]

मूत्रि

[गन्ध

२. ५ ।-विज्यति ५. २१ ।	फोट्टाम ६ १५ ।-भावना ६. १०
६ ५, १६ ।-विज्याण १. ७,	मिया १. १६। २. २४ । ३. १०,
८। २ ११ । ३. ३ । ४-५ ।	२२, २५ । ४ १४, १५, २१ ।
-विज्याणघातु ७ ३६ ।	-अभिज्या ३ २२ ।-चित्त
-विज्याणवीथि ४ ६	१. १०, १६, २८ । २ २३ ।
कारण ८ ३३ ।-परियाय ६. ३०	-जन ५ १४, १६, २१, २०
काल ३ २१ । ४ १६ । ५ १४ ।	ख
६ २४, २५, २८ । ८ ३१, ३३	गण ४. ६ । ५. १० । ६. ११ ।
किञ्च ३. १, १०-१० । ५. १६ ।	८ २२, २३, २७ । ९. ३४,
-सङ्ग्रह ३. ६	३५ ।-त्तय ४. ८
किलेस ७ १२ । ६. ३६ ।-वट्ट	खन्ध ७ ३६, ४२ । ८ १४, ३२,
८ ६	३३ । ९ ३४
कृक्कृच्च २ ४, १३, १७, २६	खय ५ ३४ ।-अट्ट ६. ३४
कुसल १ २७, २८ । २ १५ ।	खीणासव ४ २२ । ६. ४२
३ ३, १०, २५ । ४ १४, २२ ।	खुदक ६ १२
५ ११, १६, २५, २६, २८,	ग
२६, ३१, ३२ । ६ ११ । ७	गतिनिमित्त ३. २१ । ४. ३ । ५.
२४, २६ । ८ १९ ।-जवन ४	३५, ३७
१४ ।-विपाक १ ८ । ३ ३ ।	गन्ध ३ १६ । ६. ४, ८ ।
४. १६	-आयतन ७ - ३८ ।-आरम्भण
कूप ८ ३३	३ १६ ।-धातु ७. ३६

कर्म ६

कर्म ७ १२
कर्म ८ १३

कर्म ९ १४

कर्म १० १५

कर्म ११ १६ १७ १८

कर्म १२ १९ २० २१ २२

कर्म १३ २३

कर्म १४ २४

कर्म १५ (मू) २५ २६ २७

कर्म १६ २८ २९ ३० ३१ ३२

कर्म १७ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७

कर्म १८ ३८ ३९ ४० ४१ ४२

कर्म १९ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७

कर्म २० ४८ ४९ ५० ५१ ५२

कर्म २१ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७

कर्म २२ ५८ ५९ ६० ६१ ६२

कर्म २३ ६३ ६४

कर्म २४

३

४

५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

१६

१७

१८

१९

२०

२१

२२

२३

चतुस्र]

सूचि

[छलभिञ्ज

चतुस्र ७. ४३

चतुस्रमुद्रान ६. २५

चरित ६ १२ ।-सङ्ग्रह ६. ३

चवन ५. १०, ३६, ४० ।-काल

५ १४ ।-मानस ५. १८

चागानुस्सति ६. ८

चानुम्महाराजिक ५. ५, १२

चित्त १. १, २, २६, ३० । २.

२७, २६ । ३. १, ३, ६, ७, १०,

११, १५, १७, २०, २१, २३ ।

४ १, ६, ८, १०, १२, १५ ।

७. २३, ३३, ३४ । ६. १७, १८,

३६, ४५ ।-अधिपति ७. २० ।

-अनुपम्सना ७. २५ ।-इद्विपाद

७ २७ ।-उज्जुकता २. ५ ।

-उत्पाद २ ६, ३० । ३. १,

१२ । ४. १, ९, १०, १२ । ५

२४, २५, ४० । ८ ३३ ।

-कम्मञ्जता २. ५ ।-ज ६. १५ ।

-जरूप ६. २६, २८ । पस्सदि

२. ५ ।-पागुञ्जता २ ५ ।

-प्पवत्ति ४. ६, २४, २६ ।

-मुदुता २. ५ ।-लहुता

२. ५ ।-विसुद्धि ६. २५, ३१ ।

-सन्तति ५. ४१ । ६. ४४ ।

-सन्तान ५ ३५

चित्तसमुद्रान ६. २५ । ८ ३० ।

-फलाप ६. १६ ।-रूप ६ १२

चुति ३. ६-११, १६, २१ । ५.

११, १४, १६, ३९, ४१ ।

-चित्त ५ ३६, ४० । ६. २६ ।

-पटिसन्धिफम ५ ३९

चेतना २, २ । ८ १४

चेतसिक १ १ । २. १ । ३ १,

२० । ६. १, ३२ । ७. ४२ ।

८ १३, १५, १६, २२-२४,

२७, ३२

छ

छन्द २ ३, ११, २७, २६ ।

७ ३३, ३४ ।-अधिपति ७.

२० ।-इद्विपाद ७-२७

छलभिञ्ज ८. ३५

३६ ।-पणिघि ६ ३७

द

ततियज्झान १ १७-१६, ३० ।

दस्सन ३. ६, १० । ६. ३५

५ ३१ ।-भूमि ५ ६,

दान ५ २५

१४ ।-सोतापत्तिमग्गचित्त १

दिट्ठधम्मवेदनीय ५ १६

२०

दिट्ठि २. ४, १३, २५ । ५ २३,

ततियारूप ६ २१

२४ । ७. १२, १७, ३१, ३३ ।

तत्रमज्झत्तता २ ५

६ ३९ ।-अनुसय ७ ६ ।

तथागत ६ ३२

-आसव ७ ३ ।-उज्जुकम्म ५.

तदारम्मण ३ १०, ११, १५ ।

२५ ।-उपादान ७. ७ ।-ओघ

४ ८, ६, ११, १३, १६-१८

७ ४ ।-गत ७. १३ ।-गत-

तावतिस ५ ५

विप्पयुत्त १. ३ ।-गतसम्पयुत्त

तिरञ्छानयोनि ५ ४

१ ३ । ४. २२ ।-विसुद्धि ९

तुसित ५ ५, १२

२५, ३२ ।-सयोजन ७ १०, ११

तेनोकसिण ६ ६

दिब्ब ५ १२ ।-चक्खु ६ २४ ।

तेनोधातु ६ ४, १३

-सोत ६ २४

तेम्मक ७ ४२, ४३ । ८ १० ।

दुक्ख ३. २, ४ । ७. ४०, ४३ ।

९ ३४

८. ४, १६ । ६ ३४ ।-अनु-

य

पस्सना ६ २७, ३७ ।-इन्द्रिय

७. १८ ।-निरोधगामिनी ७.

थीन २ ४, १३, १७, २६ । ७

४० ।-सच्च ९ ३६ ।-लक्खण

१२ ।-मिद्धनीवरण ७. ८

६ २६ ।-समुदय ७ ४० ।-सह-

नाम]

सूचि

[पञ्चमः खण्डः]

नमः २०, १५, १६, २०, २१, २२, २४ । नमः ४, ७, १५, १६, २५, २६ । ए. २, ३३	नेमः खण्डानामुपनिषत् १. २१- २२ । ए. ४४ ।-उपनिषत् ५ १७ ।-सूचि ५ ७
निष्कण्ड १२ ।-नमः ४	५
निष्कण्ड १ । ३ २० । ए. २०, २१ । ७ ४१-४३ । २ २० । ६ ३६ ।-आत्मज्ञान २ २२ । -गीता ३, २३ ।-ध्याना ए. ३०	पञ्चसूत्रनिष्कण्ड ८ १२, १६ पञ्चसूत्र २ ३, ६, १२, २१ पञ्चसूत्र ए. ३१ पञ्चसूत्र २, ४, ११, २१-२६, २१ ।-द्वितीय २ ३ ।-पञ्च
निष्कण्डानामुपनिषत् २ २०	२१ ।-द्वितीय २ ३ ।-पञ्च
निष्कण्ड ५. २५, ३७, ३८ । २. ३३, ३६ । ए. ५, १५-२०, २२, ३७	गण्ड ६ ३३ ।-सूचि २ १ । -सूचिप्रथमतः २ ३० पञ्चसूत्रनिष्कण्डानामुपनिषत् ९ ३२, ४५
निष्कण्डानामुपनिषत् ५ ५, १०	पञ्चसूत्रनिष्कण्डानामुपनिषत् १६
निष्कण्ड ५ ४	पञ्चसूत्रनिष्कण्डानामुपनिषत् ३२
निष्कण्ड २ १ । ४ ६, १६ । ५ ४० । ७ ४०, ४३ । ८ १० । -सूचि ६ ३६ ।-समापत्ति ४. १६ । ए. ४३ ।-समापत्ति ६ ४४	पञ्चसूत्रनिष्कण्डानामुपनिषत् ५ ३६, ३७ । ८ ६ पञ्चसूत्रनिष्कण्डानामुपनिषत् ८ १५, २७, २८ । -पञ्चसूत्र ८ ११ पञ्चसूत्रनिष्कण्डानामुपनिषत् ४ ७, ६, १० । -आत्मज्ञान १ ६ । २ ११ । ३ ६, १५, २५ । ४ ८ पञ्चमः खण्डः १ १७-१६, ३० ।
निष्कण्डानामुपनिषत् ८ ११, २०, २४	
नीलकण्ठ ९. ६	
नीलकण्ठ ७ ८, १४	

परचित्तविज्ञानन]

सूचि

[पीति

परचित्तद्विज्ञानन ए २४	६ २५. २८ । ७ ३५ । ८
परनिमित्तवसुवर्त्त ५. ५, १०	१६, २७ ।-पद ६ २ ।
परमथ १ १ । ६ ३२	-मन्त्र ४ १ । ५ १
परिक्रम ४ १३ । ९ २१-२३, ३६ ।-निमित्त ए ५, ११, १६ ।	पसाद ३ २०, २५ । ४ २४ । ६
-भावना ए ४, १३, १६ ।	८, ८ । ८ २६ ।-रूप ६ ४ ।
-समाधि ए ३८	-जथु ३ २५
परिच्छेद ६ ६, २३ ।-रूप ६ ५	पम्पलि ७. ३३, ३४ । ६ ३४ ।
परित्त २ २४ । ४ ७, ६, १०, १७, १९, २० । ५ ३१, ३७ ।	-सम्प्रेरज्ञ ७ ३०
-आगमण ४. १७ ।-जवनवार ४ १२ ।-जवनवीथि ४ १६	पदान ए ३६, ४१, ४०
परित्तसुभ ५ ६, ११, २१	पाक १. १६, २७, ३१ । २ २४ ।
परित्ताम ५ ६, १५, ३१	३ २६ । ५. ८, ११ । ५ १६
परिदेव ८ ४	२७, ३०, ३३
परिपन्थ ए ३४, ३५	पाटिहारिय ४ १६
परिपाक ए ३६	पाणातिपात ५ २१, २४
परियाय ५. १६ । ६ ३० । ७ ४० । ६ १५	पातिमोक्खसवरसील ६. ३०
परियोसान ५ १०, ४०	पाप ।-क ७ २६ ।-सङ्गह ७ १४
पवत्ति ४ १, १५, १६ । ५ १४ ।	पिसुणवाच्चा ५ २२
	पीतकसिण ए ६
	पीति १ १७, १८, ३० । २. ३, ११, १६, २१, २३-२७, २६ ।
	७ १६, ३३-३५ । ६ ३४ ।

ब्रह्मपुरोहित]

सूचि

[मच्छरिय

ब्रह्मपुरोहित ५. ६, १५, ३१

ब्रह्मविहार ६ ६

म

भगवा ४ १६

भङ्गजाण ६ २८

भयजाण ,, ,,

भयट्ट ६ ३४

भव ५ ३५, ३६, ४०, ४१ । ७.

१३ । ८ ४, ७-६ ।-अन्तर

५ ३५, ३६ । ६. २७ ।-आसव

७ ३ ।-ओष ७. ४ ।-योग ७

५ ।-रागसंयोजन ७. ११ ।

-रागानुसय ७ ६

भवङ्ग ३ ९-११, १४, १६, २१ ।

४ ८, ९, ११, १३, १७ । ५

१०, ११, १४, १६, १८, ३७,

४१ । ६ १२ । ६. ३६ ।

-अन्तरित ४ २६ ।-अखय ५

३६ ।-चलन ४ ६, ११ ।-पात

४ ८, ९, ११, १३, १७, १६ ।

६. ३६, ४५ ।-सन्तति ५

४० ।-सोत ४. ८, १६

भाव ६. ६, ८ ।-दसक ६ २४,

२८ ।-रूप ६. ४

भावना ५ २५, २६ । ८ ३३ ।

६. १, ४, १३, १६

भूत ६ ६, ८ ।-रूप ६ ४

भूमि ४. १ । ५. २, ३

भोजन ८ १६

म

मग १ ३० । ३ २२, २३,

२५ । ४. १६, २० । ६ ३० ।

७ २२, २३, ४३ । ६ ३४,

३६, ३७, ३९-४२ ।-अङ्ग ७

१७, २३, २४, ३१ । ८

१४ ।-पञ्चय ८ ११ ।-सञ्च

६. ३६

ममामगभाणदस्सनविसुद्धि ६.

२५, ३४

मच्छरिय २, ४, १३, २६ ।

-सयोजन ७. ११

[मिद्ध]

सूचि

[रूप

मिद्ध २ ४, १३, १७, २६

मिस्सकसङ्गह ७ २, १५, २४

मुञ्चितुकम्यताजाण ९. २८

मुदिता २ १५, २१ । ६. ६

शुदुता ६ ५

मुसावाद ५. २२

मूल ५. २४ । ८. ५, ९, १०

मेत्ता ९. ६, १४

मोघवार ४. ६

मोमूह २. ११ ।-चित्त १. ५ ।

३. ७

मोह २. ४, १३ । ३. ५, ८ । ७.

१२, १५ । ६. ४० ।-चरित ६.

३, १२ ।-मूल १. ६

य

यमकपाटिहारिय ४. १९

याम ५. ५, १२

योग ७. ५, १४

योनि ५ ४

र

रस ६. ४, ८ । ६. ३२ ।-आयतन

७. ३८ ।-आरम्भण ३. १९ ।

-धातु ७. ३६

राग ८. १६ । ६. ४० ।-चरित

९. ३, १२

राजपुत्त ८. ३५

रूप १. १ । ५. १४, ३५ । ६. १,

३, १४, २४, ३२ । ७. ४२ ।

८. १२, १४-१७, २०-२२,

२४-२७, ३०, ३१, ३५ । ६.

२३, ३२, ३३ ।-आयतन

६. ८ । ७. ३८ ।-आरम्भण

३. १६, २० । ४. ८ ।-उपा-

दानकखन्ध ७. ३७ ।-कलाप

६. १७ ।-कखन्ध ७. ३६ । ८.

३२ ।-जीवित ८. २८ ।-जीवि-

तिन्द्रिय ८. २६ ।-धम्म ४. ८ ।

८. ३२ ।-धातु ७. ३९ ।-पटि

सन्धक ५. ३८ ।-परम्परा ६.

३५५

वान]

सूचि

[विपाक

वान ६. ३०, ३१

वायाम ७. १७, २६, ३१-३३

वायो ।-कसिण ९. ६ ।-घातु

६. ४

विकार ६. ६, २६ ।-रूप ६. ५

विकल्पितक ६. ७

विकल्पितक ९. ७

विगतपञ्चय ८. ११, १३

विचार १. १७, १८, ३० । २.

३, ११, १९, २१ । ७. १६ ।

९. १६

विज्ञिकिच्छा १. ५ । २. ४, ११,

१३, २७ । ४. ३२ । ७. १२,

२३ । ६. ३६ ।-अनुसय ७. ६ ।

नीवरण ७. ८ ।-सयोजन ७.

१०, ११

विच्छिद्रक ६. ७

विल्लमानपञ्चति ८. ३४, ३५

विञ्जति ५. २३ । ६. ६, ८, १२,

१५ ।-रूप ६. ५

विञ्जाण ४. २, ५, ६ । ७. २१,

४२ । ८. ४, ७, ८, २६,

२७ । ९. २१ ।-उपादान-

कल्पन्ध ७. ३७ ।-कल्पन्ध ७.

३६ ।-घातु ३. २५ । ७. ४१ ।

८. १६, २४

विञ्जाणञ्चायतन १. २१-२३ ।

५. ७, १७

वितक १. १७-१६, ३० । २.

३, ११, १६, २१ । ७. १६ ।

६. १६ ।-चरित ६. ३, १२

विनिपातिकासुर ५. ११, १२

विनिभोगरूप ६. ८

विनीलक ६. ७

विपाङ्गासनिमित्त ६. ३७

विपस्सना ६. १, २८, ३४-३६ ।

उपकिलेस ९. ३४ ।-कर्मदान

६. २५

विपाक १. २८ । २. ३३ । ५.

३६ । ८. १६, २२, ३३, २७ ।

कल्पन्ध ८. १४ ।-पञ्चय ८.

११ ।-वट्ट ९

विष्णु ६.७

विष्णु ६. ७, ७

विष्णु ६.

विष्णु ६.७, ७

२४-७

विष्णु ६. ७, ७

२४-७

—विष्णु ६. २०-२१

२२, २८-७

—विष्णु ७. २

विष्णु ६. ७

२ २ ३

विष्णु ६. ७, ७-२४, २४, २४

विष्णु ६. २४

विष्णु ४ २, ७ २४, २४, २४

२४-७

२४-७

—विष्णु ६. २

विष्णु ६. ७

विष्णु ६. ७

विष्णु ६.

विष्णु

२४, २४

७२९

विष्णु ६. २४

विष्णु ६. २४

विष्णु ६. २४

विष्णु ७. २०, २४.

विष्णु ६. २४

विष्णु ६. २४

-फल १. २६।-मगा १. २५,

३०। ६ ४०

सङ्क्षय ७ १७, ३१, ३३-३५

सङ्गत ६ ७। ८. १, ३१

सङ्गा ५. २५

सङ्गार ५ ३०, ३६। ८ ४, ६-

६। ६ ३४, ४४।-उपादन-

कखन्ध ७. ३७।-उपेक्षया ६

२८, ३६।-कखन्ध ७. ३६

सङ्घे ५ ८. ५, ८

सद्धानुस्मृति ६ ८

सङ्घा २ २। ७. ४२। ६. २,

१०, १२, १३।-उपादानकखन्ध

७. ३७।-कखन्ध ७ ३६।

-विराग ५ ३१

सति २ ५। ७ १७, ३१, ३३।

-इन्द्रिय ७. १८, २८।-पट्टान

७ २५, ३२।-बल ७. १६,

२६।-सम्बोज्जङ्ग ७. ३०

सत्त (सत्त्व) ४ १७, १८। ५.

१४। ६. २४।-पञ्जसत्ति ६. २०

सत्तकसत्तपरम ६. ३६

सद् ३. २०। ६. ४, १५, १९,

२८, २६।-आयतन ७. ३८।

-आरम्भण ३. १६।-घातु ७.

३९।-नवक ६ २०, २२

सद्धम्म १. १

सद्दा २. ५। ७ ३३, ३४। ८.

१६।-इन्द्रिय ७ १८, २८।

-चरित ६ ३, १२।-बल ७.

१६, २६

सनिदस्सनरूप ६. ८

सन्तति ५ ४०, ४१। ६. ५।

६ ३४, ४४

सन्तान ६ ११

सन्तिकेरूप ६. ८

सन्तीरण १. ७, ८। २. ११। ३.

६, ६-११, १५, २५। ४. ८,

१६, १७। ५ १०, ११

सप्पघय ६ ७। ६ ३४

सप्पटिघरूप ६ ८

सप्पाय ६. १२

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

कर्मचारी ६

५२

५३

५४

५५

५६

५७

५८

५९

६०

६१

६२

-पञ्चय ढ ११, २०, २२ ।-रूप	सुगति ४. २१ । ५ ३, ५, ६,
ढ. २२, २४, २७, ३०	११, २८
सहेतुक १. १३-१५ । २. १५,	सुञ्जत ६ ३० । ६. २६, ३७,
२४ । ३. ६	३८ ।-अनुपस्सना ६ २६, ३७
सळायतन ढ. ४, ७	सुत्तन्त ७. १०
सायन ३. ६, १०	सुदस्स ५ ६, १५
सासव ६. ७	सुदस्सि ,, ,, ,,
सीत ६. १३	सुद्धट्टक ६ १६-२२
सील ५. २५ । ६. ३० ।-अनु-	सुद्धावास ५. ६, ८, ३१
स्सति ६. ८ ।-विसुद्धि ६. २५,	सुमकिण्ह ५ ६, १५, ३१
३०	सेक्ख ४ १५, २२, २३
सीलञ्चतपरामास ७. ६, १३ ।	सेनासन ढ १६
-उपादान ७. ७ ।-सयोजन	सोक ८. ४, ७
७. १०, ११	सोत ३ १४, २१, २४ । ६ ४ ।
सुख १. १७-१६, ३० । २. २६ ।	-आयतन ७ ३८ ।-इन्द्रिय ७.
३. २-४ । ४. १५ । ८. १६ ।	१८ ।-दसक ६ १८ ।-द्वार ३.
९. ३४ ।-इन्द्रिय ७. १८ ।	१३, १५ । ४. ६ ।-द्वारवीथि
-सन्तीरण २. २६ । ३. ३,	४. ६ ।-घातु ७ ३६ ।-विञ्जाण
१७ ।-सहगत १. ८ । ३. ३	१ ७, ८ । ३. १५ । ४
सुखुम ६. १६ ।-रूप ३. २० । ६.	५ ।-विञ्जाणघातु ७ ३६ ।
८ । ७. ४१	-विञ्जाणवीथि ४ ६ । ८ ३६

अभिधम्मत्थसङ्ग्रहस्स

गाथानुक्रमो

अ

अट्टतिस सत्ततिस-२ २४
अट्टघा लोभमूलानि १ ६
अट्टवीसति कामेसु ६ २६
अट्टसट्ठि तथा द्वे च ३ १२
अट्टारस पन्नरस ६ १६
अतीते हेतवो पञ्च ८ ८
अत्था यस्सानुसारेण ८ ३६
अनुत्तरे भानधम्मा २ २४
अरिया नोपलम्भन्ति ५ ८
असङ्कारं ससङ्कार-५ ३०
असीति वीथिचित्तानि ४ २५
असेक्खान चतुचत्ता ० ४ २३
अहेतुकट्टारसेक-३ ८
अहेतुकेसु सन्नत्थ २ ३०

आ

आरुप्पच्चुत्तिया ह्योन्ति ५ ३९
आलम्बनप्पभेदेन १ २४

आसवानं नमुप्पादा ८ १०

आसवोगा च योगा च ७. १४

इ

इच्चेवमट्टवीसति-६. ६
इच्चेव मतसत्तान ६. २७
इति चित्त चेतसिक्ख ६ ३२
इति तेकालिका धम्मा ८ ३१
इत्थमेकूननवति-१. २६
इत्थं चित्तावियुत्तानं २ १०
इत्थ महग्गत पुञ्ज ५. ३३
इद्विविधं दिव्वसोतं ६. २४
इस्सामच्छेरकुक्कुच्च-२ १७
ए
एकद्वारिकचित्तानि ३ १८
एकादसविध तस्मा १. ३१
एकुप्पादनरोधा च २. १
एकूनवीसट्टारस २ २८

वचनिका

लोनापरे

कर्मणां परिच्छिन्नं १३

कर्मि कर्मण्युत्तरं १३ १३

कर्मि ऐक्यं वाच्यं १ १३

॥

कर्मणां कर्मि १. १३

कर्मणां कर्मि १३ १३

कर्मणां कर्मि १३ १४

कर्मणां कर्मि ४ १

कर्मि

॥

कर्मि कर्मि १ १३

१३

कर्मि कर्मि १ १३

कर्मि कर्मि १ १३

कर्मि कर्मि

कर्मि कर्मि १ १३

कर्मि

कर्मि कर्मि १ १३

कर्मि कर्मि १ १३

१३

गाथानुक्रमो

द्वारालम्बनभेदेन ७, ४२

द्वास्तुतिविधा युक्ता ७. १

न

नवसतञ्चेकवीस ५. १३

न विजन्तेत्य विरती २. २४

प

पञ्चत्तिस चतुत्तिस २. २२

पञ्चधा क्षानभेदेन १. २०

पञ्चपञ्चाश छसट्टि २. १२

पञ्चवीस परित्तम्हि ३. २३

ञ्चुपादानकखधा ति ७. ४२

पञ्जत्तिनामरूपान ८. ३१

पञ्जत्तिनामरूपानि ८. १२

पञ्जा पकासिता सत्त-२. १६

पटिसङ्काय पनेतमद्द्व ५. ४१

पटिसन्धादयो नाम ३. १२

पटिसन्धि भवङ्गञ्च ५. १८

पटिसन्धिभवङ्गवीथियो ५. ४१

पदमञ्चुतमञ्चन्त ६. ३१

छेदो च विञ्जत्ति ६. ६

पवत्तिसङ्गहं नाम ४. १

पापाहेतुफमुत्तानि १. ११

पुधुजना न लम्बन्ति ५. ८

पुधुजनान सेक्कानं ४. १५

भ

भावेतच्च पनिञ्चेवं ९. ४६

भूतप्पसादविषया ६. ६

म

मगगयुत्ता फला चेव ७. ४३

मगग फलञ्च निव्वान ६. ३६

य

यथा च रूपावचरं १. ३१

यथायुत्तानुसारेण २. १७

येस सङ्गतधम्मान ८. १

र

रूपञ्च वेदना सञ्जा ७. ४२

रूपावचरचुतिया ५. ३६

ल

लोभो दोसो च मोहो च ३. ८

३-
 अविनिष्ठा विविधिका-२, १०
 अविनिष्ठावेव ३, ६
 अविष्ठा विविधिका ५, २२
 अविष्ठा विविधिका ५, २०
 वायुवद्वयविधि ३, २३
 वेदान्तावस्था-२, १३
 वेदान्तिकी विधि-२, ९

व
 वद्वयविधि ५, २४
 वद्वयविधि परिष्ठा ४, २०
 वद्वयविधि पुष्ठा १, ३९
 वद्वयविधि पुष्ठा २, २५

४-
 ५-
 ६-
 ७-
 ८-
 ९-
 १०-
 ११-
 १२-
 १३-
 १४-
 १५-
 १६-
 १७-
 १८-
 १९-
 २०-
 २१-
 २२-
 २३-
 २४-
 २५-
 २६-
 २७-
 २८-
 २९-
 ३०-
 ३१-
 ३२-
 ३३-
 ३४-
 ३५-
 ३६-
 ३७-
 ३८-
 ३९-
 ४०-
 ४१-
 ४२-
 ४३-
 ४४-
 ४५-
 ४६-
 ४७-
 ४८-
 ४९-
 ५०-
 ५१-
 ५२-
 ५३-
 ५४-
 ५५-
 ५६-
 ५७-
 ५८-
 ५९-
 ६०-
 ६१-
 ६२-
 ६३-
 ६४-
 ६५-
 ६६-
 ६७-
 ६८-
 ६९-
 ७०-
 ७१-
 ७२-
 ७३-
 ७४-
 ७५-
 ७६-
 ७७-
 ७८-
 ७९-
 ८०-
 ८१-
 ८२-
 ८३-
 ८४-
 ८५-
 ८६-
 ८७-
 ८८-
 ८९-
 ९०-
 ९१-
 ९२-
 ९३-
 ९४-
 ९५-
 ९६-
 ९७-
 ९८-
 ९९-
 १००-

